

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

MANSUR YALVAÇ YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ABD 2020

MEDYADA ANLAM İNŞASI: BİTCOİN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MANSUR YALVAÇ

GAZİANTEP
OCAK 2020

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

MEDYADA ANLAM İNŞASI: BİTCOİN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MANSUR YALVAÇ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gökhan GÖKGÖZ

GAZİANTEP
OCAK 2020

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANABİLİM DALI

**MEDYADA ANLAM İNŞASI:
Bitcoin Örneği**

MANSUR YALVAÇ

Tez Savunma Tarihi: 20.01.2020

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr. M.Emre KÖKSALAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Gökhan GÖKGÖZ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç.Dr. Onur DURSUN

Doç.Dr. Mesut YÜCEBAŞ

Doç.Dr. Gökhan GÖKGÖZ

İmzası

ÖZET

MEDYADA ANLAM İNŞASI; BİTCOİN ÖRNEĞİ

YALVAÇ, Mansur

Yüksek Lisans Tezi, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gökhan GÖKGÖZ

OCAK 2020, 109 sayfa

Blockchain teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, gündelik hayatın her alanında konuşulur hale gelen kripto para birimi Bitcoin, hala belirsizliğini korumaktadır. Oldukça muğlak bir gündem olan Bitcoin, yönelimlerinin çok öngörülebilir olmadığı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak medya bu durumu, öngörülebilir bir hale getirmek yönünde bir anlam dünyası inşa etmektedir. Dolayısıyla medya eliyle inşa edilen bu anlam dünyasının terimlerini ortaya koymak önemlidir. Çalışmada, Bitcoin gerçekliğinin medya vasıtasıyla inşa edilerek gündelik hayatın bir parçası haline getirdiği ve topluma nasıl aktardığını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışmada medyanın Bitcoin'i nasıl tasavvur ettiği, Bitcoin'e nasıl anlamlar yüklediği ve bu anlamların oluşturulmasında hangi faktörlerin etkili olduğu bilimsel veriler ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Buradaki temel sorunsal Bitcoin'in ne olduğu değildir. Çalışma medyanın Bitcoin ile ilgili nasıl bir anlam dünyası inşa ettiğini, literatür analizi ve Teun A. Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemini kullanarak ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Anlam, Gerçeklik, Bitcoin

ABSTRACT

CONSTRUCTION OF MEANING IN MEDIA: BITCOIN EXAMPLE

YALVAÇ, Mansur

Master's Thesis, Communication and Social Transformation ABD

Thesis Advisor: Associate Professor Gökhan GÖKGÖZ

January 2020, 109 pages

Depending on the development of Blockchain technology, the crypto currency. Bitcoin, which has become very popular in all areas of daily life, remains indistinct. Bitcoin, a rather vague agenda, is a system in which the orientation is not very predictable. However, the media is building a world of meaning to make this situation predictable. Therefore, it is crucial to put forward the terms of this world of meaning built by the media. In this study, it is aimed to reveal how Bitcoin reality is built by media and become a part of daily life and how it is transmitted through media. With the help of scientific data, the present study tries to examine; how media defines Bitcoin, which meanings are attributed to this novel currency and which factors are effective in creating these meanings. The main problematic here is not to examine what bitcoin is, but, by using methods of literature analysis and Teun A. Van Dijk's critical discourse analysis, to unveil the ways in which media constructs a world of meaning about bitcoin.

Key Words: Media, Meaning, Reality, Bitcoin

ÖNSÖZ

Bu çalışma medyanın Bitcoin'e dair belli anlamlar inşa ettiği ve bu anlamları 'gerçeklik' olarak yansıttığı varsayımına dayanmaktadır. Çalışma, neoliberal politikaların şekillendirdiği medyanın, kripto para birimi; Bitcoin ile ilgili nasıl anlamlar inşa ettiğini, dolayısıyla medyanın Bitcoin'e dair tasavvur biçimlerini sorgulamaya yöneliktir. Bu amaç doğrultusunda tartışılmaya çalışılmıştır. Çalışma, bu minvalde yapılacak daha kapsamlı araştırmalara katkıda bulunmayı da amaçlamaktadır.

Bu çalışmayı ortaya koyma süreci başta olmak üzere çalışmamın her aşamasında, tüm bilimsel birikimiyle bana yol gösteren değerli tez danışmanım/hocam Doç. Dr. Gökhan GÖKGÖZ'e teşekkürü borç bilirim. Öte yandan; başta Annem Necibe YALVAÇ'a ve Babam Şerafettin YALVAÇ'a, aileme, dostlarıma ve eğitim/öğretim hayatım boyunca emek veren tüm değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

MANSUR YALVAÇ

OCAK 2020

KISALTMALAR

USD.....	Amerika Doları
EURO.....	Avrupa Birliği Üyesinden 12'sinin Kullandığı Ortak Para Birimi
TL.....	Türk Lirası
BTC.....	Bitcoin
BDDK.....	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
IMF.....	Uluslararası Para Fonu
MB.....	Merkez Bankası
ABD.....	Amerika Birleşik Devletleri
OPEC.....	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ATM.....	Otomatik Vezne Makinesi
TUBİTAK.....	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
KİT.....	Kitle İletişim Aracı
Vs.....	Vesaire
Akt.:.....	Aktaran
Çev.....	Çeviren
Ed.....	Editör/yayına hazırlayan
Bkz.....	Bakınız

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	iv
İÇİNDEKİLER	v
1. GİRİŞ	1
2. NEOLİBERALİZM VE KRİPTO PARA BİTCOİN	5
2.1. NEOLİBERALİZM	5
2.2. 1980 SONRASI MEDYA	10
2.3. BLOCKCHAIN (BLOK-ZİNCİRİ) TEKNOLOJİSİ NEDİR? NASIL ÇALIŞIR	11
2.4. BLOCKCHAIN TEKNOLOJİSİNİN KULLANIM ALANLARI	15
2.5. KRİPTO PARA TERİMLERİ	15
2.6. KRİPTO PARA OLARAK BİTCOİN'İN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	18
2.7. PARA VE PARANIN İŞLEVLERİ.....	24
2.7.1. EMTİA PARA, TEMSİLİ PARA, İTİBARİ PARA	25
2.7.2. DİJİTAL PARA, SANAL PARA VE KRİPTO PARA.....	26
3.SÖYLEMSEL BİR İNŞA OLARAK HABERİN KURAMSAL TARTIŞMASI: HABER VE GERÇEKLİK	28
3.1. DİL, ANLAMLANDIRMA, SÖYLEM VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ	29
3.1.1. Söylem.....	29
3.1.2. İdeoloji.....	32

3.1.3. Dil ve Anlamlandırma	37
3.2. HABERİN İNŞASI VE GERÇEKLİK KAVRAMI	39
4. SAHA ÇALIŞMASI: BITCOİN HABER METİNLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMSİ	45
4.1. TEUN VAN DIJK'IN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ	47
4.2.MAKRO YAPIYA YÖNELİK TEMATİK ANALİZ	50
4.2.1.Başlıklar.....	50
4.2.2.Haber Girişleri	57
4.2.3.Görüntü.....	64
4.3. MAKRO YAPIYA YÖNELİK ŞEMATİK ANALİZ	71
4.3.1.Ana Olay ve Sunum	72
4.3.2. Ardaan ve Bağlam Bilgisi	75
4.3.3. Haber Kaynakları	76
4.4. MİKRO YAPIYA YÖNELİK ANALİZ ÇALIŞMASI	77
4.4.1. Sentaktik.....	77
4.4.2. Sözcük seçimleri.....	81
4.4.3. Retorik	83
5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	85
KAYNAKLAR	90
LİNKLER	95

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Neoliberalizm ve neoliberal politikalar beşeri hayatın her alanını önemli ölçüde etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Global manada nice sektör ve meslek grubunu etkileyen ya da dönüştüren neoliberal yaşam tarzı, medya alanında da köklü değişimler yaratmıştır. Bu değişimlerden en bariz olanı kuşkusuz uluslar arası faaliyet gösteren şirketlerin ve farklı alanlarda yatırımları olan holdinglerin önceki zamanlarda 'yatırım' yapmadığı medya alanına, medya şirketleri kurarak dâhil olmalarıdır (Olgun, 2017: 26). Dolayısıyla geleneksel medya, büyük holdinglere kâr ya da çıkar sağlayan kuruluşlara dönüşmüştür. Bu yapıya sahip medya kuruluşlarının yaptığı ya da ürettiği haberler kâr ve çıkar odaklı olduğu için kamu yararından da uzaklaştığı düşünülmektedir. Medya ürettiği bu metinler aracılığıyla aynı zamanda belli ideolojiler üretmektedir. Medya, Alemdar ve Erdoğan'ın (2002: 277) da belirttiği gibi 'şey'lerin nasıl olduğu, dünyanın "gerçekte" nasıl çalıştığı ve çalışması gerektiği hakkında fikirleri verir ve var olan şeyleri yapma yollarını, neyin doğal olduğunu ve toplumdaki rolleri kabul etmeye yönlendirmektedir.

Bitcoin kavramı, son yıllarda başta medya olmak üzere gündelik hayatta çokça konuşulur hale gelen konular arasında yer almaya başlamıştır. Bitcoin'in konuşulur olması durumunun yalnızca teknolojik gelişmelerle ilintili olmadığı düşünülmektedir. Medyanın bu duruma katkısı küçümsenmeyecek derecededir. Çalışma, medyanın Bitcoin'e dair belli anlamlar inşa ettiği ve bu anlamları 'gerçeklik' olarak kitlelere aktardığı varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayımı sınamak adına medyanın Bitcoin'i tasavvur etme ve yansıtma biçimini de ortaya koymak önemlidir.

Çalışmada ortaya konulan varsayımları sınamak amacıyla eleştirel söylem analizi yöntemine başvurulmuştur. Bu analizde irdelenen sorular; sayısal veriler, sözcük ve cümlelerin verilerini ortaya koymaktan öteye geçmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla çalışmada, Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesinden faydalanılarak haberlerin 'makro' ve 'mikro' yapısal özellikleri incelenmektedir. Çalışmada, teknolojinin bir ürünü olan Bitcoin'i ele alırken geleneksel medya mecralarından faydalanmak yerine, geleneksel medyanın dijital ayağından faydalanmanın bu çalışma için daha doğru veriler elde etmekte yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede; Hürriyet.com ve Milliyet.com web sitelerinde yer alan Bitcoin haberleri incelenmiştir. Söz konusu web sitelerinin seçilmesinin en büyük gerekçesi; neoliberal politikalar bağlamında medyayı, söz konusu iki kurum üzerinden okumanın mümkün olduğu kanaatinin oluşmasıdır. Hürriyet ve Milliyet gazeteleri; büyük sermaye sahibi kuruluşların mensubu olmaları gibi ortak noktaları olsa da yayın politikaları ve hitap ettikleri kitle bakımından birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bu durum iki yayın kuruluşunu incelemeye değer kılmaktadır. Söz konusu medya mecralarının seçilmesinin bir diğer sebebi de; Türkiye'nin web'de en çok ziyaret edilen ilk iki haber platformu olmalarıdır (Medyatava.com, 2019). Similarweb.com ve Alexa.com'un verilerine göre Türkiye'de en çok tıklanan haber siteleri sıralamasında aylık 173,43 milyon ziyaretçi ile *Hürriyet.com.tr* ilk sırada yer alırken ikinci sırada ise aylık 130,86 milyon ziyaretçi ile Milliyet.com.tr yer almıştır (Oran, 2017). Haziran 2011'de Hürriyet.com 9,5 milyon tekil ziyaretçiyle Avrupa'da en çok ziyaret edilen dördüncü haber sitesi olmuştur. Milliyet.com ise aynı tarihte 8,8 milyon ziyaretçisiyle Avrupa'da en çok ziyaret edilen beşinci haber sitesi olmuştur (wikipedia.org,2019). Söz konusu web sitelerinde, 2013-2018 yılları arasında yayımlanan haber metinleri ve görsel materyaller, Bitcoin anahtar kelimesi ile taranmış ve incelenmiştir.

Bu çalışma; üçü ana bölüm olmak üzere, beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde; neoliberalizm ve Bitcoin'in hem teknik hem de neoliberalist dünya ile Bitcoin arasındaki parasal (finansal), kültürel ve toplumsal ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır. Bir olgu irdelenirken, olgunun gerçekleştiği koşullar; siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik çerçeveler içinde ele alınması gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu dönem, ekonomik, siyasi ve kültürel alanların iç içe geçtiği bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bölümde neoliberal politikaların

medyaya olan etkisine değinilmiştir. Çalışmanın çerçevesi ile neoliberal ekonomik düzen arasındaki ilişki incelenmeye değer görülmektedir. Söz konusu bölümde, kripto para Bitcoin'in ortaya çıkışı, gelişimi, beslendiği teknoloji, kullanım alanları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca Bitcoin'in nasıl yaygın hale geldiği sorusuna da cevap aranmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde “söylemsel bir inşa olarak haberin kuramsal tartışması: haber ve gerçeklik” başlığı altında liberal ve eleştirel yaklaşımların haberi nasıl ele aldıklarına yönelik inceleme yapılmaktadır. Ayrıca bu bölümde; medya, dil, söylem, anlamlandırma, ideoloji gibi kavramlar ile haber ve gerçeklik konuları literatür taraması yapılarak ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemine yer verilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin önemli sebebi; söz konusu yöntemin haber odaklı olmasıdır. İncelenen haber metinleri ve görseller Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modelinde belirttiği başlıklar altında çözümlemeye tabi tutulmuştur. Çalışmada Van Dijk'in yöntemi kullanılarak Bitcoin örneği üzerinden *Milliyet.com* ve *Hürriyet.com* haber sitelerinin nasıl anlamlar inşa ettikleri ve Bitcoin'i tasavvur biçim(ler)i incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ana eksenini oluşturan ve gündelik hayatın parçası haline gelen konuların, medya tarafından nasıl düşünüldüğü ile inşa metinler vasıtasıyla topluma hangi anlamları ilettiği bu bağlamda önemli bir sorunsalı ortaya çıkartmaktadır. Kripto para Bitcoin'in hakikatinin ne olduğu ya da olmadığı bilinmemektedir. Bitcoin; sanal para mı?, yatırım aracı mı?, sanal cüzdan mı?, güven(li)siz mi?, sadece bir yazılım mı?...vs. gibi sorular, Bitcoin'i 'şey'leştirmektedir. Ancak medya bu 'şey'e dair bir anlam inşa ederek, Bitcoin'e dair bir gerçeklik sunmaktadır. Dolayısıyla medya eliyle inşa edildiği varsayılan bu anlam dünyasının terimlerini ortaya koymak önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. NEOLİBERALİZM VE KRİPTO PARA BİTCOİN

Çalışmanın bu bölümünde, neoliberalizm ve Bitcoin hem teknik hem de neoliberalist dünya ile Bitcoin arasındaki parasal (finansal), kültürel ve toplumsal ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır. Bölümde, Bitcoin'in ortaya çıkışı, nasıl yaygın hale geldiği ve neoliberal politikalar tarafından biçimlendirilen medya yapısı ile Bitcoin arasında nasıl bir bağ olabileceği sorularına cevap aranmaktadır. Bölümde ayrıca; Bitcoin'in daha iyi anlaşılması adına söz konusu 'kripto paranın' teknolojik altyapısı olan Blockchain sistemi hakkında da detaylı bilgiye yer verilmektedir.

2.1. NEOLİBERALİZM

Kapitalizmin mekanizması, 1970-80 senelerinde ABD, Kanada, Avrupa ülkeleri ile Japonya gibi güçlü ülkeler ve diğer ülkelerde esaslı bir değişim yaşamıştır. Kapitalist sistemin bu değişimden evvelki formuna ekseriyetle 'Keynes'çi uzlaşma' denilmektedir. Yukarıda adı geçen ülkeler açısından 1970 öncesi her alanda olumlu yönde gelişmeler olduğu yıllar olarak görülmektedir. Fakat 1970 yılından sonra bu gelişmeler yerini “yapısal bir krize” bırakmıştır (Dumenil ve Levy, 2014: 25).

Dumenil ve Levy işsizlik, enflasyon ile büyüme oranlarında yaşanan çöküşle bağlantılı olan ve neoliberalizmin olgunlaşma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“...ABD, Kanada, Avrupa ve Japonya gibi merkez ülkeler açısından bu yıllar büyük büyüme oranları, sürekli teknolojik gelişme, alım gücünde artış, başta sağlık ve emeklilik konuları olmak üzere refah sisteminin gelişimi ve düşük işsizlik oranlarıyla tanımlanabilir. Ancak, kar oranının düşmesinin ardından dünya ekonomisinin 'Yapısal bir kriz'e girmesiyle birlikte durum 1970'lerde kötüleşti. Büyüme oranlarının azalması, işsizlik dalgasının yayılması ve enflasyonun giderek artması, bu krizin yönlerini oluşturuyordu. İşte, en başta İngiltere ve ABD olmak üzere önce merkez ülkelerde ortaya çıkıp ardından giderek çevre ülkelere ihraç edilen ve neoliberalizm denilen toplumsal düzenin şekillenmesi bu sırada oldu” (Dumenil ve Levy, 2014: 25).

Ekonomideki arz ve talep dengesini sağladığına inanılan liberal ekonomik inanç, 1930'lardaki Büyük Buhranın yol açtığı kriz ve 2. Dünya Savaşı sonrasında yerini talep yönlü Keynezyen politikalara bırakmıştır. Keynesçi ekonomik politikalara; işçi ve işveren ilişkisinde bir 'sınıf uzlaşması'nın toplumsal düzenin etkili koruyucusu gözüyle bakılmaktaydı. Bu ekonomik bakış açısı kapsamında ülkeler sanayi politikalarına karışmış, bazı refah düzenekleri (sağlık, eğitim...) oluşturarak burada toplumsal fiyatlandırma ölçütleri koymuşlardır. Bu politik-ekonomik örgütlenme biçimine de, 'gömülü liberalizm' denilmektedir (Harvey, 2015: 17-19).

20. Yüzyılın en seçkin iktisatçısı, John Maynard Keynes, 1929 Bunalımı devam ederken kaleme aldığı 'Genel Teori' isimli eserinde Lapavitsas (2014: 61)'ın ifade ettiği şekliyle “Adam Smith ve hocası neoklasik Alfred Marshall gibi klasik iktisatçılarla, egemen iktisadi Ortodoksluğa saldırıyordu.” Keynes'in gayesi, “klasik ekonomi politikle karşılaştırılabilecek yeni bir makro iktisat kuramı” (Lapavitsas, 2014: 63) meydana getirmektir.

1960'lı yılların sonlarına yaklaştıkça gömülü liberalizm iflas sinyallerini vermeye başlamıştır. Bu durumu Harvey (2015: 20) şöyle anlatmaktadır:

“Ciddi bir sermaye birikimi krizinin işaretleri her yerde göze çarpıyordu. İşsizlik ve enflasyon her yerde patlıyor, küresel bir 'stagflasyon' evresinin haberini veriyordu. Bu evre neredeyse 1970'lerin sonuna kadar sürdü. Sosyal harcamaların hızla yükselip vergi gelirlerinin baş aşağı düşmesiyle bazı devletler mali krize girdi (örneğin 1975-76'da Britanya'nın IMF tarafından kurtarılması gerekmişti). Keynes'çi politikalar artık işe yaramıyordu. Altın rezervleriyle desteklenen Bretton Woods sabit kur sistemi, daha 1973'te ki OPEC petrol ambargosu ve Arap- İsrail savaşına gelmeden dağılmıştı. Devlet sınırlarının sermaye akışlarını kolaylıkla geçiren gözenekleri, sabit kur sistemi üzerine yük bindirdi. ABD doları bütün dünyaya aktı ve Avrupa bankalarına yatırıldığı için ABD denetiminden kaçtı. Böylelikle sabit kur 1971'de terk edildi. Uluslararası paranın altını baz alması artık mümkün değildi; kurun dalgalanmasına izin verildi ve kısa süre sonra da dalgaları kontrol etme çabasından vaz geçildi. 1945'ten sonra en azından gelişmiş kapitalist ülkelere yüksek büyüme oranları getiren gömülü liberalizm besbelli tükenmişti ve artık işlemiyordu. Krizin üstesinden gelmek için bir alternatif gerekiyordu”

Harvey'e göre, sermayeyi gömülü bulunduğu bu çerçeveden çıkaracak tasarı ise neoliberalizmdir. Lapavitsas ise neoliberalizmi, esasında iktisadi kuram olarak ele almaktadır. Neoliberalizmin hâkimiyet alanının 1970'li yılların ortalarında başladığını ifade etmektedir. Neoliberalizm düşünsel olarak Avustralyalı neoklasikçi Friedrich Von Hayek ile ilişkilidir (2014: 59-60). Lapavitsas neoliberal inanç için şu ifadeleri kullanmaktadır:

“...Son otuz yıllık dönem içerisinde, başta önde gelen üniversitelerde, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerde ve ekonomi bakanlıklarında olmak üzere, ana yolcu iktisat kuramının ayırt edici özelliği haline gelmiştir” (2014: 59).

Harvey neoliberalizmi, kapitalist kesimin öteki kesimlere karşı iktidarını yeniden canlandırma, güçlendirme hatta merkezi hale getirme gayesi olan ve devam eden bir tasarıdır. Neoliberalizmin pratikleri ve devletin bu pratiklere olan yaklaşımını Harvey şu şekilde açıklamaktadır:

“Neoliberalizm her şeyden önce bir politik-ekonomik pratikler teorisi. Bu teori, insan refahını arttırmanın en iyi yolunun güçlü özel mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaretin temel alındığı bir kurumsal çerçeve içinde bireysel girişim beceri ve hürriyetlerini serbest bırakmak olduğunu iddia eder. Devletin rolü, bu pratiklere uygun bir kurumsal çerçeve yaratıp, sonrada o çerçeveyi korumaktır”(2015: 10).

Michel Foucault'ya göre neoliberalizm, “kendine özgü bir akıl tarzı, özne üretim tarzı, bir 'davranış yönetimi' ve değerlendirme sistemidir” (akt. Brown, 2017: 22). Neoliberalizm genellikle; devlet müdahalesinin tersi olarak sermaye ve özel sektör menfaatlerinin ideolojisi şeklinde ifade edilir. Neoliberalizmin özgün tarafı farklı bir propaganda ve ideolojiyi kullanıyor olmasıdır. Bununla beraber neoliberalizm bir gerileme dönemi sonrası yöneten kesimdeki zenginlerin sosyal ve ekonomik bağlamda kuvvetinin tekrar yapılandırıldığı ‘toplumsal bir düzen’ olarak ortaya çıkmaktadır (Dumenil ve Levy, 2014: 26). Brown’un da ifade ettiği gibi neoliberalizm, söylem ve gelişmelerle yaptığı etkileşim sonucunda farklı formlara girmektedir. Bununla beraber farklı içerikler, normatif ayrıntılar ve başka ifade biçimleri meydana getirmektedir. Neoliberalizm “ekonomi politikası, yönetim tarzı ve akıl düzeni” olması bakımından aynı zamanda evrensel ve yerel, değişmemiş ve sistemli olmayan bir olaydır (Brown, 2017: 21-23).

Neoliberalizmin söylem bazında ‘hegemonik’ bir forma bürünmesi, birçok bireyin “sağduyuya dayalı dünyayı yorumlama, yaşama ve anlama” biçimi üzerinde etkili olmuştur. Neoliberalleşme düzeni birçok 'yaratıcı yıkım'a neden olmuştur. Harvey, yıkılanların daha evvelki ‘kurumsal çerçeveler ve iktidarlar’ olmadığını belirtmektedir. Harvey’in belirttiği gibi söz konusu işleyişte etkilenen alanlar şöyledir: “...İş bölümleri, sosyal ilişkiler, teknoloji karışımları, yaşam biçimleri, düşünce şekilleri, toprağa bağlılıklar ve en derin alışkanlıklar...” (Harvey, 2015: 11).

Neoliberalizmin bilgi teknolojilerine büyük önem verdiğini ve söz konusu alanı takip etmesinin altındaki nedenleri Harvey (2015: 11) şöyle açıklamaktadır:

“Piyasa işlemlerinin kapsamı ve sıklığının en yüksek düzeye taşınmasıyla toplumsal faydanın da en yüksek düzeye çıkarılacağını savunuyor. Bunun için bir yandan enformasyon yaratma teknolojileri diğer yandan küresel piyasadaki kararları yönlendirmeye yarayacak, muazzam veri tabanları oluşturma, saklama, kullanma, transfer ve analiz etme yeteneği gerekiyor”

Küreselleşme ve neoliberalizmin arasında yakın alaka olduğunu fakat söz konusu alanların birbirinden farklı ‘mekanizmalar kümesi’ olduğunu söyleyen Dumenil ve Levy, uluslararası ticaret hacminin artması ile ‘sermaye akışları’ ve global ekonominin neoliberalizmin ürünü olmadığını belirtmektedir. Dumenil ve Levy bu süreçte çok uluslu şirketler, dünya bankası ve IMF’nin konumunu şu şekilde açıklamaktadır:

“Küreselleşme ya da bir başka deyişle dünya ekonomisinin uluslar arasılaşması, Marx’ın on dokuzuncu yüzyılın ortalarında komünist manifesto’da kapitalizmin içsel bir eğilimi (dünya pazarının kurulması eğilimi) olarak tanımladığı eski bir süreçtir. Uluslararası ticaretin büyümesi sermaye akışları ve küresel (yani bütün küre ölçeğinde) bir ekonomi hiçbir şekilde neoliberal icatlar değildir. Ancak döviz işlemlerinin büyümesi, sermayenin uluslararası hareketliliği, ulus ötesi şirketlerin yayılması, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların yeni rolü, günümüzde gelinen aşamanın ayırt edici özellikleridir. Her ne kadar ABD’nin hâkimiyeti yeni bir şey olmasa da, neoliberalizm, Sovyetler Birliği’nin yıkılışının ardından ortaya çıkan tek kutuplu dünyada, ABD’nin diğer emperyalist ülkeler grubu içindeki hegemonyasının pekişmesine katkıda bulunmuştur” (2014: 26).

Clarke (2014), Kapitalizmin Vietnam Savaşı sonrası çıkmaza girdiğini ve bu durumu fırsata çeviren neoliberalizmin, “düşünsel bir imgelemeden ibaret” olmadığını söylemektedir. Ona göre neoliberalizm “...son derece gerçek bir siyasi projedir” (2014: 104-105). Neoliberalizm global bağlamda düşünsel, iktisadi ve siyasi otoritelerin kontrolünü elinde tutmaktadır. Bu kontrol mekanizmasıyla; “dünya halklarını, sermayenin yargısına ve ahlakına” bağlı bırakarak neoliberal düzeni hayata geçirmek adına çalışmaktadır. Neoliberalizmin dünyayı var olan şekliyle betimlemekten ziyade, olması gerektiği şekilde açıklama iddiasına dayanmaktadır (Clarke, 2014: 104-105). Clarke (2014), bu modelin gerçek gayesini; “...gerçek dünyaya daha uygun düşecek bir model geliştirmek değil, aksine gerçek dünyayı modeline daha uygun hale getirmektir” şeklinde açıklamaktadır (2014: 105).

Brown (2017) neoliberalizmi kurum/kuruluşlarda, sosyal ve politik söylemde yer edinen daha da önemlisi öznenin her alanını etkileyen bir düşünce şekli olarak ifade etmektedir. Brown (2017: 43) "...neoliberalizm dediğimiz kendine özgü akıl biçimi nasıl oluyor da alelade kurumların pratiklerine ve günlük hayatın söylemlerine nüfuz eden bir yönetim rasyonalitesi haline geliyor?" şeklinde

neoliberalizmi irdeleyen sorular sormaktadır. Brown, sorduğu sorulara şu şekilde açıklık getirmektedir:

“Neoliberal politikalar 1970 ve 1980'lerde daha çok güç ve zor yoluyla dayatılırken, günümüz Avrupa ve Atlantik dünyasında neoliberalleşme daha ziyade özel yönetim teknikleriyle, en iyi pratikler ve hukuki ayarlar yoluyla; şiddet, amirane buyruklar, hatta bariz siyasi platformlar yerine, mutabakat ve buy-in'e dayanan 'yumuşak iktidar' üstünden yürürlüğe giriyor. Komplike bir sağduyu biçiminde, yerleştiği, yuvalandığı ve onay gördüğü her yerde kurumları ve insanları yeniden inşa eden bir gerçeklik ilkesi olarak iş görüyor neoliberalizm. Kavga gürültü oluyor elbette; kamu mallarının özelleştirilmesi, sendika düşmanlığı, sosyal yardımların azaltılması, kamu hizmeti kesintileri ve daha birçok konuda protestolar, polisle girilen siyasi münakaşalar. Ama neoliberalizm aslandan ziyade tahtakurusuna benziyor... O akıl tarzı, işyerlerinin, okulların, kamu kurumlarının, toplumsal ve siyasi söylemin, hepsinden öte öznenin gövdesine ve dallarına kılcal damar gibi sokuluyor. Tahtakurusu metaforu bile pek yerinde değil: Foucault olsa, yükselişe geçmiş bir siyasi rasyonalitenin sadece yıkıcı olmadığını, yeni özneler, yeni bir idare, yeni ilişkiler, dünyalar doğurduğunu hatırlatırdı” (2017: 43).

Brown'a göre neoliberal akıl tarzında insan şekli, hem olan hem de olması gerektirir. Bu akıl tarzı insan sermayesinin ne olduğunu ve ne olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu akıl tarzının yasaları, kuralları ve meydana getirdiği ortamlar aracılığıyla bireyi dolayısıyla toplumu istediği şekle evirmektedir (Brown, 2017: 43).

Colas'a (2014:125) göre, 1990 senelerinde ün kazanan 'küreselleşme' ülkelerin hudutlarından öte bir hal almıştır. Bu durum ülkeler arası toplumsal-iktisadi ve siyasi ilişkilerin artış kazanmasına denk gelmektedir. Kavram ile ilgili kabul gören diğer görüşler ise Colas, "...zaman ile mekânın sıkışması' olarak bahsederken, başka yorumlarda ise siyasi hâkimiyetin ulusal devletlerin üzerinde ve ötesinde... büyüyen gücüne vurgu yapılır” (2014:125) diye aktarır. Colas, küresel akışların "...uyuşturucu maddeler, para, fikirler, müzik ve ezgiler ya da kirletici ve zehirli maddeler vs. gibi yollar” (Colas, 2014:125) ile yayıldığını söylemektedir. Colas'ın ifadesiyle küreselleşme “.hem yeni hem de eskiden beri var olan toplumsal iktisadi ve siyasi hiyerarşileri yeniden üretme eğiliminde olan son derece eşitsiz bir süreçtir” (Colas, 2014:125) şeklindedir. Kürselleşmenin, kapitalizmin aktif hale gelmesini sağlayan 'bir süreç'e denk geldiği fikri, hem neoliberalistler hem de neoliberalizmi eleştirenlerin üzerinde mutabık kaldıkları görüştür (Colas, 2014:128).

Söz konusu dönemi, ekonomik, siyasi ve kültürel alanları ilintili bir hal almış süreç olarak kavrarsak, çalışmanın çerçevesi ile neoliberal ekonomik düzen arasında ilişkiler olduğu görülmektedir. Gül (2018), küreselleşme olgusunun arka planında neoliberal ekonomi politikaların ve iletişim alanında ortaya çıkan

gelişmelerin etkili olduğunu belirtmektedir. Gül'e göre küreselleşmenin en önemli boyutu ise finansal küreselleşmedir (Gül, 2018: 66). Tüm bu ilişkiler incelenmeye değer görülmektedir. Dolayısıyla bu teşebbüste bulunurken finans ve para politikalarına da değinmek gerekir. Gökgöz, finansallaşmayı "...yerel bir toplumsal alandaki tüm politik ve kültürel unsurların, paranın küresel coğrafyasına dâhil olma sürecinde harekete geçirilmesi..." (Gökgöz, 2013b: 289) şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre finansal işlemler irdelenirken "...toplumsal aktörlerin onlara yüklediği anlamlar doğrultusunda okunmalı ve düzenleyici kuruluşların belli bir anlamı inşa etmek için piyasayı ve parayı nasıl kullandıklarına odaklanılmalıdır" (Gökgöz, 2013a: 25). Para ve politikalarının 'mevcut kabullerine bükülen bir toplumsal hegemonya', finansal iletişim süreçleri aracılığıyla değer almaktadır (Gökgöz, 2013b:290). Finansal iletişim alanının, düzenin 'normal' süreçlerinden daha çok 'kriz'lerde kapitalist düzene fayda sağladığını ifade etmektedir. Gökgöz bu ve buna benzer durumları şu şekilde açıklamaktadır: "Finansal iletişim tam da burada, bu iki algıya, finansal sermayenin ve toplumsal aktörlerin algısına seslenir, onları 'olumlu bir anlam'a bükülecek biçimde yönetmeye odaklanır" (Gökgöz, 2013b: 296-297).

Gökgöz, finansallaşma döneminde farklılaşan ekonomi ile toplum arasındaki bağlantıyı ve medyalaşmanın bu duruma olan etkisini şu şekilde ortaya koymaktadır:

"...Bilgisayarlaşma ve medyalaşma gündemleri arasında 'enformasyon' ve onun politik güven ilişkilerinin inşa sürecindeki önemi üzerinden sağlanan temas, finansallaşma sürecinde değişen/dönüşen ekonomi ile toplum arasındaki ilişkinin bir vechesini oluşturur" (Gökgöz, 2013b:292).

Gökgöz merkez bankasının politikaları ile ortaya koyduğu iletişimin, bu iletişime dair süreçleri içinde barındıran ve toplumun tüm katmanlarını etkisi altına alan bir yapıya denk geldiğini söylemektedir. Gökgöz bu hegemonik tasarımı şu şekilde açıklamaktadır:

"...Merkez bankası ile toplumsal alan arasındaki iletişim veya ekonominin gidişatına ilişkin enformasyon paylaşımı, para politikasının yönelimlerine veya merkez bankası tarafından çizilen ekonomik resme tüm toplumsal aktörlerin katılımını hedefleyen hegemonik bir kapasiteyi işaret eder. Merkez bankası iletişim kanalları üzerinden taşınan para politikası ideolojisi, yapı ile bireyin, sanayi sermayesi ile finansal sermayenin, küresel sermaye ile yereldeki emeğin, merkez bankasının kurumsal bünyesinde bir birine iliştilmesinin imkânını yaratır" (Gökgöz, 2013a: 13).

Ekonomik, siyasi ve kültürel alanlar başta olmak üzere birçok alanı etkileyen neoliberal düzen, devamını sağlamak ve güçlendirmek için yapılandırılmış

bir dil kullanmaktadır. Söz konusu bu düzen ideolojisini iletişim kanallarıyla gerçekleştirmektedir.

2.2. 1980 SONRASI MEDYA

Global manada nice sektör ve meslek grubunu etkileyen ya da dönüştüren neoliberal yaşam tarzı, medya alanında da köklü değişimler yaratmıştır. Günümüzde medyanın neoliberal politikalar eliyle şekillendirilmiş bir yapı olduğu söylenmektedir. Neoliberalizmin medyaya olan etkisi, ulus ötesi holdinglerin daha evvel yatırım yapmadıkları bu alana, sektörel şirketler kurarak dâhil olmasıyla belirgin hale gelmiştir. Dolayısıyla geleneksel medya büyük holdinglerin bir parçası haline gelmiştir. Başka bir deyişle medya kuruluşları holdinglere ait ticari yapılar haline gelmişlerdir. Bu durum kurumsal olarak medyanın kendi çıkarlarını ya da kârını düşünmesine yol açmaktadır. Kâr amacı güden bir kurum haline alan medya, kamu yararı ilkesinden de uzaklaşmaktadır. Medya kamu yararı ilkesi gözetilerek yapılan ya da yapıldığı düşünülen haber üretimden, meta üretimine geçmiştir. Dolayısıyla holdingleşen medya kuruluşlarının işleyiş şeklini diğer ticari kuruluşlardan farklılaştıran özelliği ise yayıncılık olmuştur (Olgun, 2017: 26-27). Hal böyle iken holdinglerin bir parçası haline gelen medyanın ürettiği haberin ve bu haberlerde kullandığı dilin, bağlı oldukları holdinglerin çıkarlarına göre şekillenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye’de neoliberalizmin temelleri 24 Ocak Kararları ile atılmış ve 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte uygulamaya geçirilmiştir. Neoliberal politikalar medyanın iktisadi, siyasi ve ideolojik bakımdan baştan şekillenmesinde etkili olmuştur. 1980 öncesinde basın sektöründe olmayan büyük sermaye grupları, kâr beklentisi artan bu sektöre yönelmişlerdir. Ayrıca söz konusu tarihlere basında hâkim olan sermaye sahipleri ise hem medyada farklı mecralara yönelmiş hem de sektör dışı mecralarda etkili olmuştur (Adaklı, 2010: 68).

Neoliberal politikaların ortaya çıktığı 1980’li yıllarda, medya sektörü hızlı bir şekilde evrilmiştir. Bu dönüşümün en önemli eğilimlerinden biri Adaklı’nın belirttiği gibi “Geleneksel medya ile ‘yeni medyanın’; ekonomi, düzenleme ve teknoloji düzlemlerinde iç içe geçmesi, bütünleşmesi...” (2010: 68) durumudur. Bu

politikalarla birlikte yayıncılık mecrasında özellikle sahiplik yapısı ile beraber birçok konuda ‘kamu yararını’ dikkate alan regüle edici normların büyük kısmı yok olmuştur (Adaklı, 2010: 68). Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren başlayan medyanın bu yeni yapılanma şekli, diğer ülkelerdeki medyanın bütün ‘alt’ iş kollarına yayılan ve tekelleşen yapısı gibi olmuştur. Medya, 24 Ocak kararları ve 12 Eylül askeri darbesiyle oluşan ortamla beraber yeni bir form kazanmıştır (Adaklı, 2010: 74).

Türkiye’de 1980-90’lı yıllar Avrupa’dakine benzer şekilde “kamu yayıncılığı tekellerinin” yerini şahsi tekeller almıştır. Sermaye sahipleri sektörün tüm mecralarında “yatay, dikey ve çapraz” bütünleşmeye yönelmiştir (Adaklı, 2010: 75). Söz konusu yıllar Adaklı’nın anlatımıyla:

“...Onları sınırlandırmaya dönük neredeyse bütün kuralların kaldırıldığı (deregülasyon), medya gruplarının özelleştirme ihalelerinde başköşeye yerleştiği, bankacılık ve finans alanında da büyük medya guruplarının hâkim olmaya başladığı yıllardır” (2010: 75).

2.3. BLOCKCHAIN (BLOK-ZİNCİRİ) TEKNOLOJİSİ NEDİR? NASIL ÇALIŞIR?

Çalışmanın bu başlığında, Blockchain teknolojisinin ne anlama geldiği, çalışma prensibi, kullanım alanları hakkında özet bilgiler yer almaktadır. Sanal para olarak nitelendirilen Bitcoin’i anlamak için arkasındaki teknolojiyi, alt yapıyı bilmek gerekir. Bitcoin gibi karmaşık bir sistemin çalışması için Blockchain teknolojisinin alt yapısına ihtiyaç duyulmaktadır. Çarkacıoğlu, internetin altyapısını Blockchain’e, e-mail sistemini ise Bitcoin’e benzetmektedir. Bitcoin’in, Blokchain’in bir uygulaması olduğunu da ifade etmektedir (Çarkacıoğlu, 2016: 45).

31 Ekim 2008 tarihinde yayınlanan Bitcoin makalesiyle gündeme gelen (Nakamoto, 2008) Blockchain teknolojisi; herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan sisteme giren ve her kullanıcının, her türlü enformasyonu aynı anda paylaştığı, arz-talep bağlamı çerçevesinde buluşup, değiş-tokuş yapabildiği bir sistem şeklinde genel bir tanımlama ile açıklanabilir.

“Türkçe kelime karşılığı olan blok zincir -blockchain- teknolojisi temel olarak ‘Merkezi Olmayan Dağıtık Kayıt Sistemi’ne (Decentralized Distributed Ledger Technology) dayanmaktadır” (Altunbaşak, 2018: 362). Bitcoin’in ortaya çıkmasını sağlayan ve “açık muhasebe sistemi” olgusunu temellendiren Blockchain

teknolojisi, merkezi olmayan yapısı ve kendine has güvenlik önlemleri nedeniyle bazı sektörlerin dikkatini çekmiştir (Ünsal ve Kocaoğlu, 2018: 62).

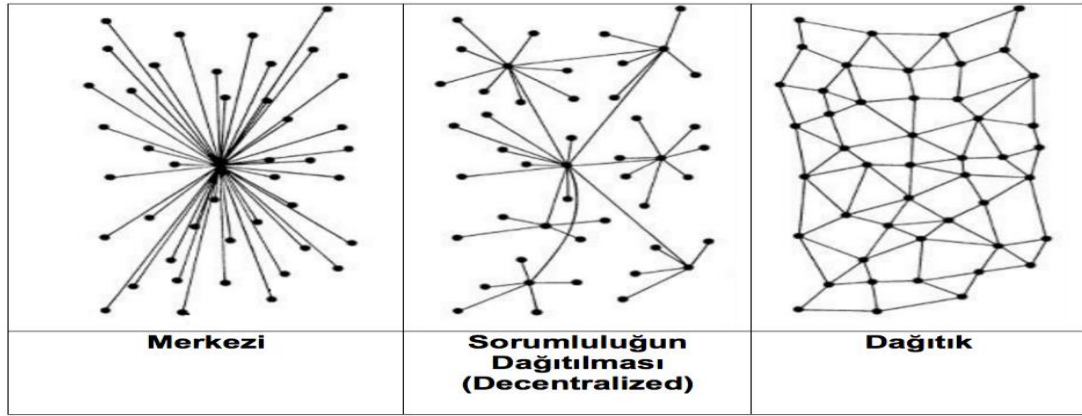
Blockchain teknolojisi üzerine araştırma ve geliştirme çalışmaları yürüten Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) söz konusu teknolojiyi şöyle tanımlamaktadır:

“...Veri transferi sağlayan mevcut internet ortamında, değerli varlıkların transferine de olanak sağlayarak tüm hayatımızı yeniden şekillendirecek yepyeni bir teknolojiyi adlandıran merkezi olmayan bir şifreleme kayıt defteri şeklinde tanımlanmaktadır”(http://blokzincir.tubitak.gov.tr/blok-zincir.html,E.T:28.11.2018).

Blockchain teknolojisini verilerin transferlerinde dağıtık sistemin yani merkezileşmenin ortadan kaldırıldığını belirten TÜBİTAK bu teknolojinin değerine atıfta bulunmaktadır. Kullanımda olan mevcut internetin birçok alanda veri transferinde kullanıldığını hatırlatan TÜBİTAK, Blockchain’in farkını şu şekilde açıklamaktadır;

“Günümüz internet dünyasında pek çok alanda (mülimedya, haberleşme, web ara yüzü vb.) veri transferi yapılmaktadır. Blok zincir teknolojisi ise, bu verilerin haricinde değer attığımız varlıkları da transfer etmemizi sağlayan dağıtık bir veritabanıdır. Satoşi Nakamoto lakaplı gizli bir yazarın 2008 yılında önerdiği Bitcoin dijital parası ile birlikte dünyada yeni bir uluslararası para biriminin varlığından bahsedilmeye başlandı. Bitcoin, başlangıçta sadece para olarak telakki edilirken, sonradan Bitcoin’in müstenit olduğu Blokzincir teknolojisinin daha genel kullanım alanları olabileceği fark edilmiştir. En genel ifadeyle, blok zincir, merkezi bir sunucunun veya güvenilir bir otoritenin kaldırılmasına olanak sağlayarak, merkezi güvenin internet ortamında dağıtılmasına denir. Blok zincir teknolojisi yaygın olarak Bitcoin ve Ethereum gibi sanal paraların altındaki teknoloji olarak bilinmektedir. Fakat bu teknoloji sağladığı olanaklar ve çeşitlendirilebilir uygulamaları ile çok daha geniş bir yelpazeye sahiptir”(http://blokzincir.tubitak.gov.tr/blok-zincir.html,E.T:28.11.2018).

Blockchain teknolojisi, güncel sorunlardan biri olarak görülen, merkeziyetçiliğe dayanan koruma sistemlerindeki ‘merkezi güven yapısı’ nı geniş bir alana yayarak, bu sistemlerin daha randımanlı işlemesine olanak sağlamaktadır. Şekil 2.1.’de gösterilen ağ tiplerindeki her bir nokta bir bilgisayar olarak tasarlanmıştır. Bu bilgisayarlar dolayısıyla da veriler herhangi bir kural ve otoriteye bağlı değildir.

Şekil 2.1: Ağ tipleri, (<https://blokzincir.tubitak.gov.tr/blok-zincir.html> , 28.10.2018).

Ağ bakımından dağıtık bir yapıya sahip olan Blockchain ya da Blok zincir ismiyle adlandırılan bu teknoloji, dijital devrimin en güçlü mecralarından biri olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle kripto paraların gündeme gelmesiyle adını duyduğumuz; Blockchain teknolojisi, dijital kayıt deposu görevi gören ve çok farklı alanlara uygulanabilen değerli bir teknoloji olarak nitelendirilmektedir (Dilek, 2018: 11).

Blockchain teknolojisi üzerine çalışma yapan araştırmacılar sistem hakkında “dışarıdan gelecek saldırılara, kötü amaçlı yazılımlara karşı dirençli olması ve sistemden kaynaklı hataların önlenildiği” yönünde görüşler bildirmektedirler. Blockchain teknolojisi ile ilgili görüşlerin bazıları şu şekildedir:

“Blockchain; şifrelenmiş işlem takibi sağlayan dağıtık bir veri tabanıdır. Her bir bilginin bloklar halinde, gelişmiş şifreleme algoritmalarıyla, birbirine bağlanarak kaydedildiği bu dağıtık veri tabanı, bizlere bir merkeze bağlı olmaksızın işlem yapabilme imkânı sağlıyor. Bu sistemin en önemli özelliği tek bir noktada tutulmak yerine, birden fazla yerde yani bir ağın tamamında tutulmasıdır. Kayıtların birden fazla yerde tutulmasının nedeni kayda alınmış bilgilerin güvenilirliğini arttırmaktır. Kayıt yerlerinden birisi kaybolduysa bile, bilgiler, ağda bulunan diğer kayıt yerlerinde saklanmaya devam ediyor. Bilgilerin kaydedildiği yerler, özel bir şifreleme ile kendinden gelen bir önceki ve sonraki block ile ilişki içindedir. Bu durumda zinciri oluşturan halkalardan birisinde bilgi değiştirildiğinde bu bilgi kendinden önceki kayıtlarla uyumsuz hale geliyor” (Eğilmez, 2018).

Altunbaşak (2018) Blockchain sisteminin güvenlik işleyişini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“...Bu sistem ile her bir verinin oluşturulması, geçerliliğinin doğrulanması ve kriptografik olarak bloklanması sağlamakta; böylece meydana getirilen algoritmaların insan eliyle geri dönülemeyecek bir şekilde çözümlenmesi önlenmektedir. Diğer bir ifade ile, oluşturulan her bir bloğun esasında yer alan verilerin bir birine eklenmesiyle yaratılan blok zinciri ile her bir işlem kaydedilmekte ve asla silinememektedir” (Altunbaşak, 2018: 362).

Bu yöntemle elde edilen algoritmalar insan eliyle geri alınamayacak bir biçimde müdahaleye kapalı hale gelmektedir. Başka bir ifadeyle, ortaya çıkarılan her bir bloğun yani bir birine eklenilen verilerin oluşturulmasıyla, zincirde bütün işlemler kayıt altına alınmakta ve silinmesi mümkün olmamaktadır (Altunbaşak, 2018: 362).

Nakamoto, 2008 yılında yayımladığı makalede Blockchain ağını ve çalışma prensibini şöyle özetlemektedir;

“*Yeni işlemler bütün düğümlere yayınlanır.

*Düğümmler yeni işlemleri blok içerisine koyar.

*Düğümmler blokların güvenliğini sağlar.(Kastedilen şey proof-of-work işlemidir.)

*Bir düğüm proof-of-work işlemi gerçekleştirdiğinde diğer düğümlere bunu bildirir.

*Diğer düğümmler gelen proof-of-work’ün geçerliliğini kontrol eder.

*Düğümmler bloku kabul ettiklerini diğerlerine bildirir ve böylece veri bloğu sisteme kayıt edilir” (Akt. Tüfekçi, 2018: 78-79).

Blockchain teknolojisinin çalışma işleyişinde her blok, daha evvel yaratılan bloğun bilgilerini kapsar ve böylece bloklar birbirine kenetlenerek zincir haline dönüşürler (Çakarcıoğlu, 2016:43). Bir birine bağlı bu bloklardan herhangi birinin değiştirilmesi, bir başka ifade ile dışarıdan gelecek kötü amaçlı saldırıları imkânsız hale getirmektedir. Çünkü her bir blok ortaya çıkartılırken “iş ispatı”; yani bir önceki bloğun içeriği istenilmektedir. Blockchain’i güvenilir hale getiren çalışma işleyişini Çarkacıoğlu şu şekilde anlatmaktadır:

“...Herhangi bir bloğu değiştirmek isteyen kötü niyetli bir ucun, ileriye doğru tüm blokları değiştirmesi gerekecektir. Fakat her bir blok oluşturulurken iş ispatı istendiğinden, blokları değiştirmeye kalkan bir ucun ileriye doğru tüm bloklar içinde iş ispatı yapması gerekecektir. Bu, devasa işlem gücü gerektireceğinden dolayı mümkün değildir. Bu özellik, blok-zincirin ve tabi ki bitcoinin en güçlü yanlarından biridir. Bir blok ne kadar eskiyse, o kadar güvenilir ve değiştirilmesi imkansızdır” (2016: 43).

Söz konusu bu teknolojinin güvenlik önlemlerinin mevcut ağ yapılarından daha verimli olmasından dolayı, bu teknoloji birçok alana uygulanmıştır. Adını Bitcoin ve kripto paralarla duyduğumuz Blockchain teknolojisi hem kamu sektöründe hem de finans sektöründe kullanılmaktadır.

2.4. BLOCKCHAIN TEKNOLOJİSİNİN KULLANIM ALANLARI

Blok zincir teknolojisinin en çok kullanıldığı mecra, Bitcoin dışında sayısı bini aşan ve pazar değeri 141 milyon USD olan kripto paralardır (coinmarketcap, 2018). Ancak, Blockchain teknolojisi her ne kadar kripto paralarla gündeme gelmiş olsa da bu teknolojinin kullanım alanı kripto paralarla sınırlı değildir. Blockchain teknolojisi, “yapay zekâ ve nesnelerin interneti teknolojileri”ne benzer nice devasa, dönüşümlere neden olabilecek teknolojiler içinde sayılmaktadır (Ünsal ve Kocaoğlu, 2018:62). Bu önemli teknolojinin uygulama alanlarını şu şekilde özetlemek mümkündür. Başta finans endüstrisi ve kamu alanları olmak üzere birçok yerde üzerine araştırmalar yapılmaktadır(Ünsal ve Kocaoğlu, 2018:58-59).

Blockchain teknolojisinin kamu sektörü ve finans sektöründe kullanıldığı yerler şu şekildedir:

“Finans sektöründe; ödeme işlemleri, para transferleri, alış/satış platformları, takas yönetimi, yetkilendirme, doğrulama, dijital kimlik yönetimi, doküman yönetimi, İslami bankacılık uygulamaları vs. şeklindeyken, kamu sektöründe ise; oylama, enerji dağıtım, akıllı kontratlar, dijital kimlik, dijital pasaport, sosyal güvenlik sistemi, vergi sistemi” (Deloitte 2015, Cognizant 2016 vd. akt. Ünsal ve Kocaoğlu, 2018: 58-59).

Blockchain, dijital kayıt deposu olarak hayata geçirilmiş; “gayrimenkul, araç ve değerli varlıkların kanıt ve kaydından doğum, evlilik ve ölüm belgelerinin tutulmasına, seçimlerin gerçekleştirilmesi ve akıllı kontratların yönetilmesi...” gibi birçok değişik alanda işlev görebilen teknolojik gelişmedir (Dilek, 2018: 11). Dolayısıyla söz konusu teknolojinin medyada görüldüğü gibi sadece kripto paraların alt yapısını oluşturan bir teknolojiden daha fazlası olduğunu göstermektedir.

2.5. KRİPTO PARA TERİMLERİ

Blockchain teknolojisi ve kripto paraların konuşulur hale gelmesiyle birlikte bu alanda medya mecralarında yeni terimlerin kullanıldığı, alışılmışın dışında bir dil ortaya çıktığı söylenebilir. Özellikle haber metinlerinde sık sık kullanılan bazı terimler şu şekildedir:

Kayıtlar: Blockchain kayıtları, ilgili Blockchain yapısının üzerine oluşturulduğu her türlü içerik bilgisi anlamına gelmektedir. Söz konusu bilgiler tasarıma göre; demirbaş girdisi, para aktarımı, müşteri kayıtları gibi değerler olabilmektedir. Bu kayıtlar kripto para birimleri için para transferi bilgisi anlamına

gelmektedir. Sistemde kayıtlı kullanıcılar arasında yapılan transferler bu kayıtlar aracılığıyla tutulur ve koruma altına alınır. Sistemdeki yeni transfer istekleri de sıraya konularak bir sonraki işlem sırasında kaydedilerek yerini almaktadır (TÜBİTAK, 2018).

Bloklar: Birleştirilen kayıtlar belirli aralıklarla işlenerek blokların içine yazılmaktadır. Bir bloğun oluşması için kaç kayıt olması gerektiği ve bu kayıtların hangi işlemde geçeceği gibi ölçekler blok zincirin tasarımıyla ilgilidir. Bir bloğun oluşturulması ise genel olarak kripto grafik özet algoritmalar ve dijital imza kullanılarak yapılır (TÜBİTAK, 2018).

Mining: “Bilgisayar donanımları kullanılarak şifrelenmiş sorunları çözme işlemleri sonucunda yeni Bitcoinler ya da altcoinler üretme eylemine mining denilmektedir” (coin-turk.com, 2018).

Adress: Bitcoin ağında ödeme yapmak ya da ödeme almak için kullanılan alfanumerik karakterler bütününe verilen isimdir. Taranabilir bir QR kod olarak kullanılabilir. Kişilerin Bitcoin ile ödeme yapması için gereken tek bilgidir. (Örnek Adres: 7kqHKEYYC8CQPxyV53nCju3kk2ufpQqA8). Vanity Address ise isim gibi, isteğe bağlı bir modeli olan bir bitcoin adresidir. (Örn: melihgun5Gfew1221ffGvfföbkkfdlgFKfbm)" (coin-turk.com, 2018).

Altcoin: “Bitcoin’e alternatif olarak ortaya çıkan diğer kripto para birimleri için kullanılan genel isimdir. (Litecoin, Feathercoin ve Pcoin birer altcoindir)” (coin-turk.com, 2018).

Hash: Değişen miktarlarda verileri alıp ve daha kısa, sabit uzunlukta bir çıktı üreten matematiksel işlemlerdir. İki önemli özelliği olan çıkarım işleminde öncelikle çıktıya bakarak, bu orijinal girdinin ne olduğunu anlamak matematiksel olarak zordur ve girdinin en ufak bir parçasındaki değişiklik bile, çıktının tamamen değişmesine yol açacaktır (coin-turk.com, 2018).

Escrow: İşlem sırasında transferin güvenliğini sağlamak için para ve varlıkların üçüncü parti hesabında da kaydının tutulması işlemine denir. Escrow, 3. parti hesabı taraflar (alıcı ve satıcı) için güvenilir bir hesap olarak kabul edilmektedir. Örneğin sahibinden.com alışverişleri (coin-turk.com, 2018).

Wallet: Bitcoinleri taşımak ve depolamak için kullanılan sanal cüzdana verilen isimdir. Bu cüzdan blok zincirindeki bitcoin adreslerinde yer alan bitcoinleri harcamaya yarayan gizli anahtarları saklamaktadır. Her Bitcoin cüzdanı bütün

Bitcoin adreslerini, toplam bakiyesini gösterir ve ödeme yapılmak istenen kişiye belirlenen miktar kadar ödeme yapmayı sağlamaktadır (coin-turk.com, 2018).

ATH (All Time High): “Kavram, ‘Tüm zamanların en yüksek seviyesi’ anlamında kullanılmaktadır. Bir kripto para biriminin tarihi boyunca ulaştığı en yüksek seviyeyi ifade etmektedir” (Webtekno, 2018).

Whale (Balina): Kripto para piyasasındaki bir para biriminin değerini değiştirecek, spekülasyonlara neden olabilecek büyük sermaye sahiplerini ifade etmektedir. Bu birikime sahip kişilerin ani yatırım yapması ya da kripto paralara yaptığı yatırımı aniden geri çekmesiyle kripto para değerinde keskin iniş/çıkışlara neden olmasıdır (Webtekno, 2018).

Arbitraj: Piyasalardaki emtialar, (altın, gümüş, petrol) Bitcoin gibi kripto paralar da dahil olmak üzere ticarete konu olan tüm varlık ve enstrümanları içeren, varlıklar arasında eş zamanlı olarak, farklı piyasa koşullarında (çeşitli borsalarda kar sağlamak amacıyla) alım satım işlemi yapmaya denir (coin-turk.com, 2018).

Asic: Sadece bir görevi yapmak için tasarlanmış ve kendine özgü fonksiyonlar üzerinde hareket eden bir çip şeklindeki bir işlemci sistemidir. Bitcoinlerin çıkarılmasındaki SHA-256 karma sorunlarını işlemek için dizayn edilmişlerdir.

Asic Miner: “Bitcoin madenciliği için yapılandırılmış, düşük elektrik tüketimi olan, yüksek üretim gücüne sahip, ASIC çip içeren ekipmanların tümüne verilen isimdir” (coin-turk.com, 2018).

Bitpay: “Sanal ya da gerçek işletmelerin Bitcoin ödemesi alabilmesini sağlayan teknik alt yapıyı sunan ödeme işlemci şirketinin adıdır” (coin-turk.com, 2018).

Bitstamp: “Bitcoin alım satımının Dolar ile yapıldığı Bitcoin borsasıdır” (coin-turk.com, 2018).

Block Reward: Blokları başarılı bir şekilde yaratabilen madenciye verilen ödüldür. Bu ödül kripto paraların politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Kripto paralar bu ödülü; tüm bloğun daha önce başarıyla çıkarılıp çıkarılmadığı gibi kıstasları gözeterek madenciye bir para ve işlem ücretleri karışımı şeklinde vermektedir. Örneğin Bitcoin her blok için 25 bitcoin ödülü vermektedir (coin-turk.com, 2018).

Chargeback: Geri ödeme ya da ters ibraz olarak Türkçeye çevrilmiştir. Chargeback, kredi kartı veya paypal ile ödemesi yapılan, fakat gereken mal veya

hizmeti hiç veya gereği gibi alınmaması nedeniyle kullanıcıya ödenen paranın ilgili kredi kartına yatırılması işlemine denilmektedir (coin-turk.com, 2018).

Client: “Bilgisayar veya mobil cihazlarda çalışan yazılım programının ismidir. Bu yazılım ağa bağlanır ve her türlü işlemleri iletir” (coin-turk.com, 2018).

Confirmation: Geri döndürülme ihtimali düşük olan ve ağ tarafından doğrulanmış işleme denir. Bir onaylama yeterince güvenlidir, ancak daha büyük miktarlar (örneğin 1000 TL ve üstü) için birden fazla onay istenebilmektedir. Onaylar sistem yoğunluğuna göre 5 ile 30 dakika arasında sürebilmektedir. Yapılan her bir onay işlemin doğruluğunun tekrar teyidi anlamına gelmektedir (coin-turk.com, 2018).

2.6. KRİPTO PARA OLARAK BİTCOİN'İN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Kripto para kavramı, son yıllarda başta medya olmak üzere ekonomi, finans gibi birçok sektör ve alan için çekici bir hal almıştır. Alpago (2018: 415) Bitcoin için “paranın evrim süreci sonrası ulaştığı bir aşamadır” ifadesini kullanmaktadır. Alpago’ya göre teknolojik gelişmeler “sağlık, ekonomik, hobileri ve sosyo-kültürel yaşamına farklı zaman ve boyutlarda etki yapacaktır” (2018: 415-416). Alpago’nun söz ettiği bu dönüşüm sürecini yalnızca teknolojik ilerlemelerle açıklamak doğru olmayacaktır. Söz konusu dönüşümde medyanın etkisi göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir.

Bitcoin (sembolü: ₿, kısaltma: BTC) herhangi bir merkez bankası, resmi kuruluş, otorite vs. ile ilişkisi olmayan kripto para birimidir (wikipedia, 2018).

Şekil 2.2: Bitcoin sembol ve şekilleri

Bitcoin’in ağ yapısındaki dağıtık sistemi, Bitcoin’i klasik para aktarma mecralarından farklı kılmaktadır. Çarkacıoğlu “Bitcoin ağı merkezi olmayan ve uçtan uca bağlı bir yapıya sahiptir. Merkezi bir sunucusu veya kontrol noktası

yoktur” (2016: 12) ifadeleriyle Bitcoin’in ağ yapısının klasik para transfer araçlarından farklı olduğunu belirtmektedir. Çarkacıoğlu, bu farkı “Geleneksel para aktarma (bankalar, aracı kurumlar, VISA, PayPal gibi) sistemleri genellikle merkezi veya uçları birbirine tam bağlı dağıtık yapıdadırlar” (2016: 12) şeklinde açıklamaktadır. Çarkacıoğlu’nun belirttiği gibi “Bitcoin bir merkezden üretilmez, Bitcoin arzı, merkezi olmayan küresel ağdaki gönüllü bilgisayarların işlemci güçleriyle yapılır” (2016: 13). Çarkacıoğlu (2016:13), “...Kimse bitcoin sistemine dışarıdan para arz edemez... kâğıt banknotlar halindeki itibari para, merkezi otoriteler tarafından basılır ve istediğinde ek para arzı sağlanır” şeklindeki ifadeleriyle klasik para türleri ve Bitcoin arasındaki farkları göstermektedir.

Kripto paraların oluşturulmasıyla ilgili birçok değişik görüş var olmakla birlikte bu görüşler içerisinde en çok üzerine konuşulan, “2008 küresel finans krizi” ile çöken “finans piyasasına ve rezerv para birimlerine” (USD ve EURO) karşı farklı bir seçenek şeklinde ortaya çıktığı görüşüdür. İlk kripto para olma özelliği gösteren Bitcoin, gündeme “Satoshi Nakamoto” isimli kişi ya da kişiler eliyle yazılan: "Bitcoin: Eşler Arası Elektronik Nakit Sistemi (Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System)” (Dilek, 2018: 10) makalesi ile gelmiştir.

Nebil'e göre Mortgage krizinden ötürü finansal sisteme karşı duyulan güven problemi son derece artmıştır. Bu güvensizlik ortamı kripto paraların oluşumu için zemin oluşturmuştur. Ancak Kripto para için arka planda da çalışmaların yapıldığı düşünülmektedir. Örneğin “bitcoin.org” alan ismi, daha önceden sistem üzerinden alınmıştır (2018: 25).

Nakamoto söz konusu makalesinde Alpayo’nun da belirttiği gibi “sistemin işleyiş ve genel kurallarını ekonomi, bilgisayar ve kripto grafik yöntemlerin ortak bir bileşeninden yola çıkmaktadır” (2018:417) ifadelerine yer vermektedir. Söz konusu makalede, var olan ekonomik sistemin eksikliklerinin Bitcoin ile ne şekilde ortadan kaldırılabileceğinden bahsetmektedir. Nakamoto, Bitcoinin bu sorunu çözerken mevcudun aksine dağıtık ağ formülü ile giderilebileceğini söylemektedir (Alpayo, 2018:417). Nakamoto’nun yayınladığı bu makale Bitcoin ile Bitcoinin altyapısına yöneliktir (Nebil, 2018:25). Makalede bahsedilen sistemin dört temel özelliği vardır. Bu dört temel özellik şu şekildedir:

“...Sistemin şeffaflığı yani herkes tarafından görülebilir, işlemlerin değiştirilemeyeceği (yani güvenli), uçtan –uca yani doğrudan kişiden kişiye işlem yapan, merkezi olmayan ve içine dâhil olan kişiler tarafından yönetilen...” (Nebil, 2018: 25).

Bitcoin'i ortaya çıkaran ve duyuran Satoshi Nakamoto adıyla kendini tanıtan ancak hiçbir şekilde varlığı bilinmeyen şahıs veya şahıslardır. Nakamoto'nun kim ya da kimler olduğu hiçbir zaman ortaya çıkmamıştır. Söz konusu kişi veya kişilerin kimliği halen belirsizliğini korumaktadır. Nakamoto bir tek kişimidir? ya da bir grup mudur, o da halen belirsizliğini korumaktadır. Makalesini 2008'de internet ortamında paylaştıktan sonra, "Genesis Block" şeklinde adlandırılan ilk bloğu oluşturmuştur. Madencilik yapmak suretiyle ilk 50 Bitcoinini de yine Nakamoto meydana getirmiştir (Nebil, 2018:25-30).

'Türk Lirası tabanlı ilk Bitcoin borsası'; BTCTURK'ün web sitesinde Bitcoin için şu ifadeler kullanılmıştır:

"...Kimsenin e-posta teknolojisine sahip olmadığı gibi hiçbir kimse ya da kurum da Bitcoin ağına sahip değildir. Temsilcilik, franchise vb. bir oluşum yoktur. Bitcoin bir şirket ya da kurum değildir. Bitcoin açık bir teknolojidir ve herkes herhangi bir engelleme olmadan katılabilir, kullanabilir ya da iştirak edebilir" (<https://www.btcturk.com/yaritim?id=bitcoin-nedir.E.T>: 29.11.2018)

Bitcoin madenciliği, üstün teknolojik alt yapıya sahip yazılım programları ve üstün özellikleri olan donanımlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Madencilik işlemindeki asıl gaye Blockchain sisteminde kullanılacak blokları elde etmektir. Madencilik yapan kişiler ortaya çıkardıkları bloklar karşılığında maddi kazanç elde ederler. Ortaya çıkarılan her 210 bin bloktan sonra madenciye verilen ödül oranı yüzde 50 düşürülmektedir. Aynı zamanda sistem blokları ortaya çıkarma seviyesini de ağırlaşmaktadır. Bununla beraber sistemde total olarak 21 milyar adet Bitcoin üretim sınırı konulmuştur (Ateş, 2016'dan akt. Özbaş, 2018: 93-94). "2008 yılında bulunan bloktan kazanılan Bitcoin 50 BTC iken günümüzde bu tutar 12.5 BTC olarak gerilemiştir" (Ateş, 2016'dan akt. Özbaş, 2018: 94).

Söz konusu kripto para ilk ortaya çıktığında insanlar tarafından anlamlandırılmamış ya da dikkate alınmamıştır. Üretilen ilk Bitcoinlerin değeri 1 cent dolaylarındaydı. Aradan geçen 10 yıl gibi bir sürede parasal karşılığı hızla artış göstermiştir. 2018 yılında 1 Bitcoin 20 bin USD'nin üstünü görmüştür. Lakin bu yükseliş 30 Kasım 2018 tarihinde 4 bin 241 USD seviyesine düşmüştür. 10 yıllık bir tarihselliği olan Bitcoin'in fiyatının gelecekte yöneliminin ne yönde olacağı halen belirsizliğini korumaktadır (Alpago, 2018:423).

Şekil 2.3: İşleme girdiği tarihten 2018 yılına kadar Bitcoin değeri (USD)¹

Cambridge Üniversitesinin 2017 tarihinde gerçekleştirdiği araştırmaya göre; “2,9 milyon ile 8 milyon arasında kişi dijital para cüzdanına sahiptir” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>, E.T:28.11.2018). Araştırmaya göre en çok kullanılan ‘dijital para’nın ise Bitcoin olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmaya göre bu parayı etkin biçimde kullananların sayısı 2013 yılından bu yana ciddi manada artış göstermiştir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>, E.T:28.11.2018).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 25 Kasım 2013 tarihinde yapılan basın açıklamasında Bitcoin, “herhangi bir resmi ya da özel kuruluş tarafından ihraç edilmeyen ve karşılığı için güvence verilmeyen bir sanal para birimi” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca açıklamada Bitcoin’in yapısı ile işleyişinden dolayı kanun kapsamında elektronik para olarak değerlendirilemeyeceği vurgulanmıştır. Söz konusu açıklama metninde denetiminin mümkün olmadığına vurgu yapılan Bitcoin ve benzeri sanal paraların kullanıcılar için risk taşıdığı bildirilmiştir (BDDK, 2018).

Bitcoin’e yönelik yapılan araştırmalar, küresel manada değerinde büyük artışlar meydana gelmesine rağmen, Bitcoin’e karşı büyük bir güvensizlik olduğunu ve bu sanal paranın bir yatırım aracı olmadığını göstermektedir. Bitcoin’e yönelik ortaya konulan görüşler ve anket çalışmalarının bazıları şu şekildedir:

Sir Jon Cunliffe (İngiltere Bankası finansal durum sorumlusu) küresel ekonomiye tesirinin imkânsızlığı nedeniyle Bitcoin’i “para birimi” bazında düşünmenin akıllıca olmadığını dile getirmektedir. Ayrıca hiçbir merkez bankası tarafından Bitcoin’e destek gelmediğinin altını çizmektedir. William Dudley (ABD

¹Dilek, Şerif. (2018) Blockchain Teknolojisi ve Bitcoin, Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı(SETA), Ankara, Sayı:231, Sayfa :10-30

Merkez Bankası New York Şube Başkanı), Bitcoin'i spekülatif özellikli mevduat aracı olarak görmekte ama bunun yanında zeminini oluşturan Blockchain teknolojisinin ise önemine vurgu yapmaktadır. Eylül 2017 tarihinde Bitcoin ile ilgili açıklama yapan Jp Morgan Ceosu Jamie Dimon, “tamamen bir lale çılgınlığı hatta ondan bile daha kötü” gibi Bitcoin'i olumsuzlayan yorumlar yapmasına rağmen 2018 tarihinde bu görüşünden vazgeçmiştir. Jamie Dimon, William Dudley'in bitcoine yönelik tavrına benzer bir çizgiye gelmiş ve Blockchain teknolojisinin değerini kabul etmiştir ama yine de Bitcoin'i para birimi olarak kabul etmediğini tekrarlamıştır. Söz konusu kripto paranın her bağlamda yükselişini düzmece şeklinde değerlendiren Nobel Ödüllü ekonomist Joseph Stiglitz dolayısıyla kripto paraları doğru bulmadığını dile getirmiştir. Stiglitz ayrıca Bitcoin ve benzerlerinin “balon” olduğunu belirtmekte ve zaman kaybedilmeden bunlar, “yasaklanmalı” demektedir (Monaghan, Bach vd. akt. Özbaş, 2019: 99-100).

Wall Street ekonomistlerinin iştirak ettiği CNBC Fed anketine göre, katılımcıların yüzde 80'i Bitcoin ve türevi sanal para birimlerinin balon özelliğinde olduğunu savunmuşlardır. Ankete göre; “...Yüzde 2'lik kısmı Bitcoinin değerinin belirli çevresel faktörlere göre değiştiğini savunmuşlardır... Yüzde 18'lik kısım ise konu ile alakalı herhangi bir fikir vermemiş...” (Lee'den akt. Özbaş, 2019: 100). Söz konusu kuruluşun 44 ekonomistle yaptığı bir başka ankette ise “...Yüzde 66'lık bir kısım Bitcoin'i bir para birimi olarak tanımazken, yüzde 17'lik bir kısım para birimi olarak kabul etmiştir, geriye kalan yüzde 17'lik kısım ise kararsız kalmıştır” (Lee'den akt. Özbaş, 2019: 100).

Klasik paranın en önemli işlevlerinden biri değer saklama işlevidir. Klasik paranın bu işlevi göz önüne alındığında söz konusu kripto para fiyatlarındaki büyük değişkenlik nedeniyle riskler ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca alım-satım işlemleri sırasında spekülatif ifadeler söz konusu paranın fiyatını ani değişimlere uğratmaktadır. Dolayısıyla Bitcoin'in saklanması önemli ölçüde parasal ederini azaltabilmektedir (Özbaş, 2019: 97).

Kripto para Bitcoin'in kronolojik sıralaması şu şekildedir:

- * İlk Bitcoin bloğu 3 Ocak 2009 tarihinde oluşturulmuştur.
- * 12 Ocak 2009 tarihinde ilk Bitcoin transferi Nakamoto ve programcı Hal Finney arasında gerçekleşmiştir.

- * 5 Ekim 2009'da New Liberty Standard isimli borsa, ilk Bitcoin kurunu yayınlamıştır. Bu kurla, BTC 1.309,03=1USD değerine denk gelmekteydi. BitcoinTalk forumunda Laszlo Hanyecz isimli kullanıcının 22 Mayıs 2010 tarihinde 2 pizza için 10 Bin Bitcoin ödenmesi ilk ve gerçek Bitcoin alışverişi olarak kabul edilmektedir.
- * 2010 Yılı Temmuz ayında ilk Bitcoin borsası olan Mt. Gox kuruldu ve aynı yıl Ağustos ayında Bitcoin marketin değeri 1 Milyon USD'nı geçmiştir.
- * 2011 Şubat ayında Bitcoin ilk defa ABD Doları'na eşitlendi ve 1 USD= 1 BTC oldu.
- * 23 Nisan 2011 yılında Bitcoin'in Euro ve İngiliz Sterlini ile satışına başlanmasıyla birlikte piyasa değeri 10 milyon USD seviyesine ulaşmıştır. 8 Haziran 2011 tarihinde Bitcoin 31,89 USD'na ulaşmıştır.
- * 27 Eylül 2012'de Bitcoin Vakfı kuruldu ve 28 Mart 2013 tarihinde Bitcoin'in piyasa değeri 1 Milyar Dolar'ı geçmiştir.
- * 2 Mayıs 2013 tarihinde ilk Bitcoin ATM'si San Diego/California'da faaliyete geçmiş ve kullanıcıları bu ATM'den işlemler gerçekleştirmişlerdir.
- * 1 Temmuz 2013 BtcTurk kuruldu (Türk Lirası tabanlı ilk Bitcoin borsası).
- * 2 Ekim 2013 tarihinde FBI, Silk Road'u kapatarak 3,6 Milyon Dolar değerindeki Bitcoin'e el koymuştur.
- * 26 Ocak 2015'te Coinbase, ABD'de regülasyona tabi ilk borsa olarak 25 eyalette faaliyete geçmiştir.
- * Mart 2016'da Japonya Bakanlar Kurulu, Bitcoin gibi sanal paraların gerçek paraya benzer bir fonksiyonu olduğunu kabul ettiklerini kamuoyuna paylaşmıştır.
- * Kasım 2016'da Bitcoin ATM'lerinin sayısı son 18 aya oranla iki katına çıkarak 771'e ulaşmıştır. 1 Nisan 2017'de Japonya, Bitcoin'i resmi ödeme yöntemi olarak kabul ettiğini bildirmiştir.
- * 1 Temmuz 2017 tarihinde Bitcoin; Bitcoin ve Bitcoin Cash olarak ikiye bölünmüştür.
- * 12 Ekim 2017'de JP Morgan CEO'su Jamie Dimon Bitcoin'i dolandırıcılık olarak adlandırdı.
- * 15 Ekim 2017'de Çin, kripto para alım satım platformlarının kapatılacağını duyurmuştur.
- * 11 Aralık 2017'de Chicago (CBOE) borsasında Bitcoin vadeli işlemleri başlamıştır.

* 13 Ocak 2018’de 16.800.000 Bitcoin’in üretilmesiyle toplam üretilen Bitcoin oranı % 80’i görmüştür.

* 7 Mart 2018’de ABD, Borsalar ve Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) kripto para alım satım platformlarına kayıt zorunluluğu getirmiştir.

* 14 Mart 2018’de Google, 26 Mart 2018’de ise Twitter, kripto para reklamlarını yasaklayacağını duyurmuştur (<https://www.btcturk.com/yarim/10-yilda-bitcoin>, (E.T: 05.01. 2019).

2.7. PARA VE PARANIN İŞLEVLERİ

Para, herkes tarafından kabul gören bir değişim aracı olarak tanımlanmaktadır. Para devletler tarafından tedavüle çıkarılmış, kağıt ya da metalden oluşan üzerinde nominal değeri belirtilen, ödeme, değer ölçüsü ve tasarruf aracıdır. Parayı, mal ve hizmetlerin değiş tokuşu için kullanılan en kapsamlı araç şeklinde tanımlayan Çarkacıoğlu (2016:1), paranın 4 temel işlevini şu şekilde sıralamaktadır:

“1.Değişim aracıdır. İki malın değişiminde para, bir üçüncü mal olarak araya girer ve değişimi iki bölüme ayırır. Bir mal veya hizmet verilip karşılığında para alınır, başka bir yer ve zamanda ise para verilip başka bir mal veya hizmet alınır.

2.Hesap ve değer birimidir. Farklı malların değişiminde, değişim oranları para ile belirlenir.

3.Değer biriktirme ve spekülasyon aracıdır. Arz ve talebin rahatlıkla karşılanmasını sağlar. Aynı zamanda sermaye birikimi ve yatırım aracıdır.

4.İktisat politikası aracıdır. Ulusal ekonomiler, para arzı ve faiz oranı kontrolüyle iktisat politikalarını gerçekleştirirler”

Para ve paranın işlevlerini ele alırken paranın değişim değeri ve kullanım değerine değinmek gerekmektedir. Karl Marks, kapitalist üretim ilişkilerini bütün boyutlarıyla incelemeye aldığı “Kapital”in birinci cildinde metadan başlamaktadır. Bu başlangıcın sebebi metanın kapitalist üretimin en küçük ekonomik birimi olmasından kaynaklanmaktadır. Marks metayı “... Her şeyden önce, bizim dışımızda bir nesnedir ve taşıdığı özellikleriyle, şu ya da bu türden insan gereksinimlerini gideren bir şeydir” (Marks, 2003: 45) diye tanımlamaktadır. Marks meta ile ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Metalar, dünyada, kullanım-değeri ya da demir, keten bezi, buğday vb. gibi ticari mallar olarak gelirlir. Bu onların sade, yalın maddi biçimidir. Bununla birlikte, bunlar

yalnızca iki yanlı bir şey oldukları, hem yararlılığın hem de değer taşıyıcıları oldukları için metadırlar. Birisi fiziksel ya da doğal biçim, birisi de değer-biçim olmak üzere, iki biçime sahip oldukları sürece, ancak meta olarak görünürler, ya da meta biçimine bürünürler" (Marks, 2003: 55-56).

Bir şeyin meta olabilmesi için öncelikle insanların herhangi bir ihtiyacını karşılaması ve başka şeylerle değiş tokuşunu mümkün hale getirmesi gerekir. Lakin gereksinimleri gideren her nesneye de 'meta' denilememektedir (Bilgi, 1992: 75). Metanın iki ögesi "kullanım değeri ve değişim değeri"dir. Kullanım değeri metanın fiziksel varlığı, maddi yapısıyla alâkalıdır. Meta maddi olduğu için yararlı bir şey olarak nitelenmektedir. Kullanım değerinin gerçekleşmesi için kullanım ya da tüketimin varlığı gerekli görülmektedir. Metalar değiştiklerinde değişim değerlerinin, kullanım değerlerinden bağımsız olarak ortaya koyulduğu belirtilmektedir (Marks, 2003: 47-50).

Marks'a göre kullanım değeri metanın ticari bilgisini (düzine, metre, saat, ton vs.) içerir. "Kullanım değeri", kullanım ve ya tüketim ile birlikte gerçek hale gelmektedir. Ayrıca toplumsal biçimi ne şekilde olursa olsun her türlü varlığın özünü oluşturur ve değişimin değerinin maddi taşıyıcılarıdır. "Değişim değeri" bir nicel ilişki olarak birbiriyle değişilen türden kullanım değerindeki oran olarak zaman ve mekana göre sürekli değişmektedir (Marks, 2003:46).

2.7.1. EMTİA PARA, TEMSİLİ PARA, İTİBARİ PARA

İçerdiği maddelere (bakır, tuz, çay, inci, fildişi, demir vs.) göre değer kazanan paralara "emtia paralar" denilmektedir. Her dönem geçerliliğini koruyan emtia para ise altın ve gümüşdür. İçeriğinde sabit miktarlarda altın barındıran para türüne "temsili para" denilmektedir. "Emtiya para" sistemi, zamanla kullanımındaki zorluklar ve yapımının güç olmasından dolayı yerini "Temsilli para" sistemine bırakmıştır. Bankalar, altın ve gümüş tacirleri temsili paralar basmışlardır. Bu temsili paralar, gerektiğinde emtia paraya dönüştürülebilmektedir. Avrupa'da kâğıt para veya sertifikalar legal otoritenin kontrolü altında basılmış ve kullanımı teşvik edilmiştir. Basılan bu kâğıt paraların altına dönüştürülmesi de engellenmeye çalışılmıştır. Bu durum, altına dayalı finansal sistemde, devletlerin kâğıt paralarının karşılığının altınla ölçülmesine neden olmuştur. "İtibari para" ise; 1944 yılında, 44

devlet tarafından kabul edilen bir anlaşmayla birçok ülkenin parası ABD Dolarına, ABD Doları ise altına endeksli hale getirilmiştir. Bu anlaşma ABD'nin New Hampshire eyaleti, Bretton-Woods'da, BM Mali ve Finans Konferansında yapılmıştır. Burada, alınan karar ile altına çevrilebilen tek para birimi USD olarak kabul görmüştür (Çarkacıoğlu, 2016:1-5). Alınan kararda “1 ons altın= 35 Amerikan Doları ya da 1 Dolar 0,88867 gram altın olarak belirlenmiştir” (Çarkacıoğlu, 2016:4).

2.7.2. DİJİTAL PARA, SANAL PARA VE KRİPTO PARA

Elektronik ortamda kayıt altına alınan, korunan ve transfer edilebilen para türüne “Dijital para” denir. Kâğıt paraları temsilen banka sistemlerinde “dijital para” kullanılır. “Dijital para”da her türden faaliyet, merkezi bir güç, otorite ya da programın gözetimine tabidir (Çarkacıoğlu, 2016:6-7). Elektronik para, ödeme ve menkul kıymet mutabakat sistemleri, ödeme hizmetleri ve elektronik para kuruluşları hakkındaki kanunda (6493 sayılı kanun) şöyle tanımlanmıştır:

“Elektronik para ihraç eden kuruluş tarafından kabul edilen fon karşılığı ihraç edilen, elektronik olarak saklanan, bu Kanunda tanımlanan ödeme işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılan ve elektronik para ihraç eden kuruluş dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından da ödeme aracı olarak kabul edilen parasal değer”

“Sanal paralar” maddesel gerçekliği olmayan “dijital para”dır. Avrupa merkez bankası tarafından tanımı yapmıştır. Avrupa merkez bankası sanal parayı ‘Herhangi bir merkez bankası, kredi kuruluşu ya da e-para kuruluşu tarafından ihraç edilmemiş ve bazı durumlarda paraya alternatif olarak kullanılabilen varlığın sanal temsili” (ECB, 2015: 6’dan akt. Baktaş, 2018) şeklinde tanımlamaktadır. Amerikan Hazine Bakanlığı'na göre sanal para; “Gerçek paranın tüm özelliklerini taşımadığı halde, bazı ortamlarda para gibi kullanılabilen değişim medyasıdır” (Çarkacıoğlu, 2016:7-8).

Kripto-Para (Kriptografik-şifreli); Belli algoritmalarla oluşturulan şifreli güvenlik sistemiyle işlem yapılabilen ve ek sanal para arzına imkân veren dijital değerlerdir. “Kripto-paralar” hem dijitaldirler hem sanal olma özelliği taşırlar (Çarkacıoğlu, 2016:8). “Sıklıkla Bitcoin ve türevleri ile dijital ve sanal paralar karıştırılmaktadır. Bitcoin ve türevleri dışındaki Dijital ve sanal paralar, kendi başlarına para birimi değillerdir...” (Çarkacıoğlu, 2016: 8). Bitcoin ve benzerleri dışındaki paralar bağlı oldukları devletin merkez bankalarına ya da belli otoritelere

bağlıdır. Ayrıca endeksli oldukları para birimine bağımlıdırlar ve kontrol edilebilir bir yapıya sahiptirler. Bitcoin ve benzerlerinde ise bu durumun aksine olduğu görülmektedir. Herhangi bir merkezi otorite tarafından düzenleme ve denetlemeye tabi tutulamamaktadır. Kontrolü Blockchain veritabanları ile yapılan kripto paralarda belli bir merkez yokken, elektronik paralar ve bankacılık sistemindeki paralarda bunun aksine merkezi bir işlem sistemi kullanılır (Çarkacıoğlu, 2016:8).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖYLEMSEL BİR İNŞA OLARAK HABERİN KURAMSAL TARTIŞMASI: HABER VE GERÇEKLİK

İletişim çalışmalarında, mevcut toplumsal sistemi meşrulaştırma ve devamlılığını gaye edinen kuram ve yaklaşımlara "ana-akım" ya da liberal; mevcut düzeni ve iletişimi eleştirel bakış açısıyla inceleyen geleneğe ise "eleştirel kuramlar" denilmektedir (Yaylagül, 2006: 23). 1930-40 tarihlerinde ekonomik gaye güden kitle iletişim araştırmalarında "Ana akım" yaklaşım kullanılmıştır. "Ana akım" yaklaşım medyanın, etkilerini mesajlarını ve amacını bütün toplumsal süreçlerden tecrit etmektedir. Bu yaklaşımda medya; iletişimin, içinde işlediği toplumsal, ideolojik, siyasi, kültürel ve ekonomik boyutlarından bağlantısız hareket eder. Dolayısıyla anlaşılacağı üzere iletişim sürecinin yapısal ve sistemsal belirleyicilerini meydana çıkarma şeklinde bir dert taşımamaktadır (Yaylagül, 2006:30). Liberal yaklaşım haberi açıklamada "ayna" metaforunu kullanır. Bu yaklaşım medyayı pasif aktarıcı şeklinde kavramaktadır. "Ayna" metaforuyla anlatılmak istenen şey, haberlerin dünyayı var olduğu şekliyle yani apaçık gösterdiği iddiasına dayanmaktadır. Ayrıca egemen meslek ideolojisi boyunca nesnellik ve tarafsızlık gibi nosyonlara dair "yansız" bakış açısını göstermek için de "ayna" metaforunu kullanmaktadırlar. Nesnellik vurgusu yapan liberal gelenek, medyayı birbiriyle yarışan ayrı fikirleri kamuya takdim ederek çoğulculuğu tesis eden, mevcut siyasal iktidarı/ları toplum adına kontrol eden veya izleyen, değerlendiren ve halkın ortak menfaatinin takipçisi olan "4.güç" şeklinde tasavvurunun da tesir ettiği düşünülmektedir (Curran, 2002: 190). Liberal çoğulcu yaklaşımı aleyhinde

Eleştirel teori ortaya çıkmıştır. Kitle iletişim çalışmaları alanındaki eleştirel yaklaşımların çalışma yelpazesi oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır (Yaylagül, 2006: 81). Bu yaklaşımdaki konuların bazılarını Yaylagül, şu şekilde sıralamaktadır: “...İletişimin endüstrileşmesi, geliştirilen yeni iletişim teknolojilerinin toplum üzerindeki etkileri, iletişimin siyasal ekonomisi, kültürel incelemeler, iletişim sosyolojisi..” (2006:81). Marksizm'den esinlenen eleştirel çalışmalar, bazı noktalarda Marksizmden farklılaşır. Marks'ın alt yapı üst yapıyı belirler formülasyonu ile öngördüğü devrimlerin meydana gelmediği ve hatta faşizmin desteklediği toplumlara şahit olan Marksistler yaşanan bu gelişmeler üzerinde kültür ve ideolojinin etkisini çalışmaya başladılar. Bu düşünürler, var olan toplumsal ilişkilerin korunmasında ve yeniden üretilmesinde kültür ve ideolojinin önemli işlevleri olduğunu ortaya koymuşlardır. Batı Marksistleri olarak bilinen bu düşünürler kitle iletişim araçlarını ve toplumsal kurumları kapitalist sınıfın egemen görüş ve düşüncelerini topluma iletildiği aygıtlar olarak nitelendirmişlerdir (Yaylagül, 2006: 81).

3.1. DİL, ANLAMLANDIRMA, SÖYLEM VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ

3.1.1. Söylem

Sosyal bilimlerde üzerine çokça araştırma yapılan ve metin-söz vasıtasıyla oluşturulan anlam üzerine odaklanan söylem; sosyal, kültürel, ekonomi vs. gibi günlük hayatın her alanıyla ilgilenmektedir. Temelini sosyoloji, psikoloji ve dilbilimden alan söylem, disiplinler arası bir alanı kapsamaktadır. Yazılı, sözlü ve sözsüz içeriğe sahip metinleri inceleyen söylem analizinin temel amacı ise anlamlandırma ve aynı zamanda yorumlamadır. Bu başlıkta bir biriyle yakından ilişkili; Dil, Anlamlandırma, Söylem ve İdeoloji kavramlarına çalışmanın çerçevesi bağlamında değinilmiştir.

Söylem, “etimolojik olarak Latince *discurrere* (oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler) ve *discursus* "uzaklaştırma", "erime" ve "yayılma"...” (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 22) anlamlarına gelmektedir. Maas, söylemin Batı Avrupa dillerinde yaygın anlamından evvelki süreçte, “öğrenilmiş tartışma”ya, sonra ise “diyalog”

manasına geldiğine işaret ederek, söylemin anlamlarını sekiz madde ile şu şekilde açıklamaktadır:

*"Konuşma, sohbet, tartışma "müzakere".

*İfade dizileri aracılığıyla düşüncenin tutarsız sunumu.

*Beyan "ifade" serisi, "beyan zincirleri" ya da laflar.

*İfade zinciri biçimi, hangi biçimde oluştuğu, bilimsel, şiirsel, dili söylem biçimleri söylenebilir.

*Zincir ya da benzer olarak birbiriyle ilgisi olan ifade sistemleri, kural güdümlü davranışlar.

*Uygulamalı dil, konuşma dili.

*Bütünlük olarak dil, dilbilimsel evren.

*Tartışma ve söyleme katılanlar arasında temel uzlaşma, yaratma amacıyla geçerlilik ölçütünü sorgulamadır" (Titscher, 2000: 26'dan akt. İnceoğlu ve Çomak, 2009: 22).

Söylemi bir inceleme objesi olarak gören yapısalcılar, dilin altında daima bir yapı olduğuna ve söylemin sürekli bu yapıdan meydana geldiğini söylerler (Canpolat,2005:105). Canpolat'ında ifade ettiği gibi "Saussure'un yapısalcı dil bilimi, Levi Strausse'un 'akrabalık sistemleri üzerine incelemesi, Barthes'in mit açıklamaları..." (2005:105) söylemi bir inceleme objesi kılmıştır. Fakat Michel Foucault kavramı başka bir boyuta çıkararak: "iktidar, ideoloji, toplumsal oluşum" gibi nosyonların da içinde bulunduğu özgün ve yeni bir teori geliştirmiştir. Böylece Foucault sosyal bilimlerde söylemin kurucusu olarak tanınmıştır. Foucault'cu düşünce sistemine göre söylem; "hakikat, bilgi ve gücü düzenleyici" etkendir. Ona göre söylem olmadan iktidar ilişkileri ortaya çıkartılamaz, yerleştirilemez ve güçlendirilemez (Canpolat, 2005:105-106). "Foucault, insan ruh, birey, insan bilimleri gibi modern kavramların aslında, iktidarın insan bedenini kuşatmak için geliştirdiği söylem ürünü olduklarını düşünür" (Canpolat, 2005:106). Ona göre söylem, bilgi ve iktidar bağlantılarının birbirine geçtiği bir unsurdur. "Söylemin Düzeni" isimli eserinde Foucault, "...Belli olaylara karşı güçlü olabilmek için denetlendiğini, seçime tabi kılındığını, düzenlenip ve yeniden dağıtımının yapıldığını..." (2005:106) ifade etmektedir. Foucault söylemin denetim mekanizmasının iki şekilde gerçekleştiğini söylemektedir. Bunlardan ilki; sınırsızdır ve sonsuzluğa doğru çoğalır. Toplumlarda anarşik söylem üremesi farklı şekillerde

denetlenir. Bu denetim mekanizmaları yasaklamalar ve söylemlerin içeriden düzenlenmesidir. Yasaklamalarda söylem doğrudan kısıtlanmış olur. Örneğin, bir takım mevzularda konuşma hakkını bilirkişilere vererek yapılır (Duruşma salonlarında hâkimlere, dini ayinlerde din adamlarına, haber konularında yorum yapmaları istenen medya uzmanlarına...) böylelikle söylem denetlenmiş olur. Söylemlerin içeriden düzenlenmesi ise söylemler düzenleyici kurallarla denetim altında alınmasıdır. Foucault seyreltme prosedürleri olarak adlandırdığı bu sistemde, konuda bahsedilenlerin saflaştırılıp daha sade verilmesi söz konusudur (Canpolat, 2005:105-107).

Söylemin karmaşık bir gerçeklik olduğunu ifade eden Canpolat, Foucault'nun söylem hakkındaki bir diğer görüşünü şöyle aktarmaktadır:

“... Söylemin ilk durumda yazı, ikincisinde okuma, üçüncüsünde de değiş tokuş olan bir oyundan fazlaca bir şey olmadığıdır; bu yazı, okuma ve değiş tokuş hiçbir zaman işaretlerden/ göstergelerden başka bir şeyi devreye sokmaz.... Foucault'nun bir konu ya da düşünce hakkında kesin bir tanımı yoktur ve bir şeye tek bir açıdan bakmaz. Foucault'da söylem bazen bir düşüncedir. Bazen dünyaya söylemiş gibi bakar” (2005:108).

Kavramın gelişmesinde önemli katkıları olan Foucault söylemi; mantıksal tutarlılığa dayanan bir düşünme şeklinin sözlü veya yazılı olarak dile getirilmesi, bir kavram ya da sistemle alakalı bilimsel yazılar ile konuşmaların bütünü diye anlatılmaktadır. Söylem, öz göndermenin, iç oyunların, ve her türlü metaforik çarpmanın yok edildiği bir dil olarak kendi dışındaki her şeyi şeffaf bir biçimde temsil eder (Megill,1998: 314).

Söylem, toplumda süre gelen, iktidar ilişkilerini, dilin anlamlandırma mücadelesi üzerinden okumayı öneren bir yaklaşımdır. Aynı zamanda toplumsal gerçeklik tanımlarının bu anlamlandırma mücadelesi boyunca sürekli değiştiğini, bir başka değişle yenilediği varsayımına dayanan kuramsal bir yaklaşımın kilit noktasıdır. Kavramı önemli kılan da bu yönleridir. Söylem kuramları kaynağını, 20. Yüzyılın modern dilbilimcisi olarak gösterilen Ferdinand de Saussure'un linguistik yaklaşımından almaktadır. Saussure linguistik yaklaşımında, dilin gerçek dünyayı yansıtan bir ayna niteliğinde olmadığını söylemektedir. Bu yaklaşımda dil 'şey'lerin anlamlarının kültür içinde ve toplumsal odaya sayesinde inşa edildiği bir alan olarak kabul edilmektedir. Saussure göre; anlamların üretimi dile dayanmakta, dil ise bir işaretler sistemi olarak çalışmaktadır (akt. Durna, 2010:48). Laclau ve Mouffe'a

göre söylem; söz ile yazının bir araya gelmesinden ibaret değildir, söz ile yazı kendileri söylemsel bütünselliklerin içsel bileşkelerinden oluşan bir bütünlüğü ifade etmektedir. Laclau ve Mouffe söylemin maddiliğine vurgu yapmaktadırlar. Onlara göre gündelik hayattaki fiziksel nesnelere olan temas, söylem formunda gerçekleşen anlam sistemleri vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Yani var olan fiziksel anlamlar tek başlarına bir anlam ifade etmemektedir. Anlam, söylem aracılığıyla var olandır (akt. Durna, 2010:50-55).

Söylem, iletinin sadece içeriği ile ilgilenmez, söylem iletinin her boyutunu kapsamakta ve incelemektedir. Jupp, Worrall'ın söylem terimini kullanma biçimini şöyle aktarmaktadır;

“Söylem, bir iletinin tüm boyutlarını- sadece iletinin içeriğini değil, onu dile getireni (kim söylüyor?), otoritesini (neye dayanarak?), dinleyici (kime söylüyor?) ve hedefini(neye ulaşmak için söylüyor?) kapsar. Söylem belirli bir zaman diliminde belli insan grupları arasında olan... Ve diğer insan gruplarıyla ilişkili olarak geliştirilen fikirleri, ifadeleri ve bilgileri içerir. İktidarın uygulanması böyle bir bilginin kullanımına içkindir... Söylem, sohbet ve konuşma da dahil olmak üzere tüm iletişim biçimlerini kuşatır. Bununla birlikte sohbet ve konuşma, münhasıran söze dökülen önermelerle sınırlı değil, günlük deneyimler içinde, sosyal dünyayı görme, sınıflandırma ve ona tepki verme yollarını da içerir” (Jupp'tan akt. Punch, 2005: 215).

Fairclough'a göre söylem yapılar tarafından biçimlendirilir. Ona göre bu yapılar “söylemsel /ideolojik” bir tabiata sahiptir. Fairclough, söylemi “toplumsal pratik, söylemsel pratik (metin üretimi, dağıtımı ve tüketimi) metin ve özgün söylemin çözümlenmesi” şeklinde sıraladığı üç ögenin birleşimi olarak görmektedir (Fairclough, 2003: 158-160).

3.1.2. İdeoloji

Tarihi süreç içerisinde ideolojiyi düşünürler farklı bağlamlarda tanımlamışlardır. İdeolojiyi kimi düşünürler; “argüman, söylem, imaj ve basma kalıp yargı gibi belli bir amaca hizmet eden ve belli grup veya aktörler tarafından yönetilen bir dizi sembolik temsiller...” (Blommaert, 2005:158-159'dan akt. Devran, 2010: 16-17) kimisi ise; belli bir sosyal ve politik sistemi karakterize eden genel olgular şeklinde tanımlamaktadır. İlk guruptakilere “...izm olarak ifade edebileceğimiz Liberalizm, Faşizm, Kominizim, Anarşizm ve Marksizm, Leninizm, Maoizm, Stalinizm ile belli ekoller, doktrinler...” dâhildir. Louis Althusser, Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Raymond Williams, Roland Barthes gibi düşünürler diğer anlayışı

savunmaktadırlar. Bu anlayışa göre ideoloji; belli bir sosyal ve siyasi sistemin kültürel, fikri boyutunu ifade etmektedir. Bunlar bir var oluşu, yapıyı ve tarihsel gelişmeleri karakterize eden büyük anlatılardır. Bu tür ideoloji anlayışı Antonio Gramsci'ye dayandırılmaktadır (Blommaert, 2005:158-159'dan akt. Devran, 2010: 16-17).

İdeolojinin birçok bağlamda kullanımı ve tanımı bulunmaktadır. İdeolojiyi “toplumda kontrol ve mücadele ile ilgili fikir kümeleri” şeklinde tanımlayan Alemdar ve Erdoğan'a göre ideoloji, kavramlardan, değerlerden, düşüncelerden ve sembol sistemlerinden süzülerek egemen yapıların düzeni meşrulaştırmasıdır. Yani şeylerin nasıl olduğu, dünyanın "gerçekte" nasıl çalıştığı ve nasıl çalışması gerektiği hakkında fikirleri verir. İdeoloji, var olan şeyleri yapma yollarını, neyin doğal olduğunu ve toplumdaki rolleri kabul etmeye yönlendirmektedir (Alemdar ve Erdoğan, 2002: 277).

İdeoloji üzerine en çok vurgu yapanların başında şüphesiz Marks ve Engels gelmektedir. Marks'ın Engels ile birlikte yazdığı “Alman İdeolojisi” eserinde İdeolojiyi, insanları ve sahip olduğu toplumsal ilişkileri tersine dönmüş biçimde gösteren ve böylelikle bilinçte yanılısama yaratan bir süreç şeklinde tasvir etmektedir (Dursun, 2013:41). Marks insan fikrinin, inancının ve davranışının toplumdaki ekonomik bağlantılarca düzenlendiğini söylemektedir. İdeolojileri “aldatıcı fikirler sistemi” veya “sınıf çıkarlarına hizmet eden bir gizemleştirme aracı” şeklinde ele almaktadır. Buna göre, “eğer toplumdaki bireyler, içinde buldukları koşulların doğal ve iyi olduğuna inanıyorsa o zaman ‘yanlış bilince’ sahip olmuşlardır” (Devran, 2010:20). İdeoloji bu anlamda, yöneten kesimin menfaatlerine uygun olan düşüncelerin üretimi ve yayılması şeklinde düşünülebilir. Marks, toplumda hâkim olan ideolojinin yöneten sınıfın ideolojisi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre hâkim sınıfın ideolojisi belirli bir zamanın yaygın ideolojisi ise bu ideolojinin halk tarafından anlaşılması rahat olmayacaktır. Hâkim sınıf “entelektüeller, medya profesyonelleri ve öğretmenlerden berberlere kadar farklı guruplar, bağımsız ve parçalanmış guruplar” toplumdaki bireylerin, anlam oluşturmalarını ve olayları ne şekilde anlamlandıracaklarına büyük etki sağlamaktadırlar (Devran, 2010:21). Tüm bunlardan dolayı “...İdeoloji sayesinde yönetici ekonomik sınıflar, kendi

üstünlüklerini bütün toplumsal aktivitelerde hissettirirler ve doğallaştırırlar” (Devran, 2010:21).

Raymond Williams ise, ideolojinin üç esas kullanımının olduğunu ifade etmektedir. Williams bu üç ana kullanımı şu şekilde sıralamaktadır:

“1.Belirli bir sınıf ya da gruba özgü inançlar sistemi,

2.Doğru ya da bilimsel bilgiyle çelişebilecek aldatıcı inançlar sistemi, yanlış fikirler ya da yanlış bilinç,

3.Anlam ve fikir üretiminin genel süreci” (akt. Fiske, 2017:288).

Bu üç temel başlık farklı anlam odaklarını belirlemektedir. İdeolojinin birinci kullanımı psikologlarca, tutumların tutarlı bir yapı içinde düzenlenme biçimine gönderme yapmak için kullanılmaktadır. Marksistler, ideolojiyi her zaman toplumsal ilişkilerle bağlantılandırmaktadırlar. Onlara göre ideoloji bireye yönelik olan değil, topluma yönelik olmaktadır. Marksistlere göre ideolojiyi belirleyen toplumsal olgu, sınıf ve iş bölümü alanlarıdır. Williams pratikte birinci ve ikinci kullanımın iç içe geçeceğini söylemektedir. İdeolojiyi ileten ve toplum içine sızdıran temel araçları (eğitim, hukuk, siyasal sistem ve medya) elinde bulunduran yönetici sınıf, kendi konumunu işçi sınıfına doğal ya da haklı göstermektedir. İdeoloji, yönetici sınıfın işçi sınıfı üzerinde tahakkümünü sürdürmesini sağlayan yanılsamalar ve yanlış bilinç kategorisine girmektedir. Son kullanım şekli ise en kapsamlı olanıdır. Bu kullanımda ideoloji, anlamın toplumsal üretimini betimlemek için kullanılmaktadır. Bu kullanım Barthes’in “ideolojinin retoriği” olarak kullandığı, yan anlamların göstereni biçimine denk gelmektedir. İdeoloji bu şekliyle kullanıldığında ikinci düzey anlamların kaynağını oluşturur (Fiske,2017:288-290).

Antonio Gramsci ve Louis Althusser gibi Marksist kuramcılar ideolojinin belirli kurumlar ve pratikler vasıtasıyla toplumun katmanlarına yayıldığını söylemektedirler. Gramsci, politik mücadele bağlamında teorileştirdiği “hegemonya” kavramını kullanmaktadır. Hegemonya Gramsci’ye göre, burjuvazinin tüm toplum üstündeki kültürel denetimi anlamına gelmektedir. Ona göre burjuvazinin hâkimiyeti sadece ekonomik anlamda değildir. Bu egemenlik kültür üzerinde de etkisini göstermektedir (Devran, 2010:21-22). Gramsci’ye göre hegemonik sınıf, halkın rızasını kazanmak için hegemonik aygıtlar (okul, kilise, medya, sokak adları ve

mimarisi vs. gibi) aracılığıyla ‘ideoloji’ üretmektedir. Gramsci’nin görüşüne benzer bir süreci Althusser “Devletin İdeolojik Aygıtları” eserinde anlatmaktadır. Althusser, “Dini DİA, Öğretimsel DİA (özel ve devlet okulları), Aile DİA’sı, Hukuki DİA, Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem), Sendikal DİA, Haberleşme DİA’sı (basın, radyo ve televizyonlar), Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)” tüm bunları devletin ideolojik aygıtları olarak göstermektedir. Althusser’in söz ettiği ideolojik aygıtlar ile devletin baskı aygıtlarını (yönetim, hükümet, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler...) birbirinden ayıran temel unsur ise; ideolojik aygıtlar ideolojiyi kullanarak işlemekteyken baskı aygıtlarının zor kullanarak işlemesidir. Althusser, devletin söz konusu bu aygıtlar vasıtasıyla, iktidarını nasıl sağladığına ve sürdürdüğüne vurgu yapmıştır (Türk, 2003:113’den akt. Devran, 2010:22).

İkinci kuşak Marksistlerden Louis Pierre Althusser, pratik olarak ideoloji kuramını Saussure ve Freud’un fikirlerinden esinlenerek geliştirilmiştir. Althusser, Marks’ın ekonomi temelli kuramlarını açıklamak amacıyla kullandığı 'yapı ve bilinç dışı' kuramlarını kullanmaktadır. İdeolojinin açık bir kavram olduğunu öne süren Marks’a göre ideoloji bir araçtır. Böylelikle ideoloji yöneten sınıfın fikirlerini toplum nezdinde normalleştirir ve doğallaştırır. Marks, burjuva ideolojisinin işçileri ya da proletaryayı yanlış bilinç durumu içinde tuttuğunu ifade etmektedir. Yani insanların kim olduklarını, toplumla ilişkilendiriliş biçimlerini ve toplumsal deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarının doğa ya da biyoloji tarafından değil, toplum eliyle üretildiğini savunmaktadır. Althusser’in pratik olarak ideoloji kuramı, Marks’ın yanlış bilinç olarak ideoloji kuramının ileri bir aşaması şeklinde yorumlanmaktadır. Bu kuramda Althusser ideolojinin rolünü, çoğunluk üzerinde herhangi bir baskı yapmaksızın azınlığın iktidar kurması olarak açıklamaktadır (Fiske, 2017:297-303).

Althusser, ideolojinin açıktan işlemediğini örtük şekilde işlediğini ifade etmektedir. Althusser’e göre ideoloji verili saydığımız pratikler, yapılar ve imgelerde hayat bulmaktadır. İdeolojinin bilinç dışılığına vurgu yapan Althusser ideolojiyi benimsediğimizi, bununla birlikte varlığının ya da etkilerinin farkında olmadığımızı söylemektedir. Buna rağmen bilinçdışı, birçok felsefi bakış açısına göre tabiatımızın parçası ve bireyselliğimizin merkezindedir. Althusser’in söylediğini doğru kabul edersek eğer, gerçek (asli) benliğimiz dışında bilinçdışımız da ideolojiyle şekillenmektedir. Althusser’e göre asli benlik duygusu ortadan kalkar ve onun yerine

toplumsal benlik duygusuna sahip toplumsal varlık ortaya çıkar. (Turner, 2016:36). “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları” makalesiyle ideoloji çalışmalarına önemli katkılarda bulunan Althusser, ideolojinin “bireylerin gerçek (real) var oluş koşullarıyla aralarındaki hayali/imgesel (imaginary) ilişkilerinin temsili” (Özçetin, 2010:144) olduğunu söylemektedir. Burada anlatılmak istenen ideolojide kişilerin dâhil olduğu varoluş koşullarının hakiki dünyada yansıtılmadığı, temsil edilenin varoluş koşulları ile oluşturulanın ilişkili olduğudur. Althusser’in “İdeoloji bireyleri özneler olarak çağırır” dediği sisteme göre birey kendini bir ‘özne’ olarak tanımlar. Bununla birlikte özne ideolojinin, çağrısına açık şekilde cevap verdiği ve doğallaştırdığı bir süreçtir (Özçetin, 2010:144-145).

İdeolojiyi Stuart Hall, “...Diller, kavramlar, kategoriler, düşünce hayalleri ve temsil sistemini kapsayan zihinsel çerçeveler” (Devran, 2010:17) şeklinde ele almaktadır. Hall’a göre bireyler mensup oldukları sosyal grupların özellikleri hakkında bahsedilen çerçeveleri kullanmak suretiyle fikir sahibi olur ve böylece toplumsal işleyişe anlamlar yüklerler. Bundan dolayı ideoloji değişik fikirlerin, toplulukların zihninde nasıl yer aldığı ve dahası nasıl maddi bir güce dönüştüğü üzerine yoğunlaşmaktadır (Hall 1980:25’den akt. Devran, 2010:17).

Van Dijk ideolojinin üç ana işlevinden bahsetmektedir. Bu işlevler; sosyal, algısal ve söylemsel işlevlerdir. Sosyal işlevler; ideolojileri gruplar ve kurumlar bağlamında irdelemektedir. İnsanların, ideolojilere neden ihtiyaç duyup meydana getirip ve kullandıklarını sorgulamaktadır. İdeolojilerin kendi devamlılıklarını sağlamak, kitle çatışmalarını yönetmek, legalleştirmek, güç ve hegemonya bağlantısını yönetmek için geliştiğini savunmaktadır. İdeolojilerin muhakeme işlevleri; ideolojilerin dış dünyanın ne biçimde algılanacağı bağlamında etkili olduğunu sorgular. Bireylerin hareketleri ve düşünceleri karşılıklı olarak birbiri üzerinde etkilidirler. Sosyal kimliği inşa eden temel faktörlerden ideolojiler, kriter yansıtmaktadır ve gurubun menfaatinin anlamlandırılmasında payı vardır. İdeolojiler bu bağlamda, üyelik kategorisini gösterir ve gurubun kendi formu şeklinde algılanabilmektedir. Söylemsel işlevlerde ise ideolojiler söylemsel uygulamaları da etkiler. İdeolojilerin organize ettiği belli grup tutumları ve genel grup ideolojileri direkt söylemle bağlantılıdır. Bireylerin herhangi bir konuya dair şahsi görüşleri, toplumsal alanda paylaşılan görüşlerinin yanında kişinin tecrübeleri ve

değerlendirmelerinden de kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan belli grup tutumlarını organize eden ve manüplü edenler de ideolojilerdir. Bu tutumlar yoluyla bireysel fikirlerde ortaya çıkar ve bu şahsi fikirler bir metin veya konuşma içinde kullanılırlar. Bu anlamda ideolojilerin kanaat veya düşünce değerlendirici inanışlar olduğu söylenebilir (Devran, 2010:18-20).

Mesaj üretmek için kullanılan semantik düzen diye tanımlanan ideoloji, herhangi bir mesajda bulunan bir anlamlandırma sürecidir. İdeolojiyi alıcının mensup olduğu gurubun bilgi evreni şeklinde tanımlayan Umberto Eco, bilgi evreninin iletilmedikçe, göstergebilimsel çözümlemenin onu ele alıp incelemesinin mümkün olmadığını söylemektedir. Bundan ötürü Eco, bilginin iletilebilir bir biçime getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre bilgi sistemi daha sonra gösterge sistemine dönüşür ve ideoloji ise kodlandığında anlamlandırılır hale gelir (Heck'ten akt. Devran, 2010:26). Hegemonyanın devamı ideolojilerin dil ile yeniden inşa edilmesine, iletilmesine ve devamlığına bağlıdır (Matheson'dan akt. Devran, 2010:26).

3.1.3. Dil ve Anlamlandırma

20. Yüzyılın dilbilim alanında en önemli çalışmaları Ferdinand de Saussure ve Chomsky'nin dil teorileri olarak kabul görmektedir (Gülsoy, 2005:155). Dil biliminin temel konusu, anlamların nasıl gerçekleştiğini açıklamaktır (İnceoğlu, 2009:23). Saussure, dil teorisini üçlü bir ayırım üzerinden tartışmaktadır. İlki söz (parole) ve dil (langue) ayrımıdır. Bu ayırmada dil herkese ait olan dolayısıyla yapısal ve toplumsaldır. Söz ise, dilden farklı olarak bireyseldir. Ona göre dil, sözden farklılık içermekte kendi kendine yeterli bir bütün ve bir sınıflandırma ilkesine sahiptir. Söz çok yönlü, kuraldışı ve incelenemeyecek kadar üretken özelliğe sahiptir. Özetle; söz aynı anda hem toplumsal hem de bireyseldir. Dil, toplumsal alana ait ve kurallarla işlemektedir (Tahincioğlu, 2017:109). "Göstergelerin anlamlarıyla ilgilenen bilim dalı" şeklinde tanımlanan göstergebilimin kurucusu Saussure'e göre, her bir gösterge, bir gösteren ve bir de gösterilenden meydana gelmektedir. Gösterge, gösterenin fiziksel boyutuna yani sözcükleri meydana getiren harflere denk gelmektedir. Ona göre, her bir harf ve sözcüğün sembolik birer işlevi vardır (Devran, 2010:30-31). Saussure, dilin işlevinin gerçekliği düzenlemek ve inşa etmek olduğunu söylemektedir. Başka bir deyişle dil gerçekliğe ulaşımı sağlayan 'şey'dir. Ona göre

kelime ile anlam arasındaki ilişki, veriliden ziyade bir inşa sonucu ortaya çıkmaktadır. Saussure'ün dil kuramının kapsamı içinde dilbilimin ötesinde imalar vardır, dünyayı algılama mekanizmamızı ortaya koymaktadır. Saussure için dilin anlam üretme şekli çok önemlidir. Saussure dili bir ilişkiler sistemi olarak kavrar; farklılık ve benzerlik ağları dolayısıyla kategoriler oluşturur ve ayrımlar yapar. Ona göre kültürel ilişkiler dil sistemiyle yeniden üretilirler (Turner, 2016:23-25).

Matheson dili; mesaj, düşünce ve ideoloji yüklü ana vasıta olarak tanımlanmaktadır. Matheson dilin ideolojik olduğunu söylemektedir. Matheson dili, “bireylerin toplumdaki güçlü grupların çıkarlarını destekler yönde düşünmesini sağlayan bir araç” olarak görmektedir (akt. Devran, 2010:24).

Dilbilimci Volosinov'a göre bilgi dil içerisinde üretilir ve bu dil kişinin kendisiyle gerçeği gözlemleyebileceği şeffaf bir araç değildir. Dolayısıyla dillerin ideolojik, gerçekliğin ise bir ürün olduğu kabul görür. Dilbiliminde söylem ise dilin kullanım biçimi olarak tanımlanmaktadır. Dil hem gerçekliğin açıklanmasında hem de ideolojilerin oluşumunda ve muhafaza edilmesinde önemli bir işlev görmektedir. Dilin kullanılması ve toplumsal iktidarı ile iktidara sahip olmak arasında önemli bir ilişki vardır. Bundan dolayı siyasi liderler medya aracılığıyla söylemlere hâkim olma yöntemine sıklıkla başvururlar (Matheson, Hartley'den akt. Devran, 2010:25-26). Söylem kavramının kullanımında dil kullanımının metinlerde beliren biçimleri ve kendi içindeki özelliklerindeki değişimleri sistematik olarak belirleyen toplumsal ilişki ve süreçlerle çakıştığını söyleyen Norman Fairclough'a göre ise dil; ideolojinin maddi bir biçimidir ve dil, ideoloji tarafından kuşatılmıştır (Fairclough, 2003:158).

Saussure öncelikle dilsel sistemle ve bu sistemin göndermede bulunduğu gerçeklikle nasıl ilişkilendiği üzerine durmaktadır. Ancak Saussure, bu sistemin okurla ve onun sosyo-kültürel konumuyla nasıl ilişkilendirildiğine bakmamaktadır. Saussure'ün takipçisi olan Roland Barthes kuramının merkezine “anlamlandırmanın iki düzeyi” düşüncesini koymuştur. Anlamlandırmanın birinci düzeyi; Saussure'ün başlattığı, göstergenin göstereni ve gösterileni arasındaki ilişki ile göstergenin dışsal gerçeklikteki gönderisiyle ilişkisini anlatmaktadır. Barthes, söz konusu bu düzeyi “düzanlam” şeklinde adlandırır. Düzanlam, göstergenin ortakduyusal, yani açık olan anlamına gönderme yapar. Ona göre farklılığı yaratan yan anlamdır. Barthes ikisinin arasındaki farklılığın en azından fotoğrafçılıkta belirgin hale geldiğini söylemektedir.

Barthes, düzenlamı, “fotoğraf makinesinin doğrultulduğu nesnenin film üzerinde mekanik bir yeniden üretim, yananlamın ise bu sürecin insani boyutu” olduğunu söylemektedir (Fiske, 2017:181-183).

Hall’a göre dil, doğanın bölünmemişliğini noktalamalar aracılığıyla kültürel bir sisteme çevirerek anlam inşa etmektedir. Bu yüzden bu tür denk düşümler farklı biçimlerde belirlenecekti. “Bir sözcük ve göndergesi arasında doğal bir çakışma yoktu: her şey dilsel kullanım uzlaşmalarına ve bir anlamı vermek için dilin doğaya müdahale etme tarzına bağlıydı” (Hall,1999: 93). Bu argümandan farklı iki sonuç Kantçı ya da neo Kantçı bir konumun çıktığını söyleyen Hall, dilde ya da söylemde, dil ya da söylem için var olan hiçbir şey yoktur diyecektir. Bir diğer bakışa göre evren dil dışında var olsa da evreni yalnızca söylemde temellendirerek anlamlı kılabiliriz. Hall’a göre anlamlandırmalar, çatışmalı konulara gerçek ve olumlu birer güç şeklinde katılarak sonuçları etkilemektedir. “Olayların anlamlandırılması, uğruna mücadeleye girilen şeyin bir parçasıdır çünkü anlamlandırma kolektif toplumsal anlamların yaratıldıkları araçtır”(Hall, 1999:92). Levi- Strauss, “anlamlandırmanın tikel yalıtık terimlerin içsel anlamlarına değil, bir söylem içerisinde bir birleriyle ilişkili olarak örgütlenmiş öğeler dizisine dayandığını” söylemektedir (Hall,1999: 93).

İletilerin anlamlandırılması kodlar yoluyla gerçekleşmektedir. Kodlar iletileri oluşturan göstergelerin seçilmesi ve bir araya getirilmesine yaramaktadır. Kodlama ve kod açım iletilerin anlamlandırılması sürecinde önemli alanlar olarak görülmektedir. Bu süreç ve anlar toplumsal yaşam, üretim ilişkileri, kültürel ve diğer gerçekliklerden ayrı düşünülmez (Çoban, 2003:250).

3.2. HABERİN İNŞASI VE GERÇEKLİK KAVRAMI

Hiç kuşkusuz medya, insanoğlunun gündelik hayatında enformasyon üreten ve ileten/bildiren önemli araçlardandır. Gazetecilik eğitimi veren fakültelerde ilk ders olarak haberin tanımı ile işe başlanmaktadır. Bu fakültelerde; “haber, sadece olay ve olguların aktarılması değil, olay ve olguların belli bir düzleme oturtularak içlerinden bazılarının seçilip ön plana çıkarılması, bazılarının ise göz ardı edilmesi ile oluşturulan inşa metindir” şeklinde bir haber tanımlaması yapılmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere haberin sadece enformasyon aktarımı değil, kurgu ya

da yeniden inşa olduğu anlaşılmaktadır. Dursun, “Haberin gerçek dünyayı olduğu gibi yansıtmadığı, gerçekliği kuran/ inşa eden bir metin olduğu” nu ifade etmektedir. Bu varsayım haber ve gerçeklik arasında sorunlu bir bağ olduğuna işaret etmektedir (2004: 40-42). Dursun bu ifadesiyle ayrıca haber üretiminin kurumsallaşmış yapısı içerisinde haber yapıcının haberi ya da dünyayı belirliyor olmasına da değinilmektedir.

“Gerçekliğin inşa edilmesi” ifadesi, Peter Berger ve Thomas Luckmann tarafından 1960'ların sonlarında "gerçekliğin bir toplumda sürmesi nasıl sağlanır?" sorusunun yanıtını vermesiyle ortaya çıkmıştır (Dursun, 2013:35). Dursun'a göre toplumsal gerçeklik, "toplumun ürettiği gerçekliktir". Toplumsal gerçekliğin üretimini ise Dursun, şöyle açıklamaktadır: "İnsanların onu oluşturan öğelere dair düşünceleri, konuşmaları, uzlaşmaları, onu kavramaya yönelik geliştirdikleri kavramlar ve açıklamalarla gerçekleşir" (2013:34). Toplumsal gerçekliğin alanı insanların bilincine, bilişsel durumuna ve iç dünyalarına sıkı bağlarla kenetlenmiştir. İnsanlar bu bağlardan dolayı içine doğduğu verili, farklı durumlara yönelik ürettikleri anlamlar toplumsal gerçekliği meydana getirir. Bu durum eş güdümlü şekilde bireyleri bahsi geçen bu gerçekliğin bir parçası haline getirir (Dursun, 2013:36).

İnsanın günlük gerçekliğe erişimi ve gerçekliği inşası dil aracılığıyla olanaklı hale gelmektedir. Çünkü dil nesneleştirmeyi sağlamaktadır. Nesneleştirme ise anlamlandırmayla olanaklı hale gelmektedir. İnsanlar, gündelik deneyimleri sayesinde belirli bir “bakma tarzı” edinirler. Bu bakma tarzına ise “anlam” denilmektedir. Yaşadığımız toplumda “bakma tarzı/anlam” ise medya aracılığıyla gerçekleşmektedir. Günümüz toplumlarında gerçeklik, insanlara kitle medyası ve elektronik medya vasıtasıyla servis edilmektedir. Medya aracılığıyla karşımıza çıkan gerçeklikler, izleyici-okuyucular olarak herkese bir takım şeyleri "bildirir" (Dursun, 2013:37).

Yirminci yüzyılda kitle iletişim araçlarının (radyo, tv, sinema) yaygınlaşmasıyla beraber “medyanın toplumsal gerçeklikle olan bağlantısı” araştırılmaya başlanmıştır. Dursun, “medyanın toplumsal gerçeklikle bağlantısının, şu üç başlıkta araştırulduğunu söylemektedir:

“*Medya, toplumsal gerçekliği olduğu gibi yansıtır ve sunar.

*Medya, toplumsal gerçekliği çarpıtır ve bozar

*Medya, toplumsal gerçekliği inşa eder” (2013:38).

Liberal çoğulcu medya kuramına göre “medya, toplumsal gerçekliği olduğu gibi aktarır ve yansıtır”. Bu liberal çoğulcu görüşte medya, toplumsal çatışmaları düzenleyen ve toplumsal uzlaşım için zemin yaratan bütünleştirici rolü ile öne çıkmaktadır. Medya, toplumsal durumlara, eşit, açık bir ortam olarak tasarlanmaktadır. Medya, yasama, yürütme, yargının dışında 4. güç/kuvvet olarak konumlandırılmaktadır. “Medya, toplumsal gerçekliği çarpıtır ve bozar” odak noktası ile medyayı soruşturan görüş ise Marksist toplum kuramcılarıdır. Marksist toplum kuramı; verili tahakküm ilişkilerinin sürdürülebilir olması için toplumsal gerçekliğin çarpıtılması gerektiğini söylemektedir. Kurama göre; kapitalist ideolojinin, bütün toplumsal ilişki türlerinde, sömürücü, tahakkümcü, baskıcı ve özgürleşim karşıtı bir yönü olduğunu ifade etmektedir. Marksist görüş, kitle iletişim araçlarının insanların mevcut üretim ilişkilerini sürdürecektir toplumsal ilişkilere rıza göstermesinin sağlandığını söylemektedir (Dursun, 2013:38) Son olarak fenomenolojik yaklaşımla desteklenen toplumsal inşacı görüşler, toplumsal bilginin inşasını medya ve izleyici/okur kitlelerinin birlikte gerçekleştirdiği bir süreç olarak ele almaktadır. Bu görüşe göre medya, toplumsal bilgiyi inşa ederken belirli anlamları ve yorumları tercih etmektedir. Medya tercih ettiği anlam ve yorumlara dayalı sınıflandırmalar ve düzenlemeler yaparak belirli gerçeklikleri içerirken ve diğerlerini dâhil etmez. Dolayısıyla medyanın bu yöntemle yaptığı tanımlamalar, adlandırmalar, sınıflamalar, olay ve olgulara dair kurduğu neden-sonuç ilişkileri, toplumsal alana geçer. Toplumsal alana geçen kavramlar sıradan insanların gündelik hayatının bir parçası haline gelir ve yayılır (Dursun, 2013:39-40).

Medyanın yoğun saldırısı altında yaşam süren günümüz bireyin, hayatının neredeyse her alanında belirleyici olan bu etkiyi hissetmektedir. Gündelik hayatta neyi yiyeceğimize, ne giyeceğimize hemen her tercihi bizler farkına bile varmadan medyanın belirlediği sınırlar içerisinde yapıyoruz. Dolayısıyla medya duygularımızı ve düşüncelerimizi ele geçirmektedir (Gülsoy, 2005:185).

Stuart Hall, kitle iletişim araçlarının; grup ve sınıfların diğer sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer “imgesi” inşa etmelerinin temelini sağladığını

söylemektedir. Medyanın büyük kültürel işlevlerinin olduğunu savunan Stuart Hall kitle iletişim araçlarının işleyişini şu şekilde açıklamaktadır:

“Modern iletişim araçları, kültürel ve ideolojik alanı tedricen kolonileştirmiştir. Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da ‘toplumsal’ ilişkilerinde giderek parçalanmış ve kısımlar halinde farklılaşmış hayatlar sürdürürken kitle iletişim araçları: a) grupların ve sınıfların öbür sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer ‘imgesi’ inşa etmelerinin temelini sağlamaktan, b) tüm ayrı ve bölük pörçük parçalardan toplumsal totalitenin tutumlu bir şekilde bir ‘bütün’ olarak kavranabileceği temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan giderek daha çok sorumlu hale gelir. Modern medyanın büyük kültürel işlevlerinden birincisi budur. Başkalarının dünyalarını, yaşanan gerçekliklerini algıladığımız ve onların hayatları ile bizimkilerini kavranabilir bir bütünün dünyası halinde, bir yaşanan totalite halinde hayali olarak yeniden inşa ettiğimiz toplumsal bilginin, toplumsal imgenin sağlanması ve seçmeci inşası” (Hall, 1999:224).

Van Dijk'a göre kitle iletişim araçları, mesajları sunarken manipüle gayesi taşıyan usuller kullanmaktadır (İnceoğlu ve Çomak, 2009:29). İnceoğlu ve Çomak, Amerika, Kanada, Avustralya ve İngiltere'de medyayı anlamak üzere bazı ilkelerin olduğunu belirtmektedir. İnceoğlu ve Çomak bu ilkeleri şu şekilde sıralamaktadırlar:

“*Medya mesajları itina ile seçilmiş, düzenlenmiş, gözden geçirilmiş ve kurgulanmış yapılardır. Her ne kadar gerçek gibi görünse de, bize sergilediği dünya gerçek olan değil, gerçeğin medya tarafından temsil edilmiş biçimidir.

* Medyanın bize dünyayı sunuş biçimiyle medya tüketicilerinin dünyayı algılayışı arasında sıkı bir ilişki vardır.

* Medya iletileri bünyesinde değer ve ideolojileri barındırır.

*Medya mesajları, ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel ve estetik bağlamlar içerisinde üretilir.

*Medya iletileri, insanların sosyal gerçekliği kavramalarını sağlar.

*Kitle iletişim araçları gündemi belirleme ve seçilmiş konuları belirleyerek kamu gündemine taşıma ya da uzaklaştırma kudretine sahiptirler” (2009, 28).

Sosyal bilimler alanında haber söylemi üzerine yapılan çalışmalar, Dursun'un da ifade ettiği gibi; “haber metninde hâkim toplumsal anlamların nasıl kurulduğuna, nasıl bir bilgi ürettiğine ve bu bilginin özne konumunu ortaya çıkarmaya yöneliktir” (Dursun, 2004:73). Bu çalışmalar, haber metinlerinde kullanılan başlıklar, sözcük seçimi, sentaks, tematik yapı (cümlelerin ard arda

gelmesiyle oluşan tutarlılık ve nedensellik ilişkisi) görsel materyaller ve bunların dil yoluyla anlamlandırılması çözümlenmeye dâhil edilir (Dursun, 2004:73).

Dursun, çeşitli bakış açılarıyla uzun zamandan beri sorgulanan inşa mevzusunu, haberi ve haberciliği sosyolojik bir olgu olarak tartışmaya açan Gaye Tuchman'ın “Haber yapmak: gerçekliğin inşasını çalışmak” adlı eserine dayandırarak açıklamaktadır. Tuchman'ın, "haber toplumsal gerçekliği inşa eder" önermesi ile gazetecilik kuruluşlarında çalışan farklı hiyerarşik konumdaki habercilerin, iş koşullarından kaynaklanan pratiklerinin bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Haberin zamandan ve mekândan kaynaklanan belirleyicilerinin, kurumsal yapının işleyiş dizgesiyle bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Haberin olay ve olguları tipleştirilmesi, haberin ritmi, toplumsal olgunun ‘şey’leştirilmesi, habere günlük yaşam enformasyonu niteliği kazandırır. Haber kuruluşlarının işleyiş tarzları, haberlerin bağlamını belirlemektedir. Haber kuruluşlarında uzlaşıyla ortaya çıkarılan bu çerçeveler toplumsal anlamın yayılmasına sınırlar getirmektedir. Böylece sınırlandırılmış anlamlar toplumsal gerçekliğin inşasını sağlamaktadır. Haber değerinin yani neyin haber yapılacağı neyin haber yapılmayacağını belirleyen haber kuruluşunun hiyerarşik yapısı boyunca; editör ile muhabir arasında müzakere edildiğini söylemektedir (Dursun, 2004:41-43).

Tuchman, toplumların haberleri dünyanın ve gündelik hayatta olan bitenin tanımını ve raporu olarak nasıl kavradıklarını, “Nasıl olup da haberleri doğal bir tavırla karşılıyoruz?” sorusunu sorarak incelemeye başlar ve soruya şu şekilde bir açıklık getirir:

“Gündelik hayatımızda doğal bir tavır içinde oluşturduğumuz kategoriler, stereotipler sayesinde, şimdi ne ise geçmişten geleceğe hep öyleymiş gibi kavrayışımız, haberin dizisel ve dönüşümsel özelliklerinin de yardımıyla pekişmektedir. Haberin dizisel ve düşünümsel özelliği birlikte işleyerek, olgu bağlamına yerleştirip olan bitenler haber olayına dönüşür. Dizisellik; toplumsal aktörlerin, tanımları kullanarak onları ürettikleri bağlamdan başka anlamlar attiklerini gösterir. Dolayısıyla tanımlar hem bağlama yerleştirile hem de bağlamından koparılan ikili bir hareket, haber özelliği vermekte, olup biteni habere dönüştürmektir” (Dursun, 2004:41).

Kültürel Çalışmalarda anlamın inşası, “haber üretim pratikleri yapıldığı için haberlerin de yapılmış bilgi türü olduğu” argümanına dayanmaktadır. Kültürel

Çalışmalarda haber kuramcıları, hem üretim süreçleri hem de metin olarak haberde hangi öğelerin birbiriyle ilişkileri olduğunu incelemektedir. Kültürel Çalışmaların ilgi alanı endüstriyel toplumlarda anlamların ortaya çıkışı ve dolaşımı üzerinedir. Dursun, Marksizm'den beslenen Kültürel Çalışmaların “inşacı” yaklaşımı² ile Fenomenolojinin inşacılığının farklı olduğunu vurgulamaktadır (Dursun, 2004:45-49).

Toplumsal gerçeklik ve insan arasındaki ilişkiyi bilişin bir sonucu olarak kavrayan fenomenolojik kurama göre, toplumsal olgular, bilişsel kapasitelerimizin bir ürünüdür. Kurama göre toplumsal gerçeklik, bizim ona dair konuşmalarımız veya düşünme tarzımız tarafından şekillenmektedir. Gerçekliğin doğasının ne olduğuna dair uzlaşmalarımız ve onu anlamaya yönelik kullandığımız kavramlar sayesinde toplumsal gerçeklik oluşmaktadır. Bu oluşmaya ise inşa denilmektedir (Dursun, 2004:54).

Bu düşünce çerçevesinin haber ile ilişkisini açıklayan Dursun, “haber, toplumun, toplumsalın kendi üzerine düşünümüdür” ifadesini kullanmaktadır. Haberin, toplumun kendi üzerine düşünümseelliği olduğu, toplumsalın kendi bilgisini edinebilmesinin yolunu sağladığı önermesi fenomenolojinin “kendini ötekinde düşünen düşünce” görüşüyle anlam kazanmaktadır. Dursun, bu durumu “kazalar, ölüm haberleri, kavgalar, geçim derdi vs.” gibi konulu haber örnekleri üzerinden netleştirmektedir. Dursun, söz konusu haberler insanlara ”içinde yaşadığı gerçeklerin değerlerini, değerleri tehdit edenleri, normal ve anormal olan arasındaki ayrımı, kabul edilebilir ve edilemez olanlar arasındaki sınırlılıkları...” gösterdiğini söylemektedir (Dursun, 2004: 58-59).

² “...Hem Althusser'in yapısalcılığının hem de Gramsci'nin tarihselciliğinin kendine özgü bir birlikteliğini sağlama çabası olarak Kültürel Çalışmalar'da, anlamın ve öznenin toplumsal inşası nosyonu dikkatlice geliştirilmiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde özne-yapı ilişkisi mekanik biçimde belirlenmiş değildir; bir olasılıklar ufkunun harekete geçirilmesi olarak kavranmaktadır. Althusser yapısalcılığının ve Gramsci tarihselciliğinin etkisi altında, Kültürel Çalışmalar ideoloji ve anlamın toplumsal boyutunu öne çıkarırken, ideolojiyi dil içerisinde inşa edilen (eklemlenen) ancak dile denk olmayan bir tarzda kavriyorlardı. Aslında dil ile gerçeklik (reality) arasındaki bir karşılıklık sorunu vardı. Dilin gerçekliği olduğu gibi yansıtan saydam bir araç değil; tarihle ve toplumsal ilişkilerin temsilleriyle bağlantılı maddi bir pratik olduğunun düşünölmeye başlanmasıyla, dili kullanan birey de bu maddi sürecin bir parçası olarak görölmeye başlandı...” (Dursun, 2004:48).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI: BITCOİN HABER METİNLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMSİ

Bu çalışma, neo-liberal politikaların şekillendirdiği medyanın, kripto para birimi Bitcoin ile ilgili nasıl anlamlar inşa ettiğini, dolayısıyla medyanın Bitcoin'e dair tasavvur biçimlerini sorgulamaya yönelik bir amaç ile tartışılmaya çalışılmıştır. Çalışmada teorik zemini oluşturmak ve konuyu ayrıntılarıyla incelemek maksadıyla literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada, Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilmesinin sebebi; yöntemin haber odaklı olmasıdır. Van Dijk'ın yöntemi kullanılarak Bitcoin örneği üzerinden *Milliyet ve Hürriyet* gazetelerinin nasıl anlamlar inşa ettiği, Bitcoin'i tasavvur biçimleri incelenmiştir. Haber metinleri Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modelinde belirttiği başlıklar altında çözümlenmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmada örneklem olarak Bitcoin seçilmiştir. Bitcoin ile ilgili haber metinleri, Van Dijk'ın söylem çözümlemesi yönteminden faydalanarak haberin Makro-Mikro yapısal özellikleri incelenmiştir. Eleştirel söylem çözümlemesi, Dursun'un da belirttiği gibi dil içinde açığa vurulduğu şekliyle hâkimiyetin, ayrıcalığın, gücün ve denetimin açık olduğu kadar örtük yapısal ilişkilerini çözmeye yöneliktir. Toplumsal eşitsizliklerin, dil kullanımıyla nasıl ifade edildiğini, kurulduğunu ve meşrulaştığını bu yaklaşım soruşturmaya çalışır (Dursun, 2013:81). İkinci bölümde de değinildiği gibi Bitcoin hem değer bakımından artış-düşüş hem de gündem olma yönüyle 2013 yılından itibaren başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte dikkatleri çekmektedir.

Teknolojinin bir ürünü olan Bitcoin'i ele alırken

geleneksel medya mecralarından faydalanmak yerine, geleneksel medyanın dijital ayağından faydalanılmıştır. Dijital medyanın, bu araştırma konusu için daha doğru veriler elde etmek açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada; *Hürriyet.com* ve *Milliyet.com* web sitelerinde yer alan Bitcoin haberleri incelenmiştir. Önceki bölümlerde neoliberalizmin medya üzerindeki etkisinden söz edilmektedir. Dolayısıyla neoliberal politikalar bağlamında medya, söz konusu iki kurum üzerinden okumanın mümkün olduğu kanaatindeyiz. *Hürriyet* ve *Milliyet* gazeteleri büyük sermaye sahibi kuruluşların mensubu olmaları gibi ortak noktaları olsa da, yayın politikaları bakımından ve hitap ettikleri kitle bakımından birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bu durum iki yayıncı kuruluşunu incelemeye değer kılmaktadır. Söz konusu medyanın seçilmesinin sebeplerini şu şekilde açıklayabiliriz: Türkiye'nin web'de en çok ziyaret edilen ilk iki haber platformu olmaları. Haziran 2011'de *Hürriyet.com* 9 buçuk milyon okuyucuyla Avrupa'nın en çok ziyaret edilen dördüncü haber sitesi olmuştur. *Milliyet.com* ise aynı tarihte 8,8 milyon okuyucuyla Avrupa'da en çok ziyaret edilen beşinci haber sitesi olmuştur (<https://tr.wikipedia>). Söz konusu gazetelerin incelemeye alınmasının bir diğer sebebi ise gazetelerin sahiplik yapılarıdır. 2012 yılından günümüze kadar *Milliyet* gazetesi Demirören Holding bünyesinde yayın yapmaktadır. Demirören Holding'in faaliyet alanları; başta medya olmak üzere, dijital (Yenibiriş.com, Yakala.com), şans oyunları (İddaa, Misli.com, Milli Piyango), enerji (Milangaz, Moil, Total Oil Türkiye), turizm, gayrimenkul, sanayi ve eğitim'dir. 1994-2018 Tarihleri arasında Doğan Holding bünyesinde bulunan *Hürriyet.com* ise 2018 yılında bileşenleriyle birlikte Demirören Holdinge satılmıştır. Doğan Holding'in faaliyet alanları ise şu şekilde: akaryakıt (Aytemiz Akaryakıt Dağıtım A.Ş.), finansman ve yatırım (Doruk Faktoring A.Ş., Doruk finansman A.Ş., Öncü GSYO), enerji (Doğan Enerji Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş.), otomotiv ticaret ve pazarlama (Suzuki Motorlu Araçlar Pazarlama A.Ş., DAF - Glokal Motorlu Araçlar Pazarlama A.Ş., Piaggio - Trend Motosiklet Pazarlama A.Ş.), gayrimenkul yatırımları (D Gayrimenkul Yatırımları ve Ticaret A.Ş., Trump Office Tower), internet, Eğlence ve Medya (Glokal Dijital Hizmetler Pazarlama ve Ticaret A.Ş. - hurriyetemlak.com, kanal D Romanya, radyo Impuls, Slow Türk, Doğan Music Company (DMC), NetD, Doğan Burda Dergi, Doğan Egmont, NetD Müzik), turizm, sanayi ve diğer bazı alanlardır.

Çalışma kapsamında *Hürriyet.com* ve *Milliyet.com* haber sitelerinde 2013-2018 tarihleri arasında yayınlanan Bitcoin haberleri incelenmiştir. Bu tarih aralığının seçilmesinin nedeni Bitcoin'in Türk Lirası karşılığında 2013 yılında satılmaya başlanması, değerindeki artışlar vs. gibi önceki bölümlerde de söz ettiğimiz gelişmelerdir. İncelemeye alınan söz konusu gazetelerde Bitcoin anahtar kelimesi ile tarama yapılmak suretiyle bulunan tüm haber metinleri incelenmiş ve içerisinden basit rastlantısal yöntemle seçilen toplam seksen haber eleştirel söylem çözümlemesine tabi tutulmuştur. Çalışmada yalnızca haber metinleri ve haber metinlerine ait görsel materyallerin incelenmesi amaçlandığından, köşe yazarları incelemeye dâhil edilmemiştir.

4.1. TEUN VAN DİJK'IN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Bu başlıkta Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeline yer verilmiştir. Eleştirel söylem analizi çalışmalarında ilk akla gelen isimlerinden biri kuşkusuz Teun Van Dijk'dir. Dijk, Pierre Bourdieu'nun fikirlerinden esinlenerek 'sembolik seçkinler' in (yazarlar, gazeteciler, sanatçılar, yönetmeler ve akademisyenler) söylemin başlıklarının, stiline ve sunumunun belirleyicileri olduklarını ifade etmektedir. Haberi söylem olarak ele alan Dijk, haberin söyleminin toplumdaki egemen söylemlerin bir ürünü olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda egemenler, kamu zihinlerini (tutum, norm ve değerlerini) kendi çıkarları doğrultusunda manipülasyona uğratabilirler (İnceoğlu ve Çomak, 2009:30).

Dijk, haberi sentaktik ve semantik olarak iki ayrı dilsel çözümleme türünde ele almaktadır. Haber sentaksı, kullanılan cümlelerin gramatik yapılarını ifade etmektedir. Semantik ise; sözcüklerin, cümlelerin yani bütün söylemin anlamını ifade etmektedir. Van Dijk'ın söylem çözümleme modeli; Makro Yapı ve Mikro Yapı olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Makro Yapı, tematik çözümleme ve şematik çözümleme alt başlıkları altında incelenmektedir. Haberlerde, hikâyeler ya da argümanlar bir hiyerarşik şemayı izlemektedir. Haber üretimi, profesyonel rutinler, zaman, yetişmiş insan ve baskıya girişin ağır sınırlılıkları altında her gün binlerce kez tekraren gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu işlem, bir şema eliyle organize edilmektedir. Söz konusu şema içinde başlık ve haber girişi, özet vazifesi

yapmaktadır. Ayrıca başlık ve spot metine giriş görevini de yerine getirmektedir. Başlık ve spot haberin ana temasını göstermektedir (Özer, 2009:90).

Makro yapı analizi ya da çözümlemesi; haber girişleri, ana olay, olay kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurları ele almaktadır. Mikro yapı analizinde ise; sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, söz seçimleri ve retorik çözümlenmeleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemelerde, cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Etken ya da edilgen bir yapıyla kurulan cümleler, anlamda farklılık kazanabilmektedir. Uygun anlatıma, zıtlığa, örnekleme yapılıp yapılmadığına burada bakılmaktadır. Sözcük seçimleri ideolojik yapılanma açısından da önem taşımaktadır. Haberlin retoriğinde ise haberlin ikna edici, inandırıcı etkenlerine bakılmaktadır. Haberlerin inandırıcı ve ikna edici olabilmesi için görgü tanıklarına başvurulmakta ve alıntılar yapılmaktadır (Özer,2009: 90-92).

Özer, Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modelini şu başlıklar altında özetlemektedir;

A. MAKRO YAPILAR

1. Tematik Yapılar

a. Başlık

b. Haber Girişi

1. Spot

2. Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraf ise haberlin ilk cümlesi giriş cümlesi olarak kabul edilmektedir.

c. Fotoğraf

2. Şematik Yapı

a. Durum

1. Ana olayın sunumu

2. Sonuçlar

3. Ardalan bilgisi

4. Bağlam bilgisi

b. Yorum

1. Haber kaynakları

2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

B. MIKRO YAPILAR

1. Sentaktik Analiz

a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması

b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2. Bölgesel Uyum

a. Nedensel İlişki

b. İşlevsel İlişki

c. Referansal İlişki

3. Kelime seçimleri

4. Haber Retoriği

a. Fotoğraf

b. İnanandırıcı bilgiler

c. Görgü tanıklarının ifadesi (Özer, 2009: 92-93).

Van Dijk, Haber çözümlemelerini Tematik ve Şematik yapı üzerinden kurmaya çalışmaktadır. Tematik anlayışta makro ve mikro yapılar büyük önem arz etmektedir. Tematik çözümlemede önemli olan hiyerarşik yapılardır. Burada; “ana ya da üst başlık, alt başlık, spot, haber girişleri” belli bir düzende ve haber hiyerarşik olarak birbirini takip etmektedir. Yani, burada başlıkların birbiriyle olan bağlantılarına bakılır, başlık metin ilişkisi sorgulanır. Şematik çözümlemede ise Dijk, daha çok durumsallığa ve yorumlamalara yer vermektedir. Bir başka deyişle hikâye ya da olayın örgüsü ve yapısı değerlendirilir. Mikro yapı çözümlemelerinde ise; haberin cümle yapıları üzerine yoğunlaşmaktadır. Cümle yapılarının sistematik ve hiyerarşik yapılarına bakılır. Bu alanda; çatısı bakımından etken çatılı-edilgen cümleler, basit cümleler, haberin kip ve zaman olarak incelemesinde cümlenin

uzunluk kısalık yapıları, sözcük ile retorik (resim, fotoğraf, rakamsal veriler, alıntılar vs.) söz öbeklerinin seçimi tüm bunlar hiyerarşik-sistemik şekilde yapılandırılır (İnceoğlu ve Çomak, 2009:31-32).

4.2.MAKRO YAPIYA YÖNELİK TEMATİK ANALİZ

Analiz, metnin tematik yapısının neden-sonuç bağlantıları ile en üst yapıdan detaylara kadar hangi kategorik ilişkilerle kurulduğunu incelemektedir. Başlık, girişler, bölüm girişleri, fotoğraf/görüntü gibi tematik hiyerarşiyi oluşturan “makro yapılar” tema ile ilişkileri bağlamında incelenmektedir. Van Dijk, okurun belli parametrelerden geçerken metnin temasını aradığını söyler. Tematik analiz, başlıklar, haber girişi/spot üzerinden haberin anlamını ortaya çıkarır (Bayraktar, 2017:26).

4.2.1.Başlıklar

Başlık(lar) olay ve olguların çerçevesini çizerek, haber metninde geçen söz konusu olay/olguları özetler. Haberin özü ya da ana fikri verilir, böylece özetleme görevi üstlenir. Enformasyon eksiltimi, genelleştirme ve kurgulama kuralları çerçevesinde uzun metni kısaltmaya yarar (Özer, 2009:94). Van Dijk, haber söyleminde başlığın içine “anlamlar” yerleştirebileceğini söylemektedir. Dijk bu anlam yerleştirmenin yanı sıra bir haber söyleminin “bütün olarak makro bir iddia, tavsiye veya teklif niteliğinde bir reklam işlevi de taşıyabileceğini” söylemektedir (akt. Dedeoğlu, 2013:47). Söylemin anlamsal bütünlüğünü ortaya çıkaran, haber başlıkları ve ilk paragrafı “öznel” olarak değerlendiren Van Dijk, okuyucuların en iyi hatırladıkları bilgilerin özet, başlık ve giriş paragraflarında yer aldığını ifade etmektedir (Mora, 2008:230).

Milliyet.com'un web sitesinde kullanılan haberlerin başlıkları incelendiğinde, Bitcoin haberlerinin farklı bağlamlarda sürekli gündemde tutulduğu gözlemlenmiştir. Haber başlıkları incelendiğinde, büyük çoğunluğunda; zenginlik 'vaat eden bir değere' çağrı, değerinin sürekli arttığı/artacağı, tüm dünyanın ilgisini çeken bir 'şey'in bildirisi hissi vuku bulmaktadır.

Milliyet.com'un 23 Aralık 2017 tarihli haberinde "**Cenk Tosun, Bitcoin'le yarışıyor**" başlığı kullanılmıştır. Haberde Cenk Tosun isimli futbolcunun 'piyasa değeri'nin arttığı bilgisi, Bitcoin benzetmesi yapılmak suretiyle aktarılmaktadır. Söz

konusu başlığın, esasen içerikle bir alakası olmadığı düşünülmektedir. Buradaki maksadın, Bitcoin'in varlığını ya da değerini okuyucuya hatırlatmak olduğu düşünülmektedir.

Bir önceki haberden dört gün sonra **"Bitcoin, BM'de de gündemde!"** başlığıyla yayınlanan haberde ise Bitcoin'in her mecrada konuşulan ya da konuşulmaya değer bir "şey" olduğuna işaret edilmektedir. Başlıkta kullanan sözcük ve noktalama işaretlerinin bu amaca hizmet ettiği düşünülmektedir. Oysa haber içeriği Bitcoin ile ilgili bu denli heyecan yaratacak ya da bu başlığı "hak!" edecek enfomasyona sahip değildir. Başlıkta kullanılan "!" ile okuyucuya Bitcoin ile ilgili çok önemli bir gelişmeyi aktarıyor hissi verilmektedir. Başlıkta kullanılan "-de" bağlacı ile Bitcoin'in her yerde gündemde olduğunu ve BM gibi bir organizasyon tarafından bile konuşulacak bir olgu olduğu bilgisini vermektedir.

"Bitcoin 1000 doları da geçti (28.11.2013), Bitcoin 7,500 doların üzerini gördü" gibi haber başlıklarında da Bitcoin'in değerinin arttığı/artacağı sayısal veriler kullanılarak, söylemin güçlendirildiği ya da desteklendiği görülmektedir. Bu tür başlıkların söz konusu haber sitesinde tekraren verilmesinin belli anlamlara tekabül ettiği düşünülmektedir. Başlıklarda kullanılan sayısal veriler, özenle seçildiği varsayılan bağlaçlar ve aktif sözcükler ile Bitcoin'in 'değer'i ya da en azından varlığı devamlı bir şekilde gündemde tutulmaktadır.

"Bitcoin, yılsonuna kadar 25 bin dolar olacak" (11.07.2018) haberinde başlık tırnak içine alınmamıştır. Başlığın tırnak içinde kullanılmaması; hem dil kuralları gereği hem de haber yazım kuralları gereği doğru değildir. Alıntıların tırnak içerisinde verilmesi gerekmektedir. Ancak bazı haber başlıklarında tırnak işareti kullanılmayarak, başlıkta kullanılan kaynağın sözü/leri, genel yargıya evrilmektedir. Bu durum haber yapıcının (muhabir,editör vs.) başlıkta verilen sözü kabullendiği anlamı taşımaktadır. Bu kural Bitcoin ile ilgili olumsuz anlam içeren bazı haberlerde kullanılmıştır. Örneğin 21 Nisan 2014 tarihinde **6 ayda 9 milyar dolar "eridi"** şeklinde bir başlık kullanılmıştır. Bu başlıkta Bitcoin'in değerindeki keskin değer düşüşü "eridi" şeklinde verilmiştir. Görüldüğü gibi söz konusu haber sitesi Bitcoin'e dair olumlu haberlerde tırnak işaretini kullanmayarak durumu genel

yargıya çevirmektedirken, olumsuz haberlerde ise tırnak işaretini kullanarak belli kesimlerin kullandığı olumsuzlukları kabullenmediğini göstermektedir.

“Avrupa Birliği'ne göre Bitcoin madenciliği tamamen resmi”, “Sanal para'nın ‘meçhul’ mucidi Nobel'e aday!..”, “Bitcoin kurallara bağlandı”, “Microsoft, Bitcoin Desteğini Sürdürecektir” Bu haber başlıklarında yer alan Nobel, AB, Microsoft vs gibi halkın gözünde görece prestijli kurum, organizasyon ve şirketler kullanılarak Bitcoin'i olumluyan hatta pazarlayan bir söylem oluşturulduğunu ifade etmek mümkündür. Önceki bölümlerde Bitcoin'in kim ya da kimler tarafından ortaya çıkarıldığını belirtmiştik. Böylesi spesifik bir konunun Nobel gibi bir oluşum tarafından aday gösterilmesi bu koşullarda mümkün görülmemektedir. Ancak haber başlığında kullanılan sözcüklerin Bitcoin'i sahiden Nobel'e aday gösterilmiş gibi aktarması dikkat çekicidir. Bitcoin ile ilgili başlıklarla oluşturulan resim; AB tarafından resmiyet kazanan, Nobel'e aday gösterilen, Microsoft tarafından desteklenen bir olgu. Dolayısıyla bu ve bunlara benzer başlıklarla oluşturulan söylem ile Bitcoin'i güvenilir ve kabul görmüş bir olgu olarak aktarılmaktadır.

“Bitcoin'le pasaport satıyor!”, “İmera'ya şaşırta Bitcoin teklifi” şeklindeki başlıklar ile Bitcoin'in kullanım alanları ya da geçerliliği ortaya konulmak istenmektedir. Bu tür haber başlıklarının kullanılması ile okuyucuya Bitcoin ile neler yapılabileceği ya da nelerin yapıldığı öğretilmek istenmektedir. Kullanıcıların Bitcoin'i nerede kullanabilirim sorusuna yanıtlar veren bu başlıklar, aynı zamanda halk tarafından bilinen şarkıcılara bile “para” yerine Bitcoin ile teklif yapılıyor olması, Bitcoin'in işlevselliğini ön plana çıkartmaktadır.

“Bitmeyen maden kaynağı Bitcoin madenciliği” başlığıyla yayınlanan haberde Bitcoin'in tükenmeyen bir ekonomik kaynak olduğu yargısı oluşturularak, hakikat çarpıtılmaktadır. Bitcoin madenciliğinin ne olduğu, ne kadar Bitcoin'in üretileceği hakkında önceki bölümlerde bilgiler vermiştik. Satoshi Nakamoto, Bitcoin ile ilgili yayınladığı makalede Bitcoin madenciliği hakkında bilgiler vermiş ve üretilecek Bitcoin sayısının 21 milyon olacağını söylemişti. Başlıkta ise oluşturulan söylem

Bitcoin'in sınırsızlığından bahsetmektedir. Dolayısıyla okuyucuyu bu alanı öğrenmeye, katılım göstermeye davet etmektedir.

Milliyet.com'da yayınlanan haberler arasında dikkat çeken bazı başlıklar şu şekildedir:

- “Bitcoin 1000 doları da geçti” (28.11.2013)
- “Çin, Bitcoin'i yasakladı” (05.12.2013)
- “HSBC'den ayrıldı Bitcoin madeni kurdu” (23.12.2013)
- “Bitcoin Türkiye'de markette satılacak” (06.12.2014)
- “15 Yaşında 100.000 \$ Kazandı” (03.07.2014)
- “Apple Dijital Paraya Geçiyor!” (04.06.2014)
- “6 ayda 9 milyar dolar "eridi"” (21.04.2014)
- “Bitcoin'le pasaport satıyor!”(18.06.2014)
- “İlk Bitcoin borsası açıldı” (27.01.2015)
- “BITCOIN'E HÜCUM!” (01.07.2015)
- “Bitcoin kurallara bağlandı” (05.06.2015)
- “Bitcoin çılgınlığı geri döndü” (06.11.2015)
- ““Sanal para'nın ‘meçhul’ mucidi Nobel'e aday!..”(14.11.2015)
- “Sanal para Bitcoin'in mucidi için süre avı!” (10.12.2015)
- “Microsoft, Bitcoin Desteğini Sürdürecektir” (15.03.2016)
- “Bitcoin nedir? Bitcoin alacaklar bunlara dikkat!” (21.12.2017)
- “Oğlunun adını Bitcoin koydu” (22.12.2017)
- “Bitcoin ne kadar? Haftalardır böylesi görülmedi...” (22.12.2017)
- “İmera'ya şaşırtan Bitcoin teklifi” (23.12.2017)
- “Cenk Tosun, Bitcoin'le yarışıyor” (23.12.2017)
- “Bitcoin, BM'de de gündemde!”(26.12.2017)
- “Flaş açıklama! Altı milyon Bitcoin kayıp” (05.07.2018)
- “Bitcoin 7,500 doların üzerini gördü” (18.07.2018)
- “Bitcoin, yıl sonuna kadar 25 bin dolar olacak” (11.07.2018)
- “Bitcoin o seviyeyi aştı!” (27.08.2018)
- “Son dakika: Bitcoin ile ilgili flaş açıklama! Yılsonuna kadar...”(17.10.2018)
- “Ünlü milyarder Tim Draper: Bitcoin 2022'de 250 bin dolar olacak”(13.11.2018)
- “Bitcoin tırmanışını sürdürüyor” (30.04.2018)

- “Bitmeyen maden kaynağı Bitcoin madenciliği” (28.04.2018)
- “Bitcoin nedir ve Bitcoin madenciliği nasıl yapılır?”(19.04.2018)
- “Bitcoin nerelerde kullanılır, madenciliği nasıl yapılır?”(16.04.2018)
- “Avrupa Birliği'ne göre Bitcoin madenciliği tamamen resmi”(13.03.2018)
- “ABD'nin hamlesi Bitcoin'i uçurdu!" (20.02.2018)

Hürriyet.com'da yayınlanan haberler arasında dikkat çeken bazı başlıklar şu şekildedir:

- "Bu işte bir 'BİT' yeniği var!"(09.12.2013)
- "Dev bankadan Bitcoin'i "bitirme" planı" (11.12.2013)
- "Para sanal kâr gerçek"(20.11.2013)
- "Sanal para Bitcoin Türkiye'de 1500 TL'ye çıktı"(19.11.2013)
- "Bitcoin, KKTC üzerinden geldi"(11.07.2013)
- "Rekor kıran Bitcoin mercek altında"(11.11.2013)
- "Yok böyle bir para!" (11.04.2013)
- "Bitcoin ne kadar? Yükselişe geçti, yüzler güldü!"(29.12.2017)
- "Uzmanlar Bitcoin için hedef yükseltiyor"(23.08.2017)
- "Bitcoin rekora doymuyor! Bu sefer de." (06.09.2017)
- "Bitcoin küçük çocuğu zengin etti!"(21.08.2017)
- "Bitcoin yeniden yükselişte"(26.12.2017)
- "Bitcoin dur durak bilmiyor!"(17.12.2017)
- "Bitcoin milyoneri kazandığı paraları dağıtıyor!"(17.12.2017)
- "Bitcoin'in değeri 20 günde fırladı!"(21.08.2017)
- "Bitcoin nedir? Nasıl alınır? Daha ne kadar yükselecek?"(19.12.2017)
- "Bu haber uçurabilir"(02.12.2017)
- "Sadece 27 dolar yatırdı, sonra unuttu! Bugün dünyanın en zenginlerinden..." (14.11.2017)
- "Bitcoin altını solladı, altından çok aranıyor!" (10.11.2017)
- "Bitcoin fiyatları rekor kırmaya devam ediyor..." (02.11.2017)
- "Bitcoin'in değeri Apple'ı sollayacak!"(24.10.2017)
- "Uzmanlardan Bitcoin tahmini"(04.10.2017)
- "Bitcoin 2017'de yüzde 350 yükseliş gösterdi "(15.08.2017)

"Bitcoin onlarca kez çakıldı, yine de 'hayatta' "(17.12.2018)

"Ünlü milyarderden Bitcoin tahmini" (12.11.2018)

"Bitcoin 2017'den beri ilk kez kritik seviyenin altında" (15.11.2018)

"Bitcoin bu sabah dibe vurdu, yatırımcılarını üzdü"(20.11.2018)

"Tüm Türkiye Bitcoin'i konuşuyor "(06.12.2018)

"Bitcoin düştükten sonra toparlanıyor"(26.12.2018)

"Bitcoin'e Wozniak desteği" (22.08.2018)

"Bitcoin onlarca kez çakıldı, yine de 'hayatta'", "Bitcoin düştükten sonra toparlanıyor" Bu haber başlıklarında Bitcoin değerinin düşmesi anlatılırken bile Bitcoin'in gücünden bir şey kaybetmediği ve hala önemli bir ekonomik değer olduğu vurgusu yapılmaktadır. Ekonomik bir değer olması bakımından düşüş yaşamasının doğal bir süreç olduğu ve bu değer kaybının Bitcoin'i önemsizleştirmedeği anlatılmaktadır.

"Uzmanlar Bitcoin için hedef yükseltiyor", "Ünlü milyarderden Bitcoin tahmini" gibi haber başlıkları toplum tarafından görüşlerine değer verilen profesyonellerin bu konu hakkında yorumlarını içermektedir. Bu profesyonellerin söz konusu olgu üzerine konuşuyor olması okuyucuya belli mesajlar vermektedir. Toplum tarafından görece değer gören uzman görüşlerinin bu konuyu ciddiye alıp yorumlamaları bile okuyucunun Bitcoin'e karşı tutumunda olumlu yönde değişime neden olabilmektedir. Öyle ki haber başlıklarındaki uzman görüşleri Bitcoin'e dair olumlu, 'hedef yükselten' görüşlerdir.

"Bitcoin ne kadar? Yükselişe geçti, yüzler güldü!" haber başlığında Bitcoin'in değerinin ne kadar olduğu sorusu sorulmuş soruya sadece "yükseldi" şeklinde ucu açık bir cevap verildiği görülmektedir. Akabinde öznel bir görüş olan yüzler güldü sözcüğü eklenmiştir. Bitcoin'in değerinin yükselmesi toplum için olumlu bir şeymiş havası yaratılmaktadır. Okuyucuya "sisteme dâhil olursan sende mutlu olur, kâr elde edersin" mesajı verildiği düşünülmektedir. Söz konusu haber sitesinde aynı minvalde kullanılan bir diğer haber başlığı da **"Bitcoin'in değeri 20 günde fırladı!"** şeklindedir. Bu başlıkla ise Bitcoin'in değerindeki artışın, 'fırladı' gibi aktif bir cümle ile okuyucuya aktarıldığı gözlemlenmiştir. Haber başlığında ayrıca Bitcoin'in değerinin 20 günde yükseldiği vurgusu da yapılmıştır. Bu vurgunun altında yatan temel amacın okuyucuya bir anda büyük kârları kısa sürelerde elde edebilecekleri hissini oluşturmak olduğu düşünülmektedir.

Hürriyet.com'da 17 Aralık 2017 tarihinde "**Bitcoin dur durak bilmiyor!**" başlığı kullanılmıştır. Başlık Bitcoin'i sürekli gelişen, değeri artan bir "şey" olarak konumlandırmaktadır. Bu başlıkla okuyucuya Bitcoin'in aktif yapısından, değerinin olumlu yönde geliştiğinden söz ederek okuyucuda "bu sisteme dahil olmalıyım" izlenimini oluşturmaktadır. Cümle sonunda kullanılan ünlem işareti ise bu "şey"ın önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu işaretin okuyucuda heyecan uyandırma amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. 15 Ağustos 2017 tarihinde yayınlanan haber metninin başlığında ise "**Bitcoin 2017'de yüzde 350 yükseliş gösterdi**" ifadeleri kullanılmıştır. Söz konusu haber başlığında sayısal veriler kullanılarak bir yıl gibi kısa bir sürede önemli oranda yükseliş gösterdiğini, bununla yatırımcısı için gelecekte en az bu ölçüde kâr getireceği kanısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Hürriyet.com'un 24 Ekim 2017 tarihli "**Bitcoin'in değeri Apple'ı sollayacak!**" haber başlığında kıyas yapılmak suretiyle piyasa değeri oldukça yüksek olan Apple üzerinden Bitcoin'in 'değer'ine vurgu yapılmaktadır. Bu kıyas marifetiyle okuyucuya Bitcoin'in nelere denk geldiğini anlatmak amacı güdülmüştür. "**Bitcoin altını solladı, altından çok araniyor**" başlığının ise bir önceki habere benzer şekilde tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca bu başlıkta toplum tarafından yatırım aracı olarak kullanılan altınla bir kıyas yapılmıştır. Bu bağlamda haber başlığının Bitcoin'i yatırım aracı olan altına alternatif olarak sunduğu da düşünülmektedir. Böylece okuyucunun Bitcoin'i tıpkı altın gibi bir yatırım aracı olduğunu düşündürmekte ve Bitcoin'e bu türden bir anlam yüklemektedir.

20 Kasım 2013 tarihinde yayınlanan "**Para sanal kâr gerçek**" başlığı Bitcoin'i sanallıktan kurtarıp 'gerçek'liğe yakınlaştırmaya yöneliktir. Sanal para kavramının kâr getiren bir olgu olduğu gerçekliğine işaret edilmektedir. Başlık okuyucuyu Bitcoin'i yeniden değerlendirmeye davet etmektedir. Sanal paralara olan güvensizlik duygusunu kâr olgusunun realitesi üzerinden kırmaya çalışmakta ve sanal paralara olan bakış açısını yeniden üretmektedir.

"**Bitcoin küçük çocuğu zengin etti!**" başlığıyla bu alanda para kazanmak için büyük sermaye ve beceri birikimine sahip olmanın şart olmadığına atıfta bulunmaktadır. Haber başlığında okuyucuya küçük bir çocuk bile bu alandan para kazanabiliyor ise herkesin bu alandan kârlar elde edebileceği ve bu alanın

kullanımının kolay bir alan olduğuna işaret edilmektedir. Bitcoin kullanmak için profesyonel olmak gerekmediği, sıradan kişilerin de bu alana dâhil olup para kazanabilecekleri söylenmektedir. Dolayısıyla Bitcoin ile sıradan halk arasında mesafeleri ortadan kaldırmakta ve halka ait bir “şey” yapmaktadır. "**Bitcoin milyoneri kazandığı paraları dağıtıyor!**" şeklinde kullanılan haber başlığında ise kolay kazanılan ve kârı oldukça yüksek olan Bitcoin'in büyüğü anlatılmaktadır.

Hürriyet.com adresinde yayınlanan Bitcoin haber başlıkları incelendiğinde, farklı bağlamlarda Bitcoin'in gündeme getirildiği anlaşılmaktadır. Devamlı Bitcoin'in piyasa değeri hakkında bilgiler veren başlıklar olduğu gözlemlenmiştir. Haber başlıkları okuyucuda heyecan ve merak uyandıran noktalama işaretleri ve cümle yapılarıyla kurgulanmıştır. *Hürriyet.com* adresinde yer alan; ""Bitcoin fiyatları rekor kırmaya devam ediyor...(02.11.2017), Bitcoin'in değeri Apple'ı sollayacak!"(24.10.2017, Bitcoin dur durak bilmiyor!"(17.12.2017), "Bitcoin rekora doymuyor! Bu sefer de." şeklindeki haber başlıklarının Bitcoin'i dolaylı olarak olumladığını düşündürmektedir.

4.2.2.Haber Girişleri

Başlıkta verilen enformasyonun daha ayrıntılı hali olan, haber girişi/spot; olay-olgu, zaman, yer vs. hakkında genel çerçevenin çizildiği alandır. Bell'e göre, haber spotunun önemi, haber metnin ana temasını işlemesinden gelir. Hikâyenin ana teması ve hikâyedeki temel eylemleri özetleyen bölüm haber girişidir. Haber spotu, metni okuyucu için kısaltır. Haber başlıkları ise özetleme işlevi görür (Özer, 2009:112). Haber söyleminin önemli bir bölümünü oluşturan haber girişleri; ana olayın özetlenmesi, ayrıca haberin ana fikrini alıcı/alıcılara iletilmektedir. Başlık ve haber girişi/spot haberin şemasını oluşturur.

Milliyet.com'un haber sitesinde yer alan bazı haber metnlerinin giriş/spot incelemesi şu şekildedir:

5 Aralık 2013 tarihinde "Çin, Bitcoin'i yasakladı" başlığıyla verilen haberin girişinde/spotunda "Çin Merkez Bankası, son günlerde hızla tırmanan Bitcoin'in, ticari kurumlar tarafından kullanılmasını yasakladı" ifadeleri kullanılmıştır. Haberde Bitcoin açısından kötü bir olayın bilgisi verilirken bile Bitcoin'in yükselişine/tırmanışına atıfta bulunan bir söylem kanalı geliştirildiği gözlenmektedir.

Bu durum haberi bağlamından koparmış ve söz konusu şey ile ilgi olumsuz bir gelişmenin gücünü kırmak adına aktif cümleler kullanılmıştır. Böylece Çin'in bu tavrı karşısında Bitcoin'in güçlü yanlarının olduğu ön plana çıkarılmıştır. Çin'in bu yaptırımının yanlış olduğu kanısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

"Son dönemin en popüler yatırım araçlarından Bitcoin'in ilk borsası ABD'de açıldı" (27 Ocak 2015). Haberin, girişi/spotunda Bitcoin'i popüler bir yatırım aracı olarak göstermektedir. Bitcoin'in borsasının açılması bilgisinin ön güzellmelerle verildiği gözlemlenmektedir. Ayrıca haber girişinde kullanılan temada bu borsaların devamının geleceği havası oluşturulmuştur. Aynı yıl Haziran ayında yayınlanan bir başka haberin spotu ise şöyle: "New York eyaleti son dönemde oldukça popüler olan sanal para Bitcoin ile yapılacak ticari işlemleri kurallara bağladı." Dünya ekonomisinde merkezi bir öneme sahip olan ABD gibi bir ülkede yaşanan bu gelişmenin okuyucu üzerinde pozitif bir algı oluşturacağı varsayılarak tasarlanmış haber girişi olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla parçalar birleştiğinde zihinde şu şekilde anlamlara denk gelmekte: Bitcoin, popüler, sanal para, yatırım yapılabilir bir araç...

2018 Yılı Nisan ayında "Bitcoin nedir ve Bitcoin madenciliği nasıl yapılır?" başlığıyla yayınlanan bir diğer haberin spotu/girişi ise şu şekilde:

"9 yıl önce hayatımıza giren ve çok kısa sürede birçok kişi tarafından tercih edilen Bitcoin blok zincir ağına dönüşmüştür. Bitcoin kripto para piyasasında tercih edilen yatırım alanlarından biri hâline gelmiştir. Bitcoin işlemleri nedir? Güvenli bir şekilde madenciliği nasıl yapılır?"

Haberin Spot/girişi diğer örneklere benzer şekilde yatırım alanı olarak nitelendirilmekte. Spotta ayrıca bir çok haberin gövdesine de eklenmiş olan, Bitcoin'in ne olduğu ve işlemlerinin nasıl gerçekleştiği hakkında haberin detayında yer verildiğine işaret edilmektedir.

30 Nisan 2018 tarihinde yayınlanan haberin girişi şu şekilde; "Kripto paralar günümüzde birçok insanın zengin olmasını sağlıyor. Bunun aksine bazı insanların yatırımlarını kaybetmesine de neden olabiliyor. Bir şifre çözme işleminden ibaret olan sanal para 'bitcoin' son günlerde gittikçe yükselerek 10 bin doları geçmiş gözüküyor" (Milliyet.com, 30.04.2018). Bu haberde kripto paranın değer kazanmasının yanında değer kaybından da bahsedilerek diğer yatırım araçlarıyla aynı platformda değerlendirilmektedir. Yani Bitcoin'i, dolar, altın vs. gibi algılamakta ve

yansıtmaktadır. Ayrıca girişte “birçok insanı zengin eden” bu olgu “bazı insanların yatırımlarını kaybetmesine” sebep olmuştur gibi cümleler belli bir ideolojiye denk düşmektedir. Çoğunlukla iyi, bazen kötü etkileri olabileceği (tıpkı diğer ekonomik birikim araçları gibi riskleri olduğu) kanısını meydana getirmektedir.

Milliyet.com sitesinde yer alan haber girişlerinin büyük bir kısmında Bitcoin’in; ne olduğu, piyasa değeri, mevcut durumu, nerelerde kullanıldığı, zengin olabilmek için bir yöntem olduğu, geleceği gibi konularına sıklıkla yer verildiği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede haberlerde yer alan konuların, medya tarafından üretilen söylemler ile pekiştirildiği kanısına varılmıştır.

Milliyet.com’da yayınlanan ve çözümlene çerçevesinde seçilen bazı örnek haber spot/girişleri şöyledir:

“Haftalardır değerlendirilen dijital para Bitcoin tarihi yüksek seviyesini gördü. Bitcoin’in değeri 1030 dolara yükselerek ilk kez 1000 doları geçti” (*Milliyet.com*, 28.11.2013).

“Çin Merkez Bankası, son günlerde hızla tırmanan bitcoinin, ticari kurumlar tarafından kullanılmasını yasakladı” (*Milliyet.com*, 05.12.2013).

“HSBC’deki işini bırakan bir İngiliz, ekimde İzlanda’da sanal para Bitcoin “madeni” kurdu. Jeotermal enerjiyle çalışan ve buz gibi havayla soğuyan süper bilgisayarlarla 4 milyon dolarlık Bitcoin çıkardı” (*Milliyet.com*, 23.12.2013).

“Değeri 4 yılda 1 dolardan 1.147 dolara çıkan sanal para Bitcoin, Türkiye’de kupon yoluyla satılacak. 1 Bitcoin şimdilik 867 TL. Kazancı kadar riski de büyük bir yatırım aracı olan Bitcoin’i Türkiye’ye Hollandalı bitcoin ile iki Türk girişimci taşıdı” (*Milliyet.com*, 06.12.2014).

“Henüz 15 yaşındaki girişimci genç, büyük annesinden borç olarak aldığı 1.000 Dolar’ı Bitcoin’e yatırdı ve 17 ayda 100.000 Dolar kazandı! İşte detaylar!” (*Milliyet.com*, 03.07.2014).

“Çok yakında Apple’ın AppStore’un açıp para birimi olarak Bitcoin görürseniz şaşırmayın” (*Milliyet.com*, 04.06.2014).

“Kullanıcı sayısı 200 bini aşan sanal para Bitcoin’in, Ekim 2013’te 15 milyar dolara ulaşan piyasa değeri, Nisan 2014 itibarıyla 6 milyar dolar seviyesine geriledi” (*Milliyet.com*, 21.04.2014).

“Sanal para Bitcoin, artık vatandaşlık satın almak için de kullanılıyor. Lakabı Bitcoin Mesih (Bitcoin Jesus) olan Roger Ver (35) adlı bir ‘girişimci’ Bitcoin’le Karayipler’deki St. Kitts ve Nevis adalarının vatandaşlığını satmaya başladı” (*Milliyet.com*, 18.06.2014).

“Son dönemin en popüler yatırım araçlarından Bitcoin’in ilk borsası ABD’de açıldı” (*Milliyet.com*, 27.01.2015).

“Bankaların kepenk indirdiği Yunanistan’da halkın bazı kesimlerinin dijital para bitcoin’e yoğun ilgi göstermeye başladığı belirtiliyor. CNN’in haberine göre, dünya genelindeki bitcoin işlemcileri, Yunanistan’dan gelen talebin patlama yaptığını bildiriyor” (*Milliyet.com*, 01.07.2015).

“New York eyaleti son dönemde oldukça popüler olan sanal para Bitcoin ile yapılacak ticari işlemleri kurallara bağladı” (Milliyet.com, 05.06.2015).

“Dijital para birimi bitcoin’in değeri bu hafta yüzde 50 oranında yükselerek rekor kırdı.” (Milliyet.com, 06.11.2015).

“Sanal para birimi Bitcoin’in, halen resmen kimliği bilinmeyen yaratıcısı Nobel Ekonomi Ödülü’ne aday gösterildi” (Milliyet.com, 14.11.2015).

"Dünyayı kasıp kavuran sanal para Bitcoin'in mucidi için 'sürek avı' devam ediyor" (Milliyet.com,10.12.2015).

"Son yıllarda epey yükselişe geçen Bitcoin ödeme sistemi, Microsoft'un sürdürdüğü destek ile beraber anlaşılın uzun bir süre daha kullanımda kalacak" (Milliyet.com, 15.03.2016).

“Bitcoin son zamanlarda yatırımcılar tarafından oldukça popüler hale geldi. Peki Bitcoin nedir, nasıl alınır? İşte Bitcoin'e yatırım yapmak için dikkat edilmesi gerekenler...” (Milliyet.com, 21.12.2017).

“Kırım’ın başkenti Simferopol’de yaşayan bir çift, yeni doğan bebeklerine değeri 16 bin doların üstündeki sanal para birimi Bitcoin’in ismini verdi” (Milliyet.com, 22.12.2017).

"İnternet aracılığıyla kullanılan ve herhangi bir merkezi otoriteye ya da aracı kuruma bağlı olmayan kripto para birimleri piyasasının hacmi, Bitcoin'deki fiyat düşüşünün etkisiyle yüzde 24.9 düşüşle 474 milyar dolara geriledi" (Milliyet.com, 22.12.2017).

"Sanal para birimi Bitcoin, Türkiye’de eğlence sektörüne de girdi. Karadeniz müziğinin başarılı temsilcisi İmera’ya yılbaşında Viyana’da konser vermesi için teklif götüreren organizatör, ödemeyi Bitcoin’le yapacak" (Milliyet.com, 23.12.2017).

"Sezon başında 10 milyon euroya C.Palace’a transfer olurken direktten dönen Cenk’e şimdi 35 milyon euro değer biçiliyor" (Milliyet.com, 23.12.2017).

"Bu yıl onikincisi Birleşmiş Milletler ev sahipliğinde düzenlenen İnternet Yönetişim Forumu’nun (IGF) bu yılki toplantılarına Bitcoin, blockchain, siber güvenlik, bulut bilişim ve yapay zeka konuları damga vurdu. Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturulan Yapay Zeka ve İnsan Hakları uzmanlar grubuna RTÜK üyesi Taha Yücel seçildi" (Milliyet.com, 26.12.2017)

"Blockchain (blok zinciri) güvenlik şirketi CasaHODL mühendislerinden Jameson Lopp, yaklaşık olarak dört milyon Bitcoin’in kayıp olduğunu ve iki milyonunun da çalındığını söyledi" (Milliyet.com, 05.07.2018).

"Kripto paralarda Bitcoin, Çarşamba günü işlemlerde 7,500 doların üzerine tırmandı." (Milliyet.com, 18.07.2018).

"Fundstrat Global Advisors araştırma müdürü Thomas Lee, kripto paranın yıl sonunda 25 bin dolara ulaşmasını öngörüyor." (Milliyet.com,11.07.2018).

"Fundstrat Global Advisors ortak kurucusu Tom Lee'nin, Bitcoin fiyatının yıl sonunda 20 bin doları aşacağı öngörüsünü yinelemesiyle, en yüksek hacimli kripto para birimi 6,700 doların üzerine çıktı." (Milliyet.com, 27.08.2018).

"Dijital para yatırımcısı Michael Novogratz, Bitcoin'in yıl sonuna kadar 10 bin doları kırmasını beklemediğini belirtti" (Milliyet.com, 17.10.2018).

"Ünlü girişimci ve milyarder Tim Draper (60), 2022 yılına kadar sanal para birimi Bitcoin'in değerinin 250 bin dolara ulaşacağını öne sürdü" (Milliyet.com, 13.11.2018).

"Kripto paralar günümüzde birçok insanın zengin olmasını sağlıyor. Bunun aksine bazı insanların yatırımlarını kaybetmesine de neden olabiliyor. Bir şifre çözme işleminden ibaret olan sanal para "bitcoin" son günlerde gittikçe yükselerek 10 bin doları geçmiş gözüküyor" (Milliyet.com, 30.04.2018).

"Günümüzde herkes rahat bir hayat sürmek için para kazanmaya çalışmakta ve bu amaç doğrultusunda ortaya bir sürü meslek grupları çıkmaktadır. Öyle ki bu mesleklerden birisi olan Bitcoin madenciliği, günümüzde paraya rahat bir yol ile ulaşmak isteyenlerin oldukça merak ettiği bir meslektir. Peki, nedir bu Bitcoin madenciliği?" (Milliyet.com, 28.04.2018).

"9 yıl önce hayatımıza giren ve çok kısa sürede birçok kişi tarafından tercih edilen Bitcoin blok zincir ağına dönüşmüştür. Bitcoin kripto para piyasasında tercih edilen yatırım alanlarından biri hâline gelmiştir. Bitcoin işlemleri nedir? Güvenli bir şekilde madenciliği nasıl yapılır?" (Milliyet.com, 19.04.2018).

"Bitcoin, aslında uzun süredir var olan fakat son 1 yıldır dünya gündemine oturan bir sanal para birimidir. Bu sanal para biriminin dünya gündemine oturmasının nedeni değerinin oldukça yüksek olması, bunun yanı sıra bu sanal para birimine daha önceden yatırım yapanlara çok büyük miktarlarda paralar kazandırmasıdır. İşte bu nedenlerden dolayı son bir yıldır gündemden düşmeyen Bitcoin, insanların merak konusu olmuş durumdadır. Bitcoin nedir, nasıl elde edilir ve Bitcoin ile nasıl zengin olunur konusuna değinerek sizleri bu konu hakkında daha detaylı bir biçimde bilgi sahibi yapacağız" (Milliyet.com, 16.04.2018).

"Bir Avrupa Komisyonu yetkilisine göre, Bitcoin madenciliği (Cryptocurrency madenciliği) Avrupa'da tamamen yasal ve sadece standart elektrik kurallarına tabidir" (Milliyet.com, 13.03.2018).

"Dünyanın pek çok ülkesinde milletvekilleri tam olarak kavrayamadıkları finansal güçleri bastırmaya çalışırken, ABD bunun tam zıttı bir anlayışla, durumu bir fırsata çevirerek kripto para sektörü ve milletvekillerini bir araya getirdi. Son haftalarda tarihi düşüşler yaşayan Bitcoin'de bu gelişmenin ardından iki bin dolarlık bir artış gerçekleşti" (Milliyet.com, 20.02.2018).

Hürriyet.com haber sitesinde yer alan haber metinlerinin giriş/spot incelemesi şu şekildedir:

9 Aralık 2013 tarihinde "Bu işte bir 'BİT' yeniği var!" başlığıyla servis edilen haberin spotunda "Geçen hafta 1243 doları gören sanal para Bitcoin dün birden 576 dolara kadar geriledi" ifadeleri yer almaktadır. Haber başlığı ve giriş birlikte düşünüldüğünde Bitcoin'in değer kaybetmesi beklenmedik bir olay gibi tasarlanmıştır. Değer kaybının sebebini, Bitcoin'den ayırarak farklı sebeplerden dolayı düştüğüne atıfta bulunulmuştur. Bitcoin'in değer kaybetmesinin bazı otoritelerce planlandığı, Bitcoin'in yükselişinin önlenmeye çalışıldığı gibi bir hava oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Tüm bunlara rağmen Bitcoin'in bu durumdan etkilenmediği, değer kaybı gibi sert yüklem yerine 'geriledi' şeklinde daha yumuşak yüklem kullanılarak anlatıldığı gözlemlenmiştir. Böylece bir kez daha söz konusu şeyin 'gücü' ispatlanmıştır.

Hürriyet.com'un 6 Eylül 2017 tarihli haberinde "Sanal para birimi Bitcoin, tahminlerin de ötesine geçerek, rekor üzerine rekor kırmaya devam ediyor" spotu kullanılmıştır. Haberin spotunda/girişinde Bitcoin'in sanal para olduğu vurgusu yapılmıştır. Bitcoinin sınırlarının ya da değerindeki artışın tahmin edilemeyen ölçülerde yükselebileceği bilgisi okura aktarılmaktadır. Değerindeki artışın 'rekor' seviyede olduğu ve 'rekor'un devam eden bir süreç gibi aktarılması dikkat çekicidir.

21 Ağustos 2017 tarihinde "Bitcoin küçük çocuğu zengin etti!" başlığı ile yayınlanan haberin girişinde "Okula gitmiyor, bir işi de yok. Yaptığı tek şey Bitcoin yatırımına odaklanmak..." ifadeleri kullanılmıştır. Giriş, haberin ana fikrini okuyucuya ilettiği yerdir. Söz konusu haberin girişinde Bitcoin'in mucizevi bir 'şey' olduğu algısı oluşturulmaktadır. Bitcoinin kendiliğinden para kazandıran dolayısıyla da kullanıcının bu işe odaklanmasının kendisine kâr olarak döneceği öğretisi okura verilmektedir. Yine *Hürriyet.com'un* 14 Kasım 2017 tarihinde "Sadece 27 dolar yatırdı, sonra unuttu! Bugün dünyanın en zenginlerinden..." başlığıyla yayınladığı bir başka haberde ise "Son yıllarda değeri en çok ses getiren para şüphesiz bitcoin. İşte bitcoin zenginlerinden Kristoffer Koch'un hikayesi..." ifadeleri kullanılmıştır. Bu haberde önceki haber gibi okuyucuya "bitcoin, insanlara anlatacağın başarı hikayeleri, mucizeler' sunan bir 'şey'" şeklinde konumlandırmaktadır. Haberin girişinde en çok konuşulan paranın Bitcoin olduğu cümlesiyle Bitcoin'in klasik para ile aynı kategoride değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu haberin ayrıca çok sayıda Bitcoin simgesi ve şahsın görselleri ile desteklenerek kurgulanmış olduğu gözlemlenmiştir.

20 Kasım 2013 tarihli haberin spotunda, "internetin bağımsız para birimi Bitcoin, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki değerini katladı. Temmuzda 150 TL'lik satış fiyatıyla işlem gören Bitcoin, 5 ay sonra 1600 TL'den işlem görüyor." ifadeleri kullanılmıştır. Haber girişinde Bitcoin'in bağımsızlığından söz edilmiş ve değerini 'katladı' vurgusu yapılmıştır. Metinde ayrıca sayısal veriler ve kıyaslama yapılarak Bitcoin'in fiyatındaki artış gösterilmeye çalışılmıştır. Bitcoin'nin alım satımının dolar aracılığıyla yapıldığı bilinmektedir. Dolar ile alım satımı yapılan ürün veya hizmetlerin değeri dolar üzerinden değerlendirildiğinden her yerde aynıdır. Genellikle dolar bazında değeri ifade edilen Bitcoin bu haber girişinde Türk Lirası bazında habere konu olmuştur. Bitcoin değerindeki artışı dolar bazında vermiş olsa

idi, değerindeki artış belirgin hale gelmeyecekti. Türk Lirası'nın dolar karşısındaki değerini göz önüne alırsak bu durumu daha anlaşılır hale getirmiş oluruz. Haberde Türk Lirası kullanılarak bu değer artışı daha ciddi boyutlarda gösterilmeye çalışılmıştır. Özetle rakamların dili vardır ve yazar bu dili etkili bir şekilde kullanmıştır.

Hürriyet.com haber sitesindeki spotlarda Bitcoin'e dair bir anlam dünyası inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bu anlam dünyasının oluşması için kullanılan fikrîsel metaryelleri şu şekilde ifade edebiliriz. Bitcoin: "değeri ön görülemeyecek seviyelerde yükselen", "adından çokça söz edilen", "internetin sanal parası", "Türkiye'deki varlığı" gibi çerçevelerde ele alınmıştır.

Hürriyet.com haber sitesinden çözümleme çerçevesine alınan bazı örnek haber spot/girişleri şöyledir:

"İnternetin sanal para birimi olarak adından sıkça söz ettiren 'Bitcoin' Net Holding'in sahibi Besim Tibuk'un oğlu Kerem Tibuk tarafından KKTC'de kurulan şirket ile Türkiye'ye girdi" (Hürriyet.com, 11.07.2013).

"Kripto para Bitcoin'in değeri rekorlar kırmaya devam ediyor." (Hürriyet.com, 02.11.2017).

"Bitcoin'in değeri 1 ayda 7 kat artıp 218 dolara yükselirken, piyasa değeri 1.1 milyar dolara ulaştı. 10 milyon 'Bitcoin' 100 bin kişi tarafından kullanılırken, her 10 dakida bir 25 'Bitcoin' piyasaya sürülüyor" (Hürriyet.com ,11.04.2013).

"Bitcoin ne kadar? Bitcoin bu sabah 14 bin 860 dolardan işlem görürken, dün itibariyle bitcoin'in yükseliş trendine girdiği dikkat çekti" (Hürriyet.com, 29.12.2017).

"Goldman Sachs gibi büyük bankalar, spekülátörler ve uzun süreli yatırımcılar, bitcoin fiyatı tahminlerini yükseltiyor" (Hürriyet.com, 23.08.2017).

"Sanal para birimi Bitcoin'in değeri, kasım sonunda ulaştığı 10 bin dolarlık rekoru geride bırakarak 20 bin doların üzerine ulaştı" (Hürriyet.com, 17.12.2017).

"Bitcoin son günlerin en çok konuşulan konu başlıklarından biri ve her geçen gün bitcoin'e olan ilgi katlanarak artıyor. Ülkemizde de konuşulmaya başlanan bitcoin'in değeri yılbaşında 1000 dolar seviyelerinde seyrederken, Aralık ayı içinde 20 bin dolar barajını da aşarak değerini 20 kat birden artırmayı başardı. Peki bitcoin nedir? Bitcoin nasıl alınır? Bitcoin ne kadar? Bitcoin madenciliği veya bitcoin mining nedir? İşte bitcoin'le ilgili merak ettiğiniz her şey..." (Hürriyet.com, 19.12.2017).

"Bitcoin son ayların en popüler para birimi; herkes bu yeni sanal parayı konuşuyor; ama pek çok kişinin kafası fazlasıyla karışık. Bitcoin nasıl alınır? Bitcoin şu an kaç TL? İşte bitcoin'le ilgili merak ettiğiniz önemli noktalar... Eğer şu sıra bitcoin'e yatırım yapmayı düşünüyorsanız bu yazıyı okumanızı öneriyoruz." (Hürriyet.com, 10.11.2017).

"Bitcoin sadece 2017 yılında yaklaşık yüzde 350 yükseldi." (Hürriyet.com, 15.08.2017).

"GALAXY Digital Capital Management'ın kurucusu ve CEO'su Michael Novogratz, Bitcoin'in 2019'da tüm zamanların en yüksek değerlerini görebileceğini söyledi." (Hürriyet.com, 08.11.2018).

"Kriptopara Bitcoin'in piyasa değeri Ekim 2017'den bu yana ilk kez 100 milyar dolar seviyesinin altına geldi." (Hürriyet.com, 15.11.2018).

"Dünyanın en popüler sanal para birimi Bitcoin'in değeri Ekim 2017'den bu yana ilk kez 5 bin doların altına geriledi." (Hürriyet.com, 20.11.2018).

"Kripto para birimleri piyasalarındaki genel düşüş eğilimi devam ederken, 65 milyar 403 milyon dolarlık piyasa hacmiyle piyasanın belirleyicisi Bitcoin 4,000 dolar düzeyinin altına geriledi." (Hürriyet.com, 25.11.2018).

"Kripto para birimleri piyasasının belirleyicisi Bitcoin fiyatının son 24 saatte 3,800 doların altına indikten sonra tepki alımlarının etkisiyle toparlanmasının ardından piyasadaki en yüksek hacimli 10 kripto para birimi arasından son 24 saatte ikisi geriledi" (Hürriyet.com, 26.12.2018).

"Apple kurucularından Steve Wozniakın Bitcoinin herhangi bir teknoloji ürününe göre değişik birçok yanı olduğunu söylemesi ve bir kripto para birimi start-upına katıldığını duyurmasının ardından Bitcoin 6,500 doların üzerine çıktı." (Hürriyet.com, 22.08.2018).

4.2.3.Görüntü

Fotoğraf ya da görüntü haberin en önemli öğelerindedir. Özer'in ifade ettiği gibi fotoğraflar ve görseller retorik öğeler olarak da değerlendirilmektedir (2009:97). Ancak çalışmada retorik konusuna sonraki başlıkta değinilmiş ve sözcük bazlı ele alınmıştır. Görüntü başlığı altında Bitcoin haberlerinde kullanılan görsel materyellerin neye/nelere karşılık geldiği irdelenmiştir.

Hall, görüntülerin yan anlamlara bağlı bir şekilde imalı anlamlar taşıdığını söylemektedir. Hall'ün görüşü şu şekilde açıklanmaktadır;

"Görüntüsel göstergenin yananlamsal düzeyi, bağlamsal göndergesi ve çağrışımının değişik söylemsel alanlardaki konumlanımı, halihazırda kodlanmış göstergelerin kültürün derin anlamsal kodları ve buna ek olarak daha etkin ideolojik boyutlarıyla kesiştiği noktadır. Reklam söyleminden bir örnek üzerinde durabiliriz. Reklamlardaki her görüntüsel gösterge, yanalamsal durumuna bağlı olarak, ima ya da imalı bir anlam taşıyan, bir nitelik, durum, değer ve çıkarım ile çağrıştırılır. Barthes'ın örneğinde, süveter daima bir 'sıcak (tutan) giysi'ye ve bu nedenle 'sıcak tutma' etkinlik/değer'ine gönderme yapar. Ama aynı zamanda, daha yananlamsal düzeylerde, 'kışın geldiğine' ya da 'sağuk günlere' gönderme yapması da olasıdır" (Hall 1972'den akt. Çoban ve Özarslan, 2003:318).

Hall'un fikirlerinden yola çıkarak her görselin bir işareti, bir durumu, değeri veya anlamı ifade ettiğini söyleyebiliriz. Inal (1996:103)'a göre "haber metinlerinde yer alan gösterenler göndergeye dönüştüğü için izleyici kendini göndergeyle yüz yüze gelmiş olarak kabul etmektedir" (akt. Özer, 2009:96). Burada anlatılmak istenen okur ile göstergenin diyaloga girmesidir. İzleyici ya da okur karşısında duran görsel, tıpkı metinde olduğu gibi okuyucuya anlatıda bulunur.

Milliyet.com web sitesinde yayınlanan bazı Bitcoin haberlerine ait görsel/görüntülerin incelemesi şu şekildedir:

Görsel 4.1’de Bitcoin’in simgesi dolarların üzerine yerleştirilerek hem dolarla aynı kategoriye koyulmuş hem de okuyucuya tanıdıkları/bildikleri bir şeyle yani klasik parayla ilişkilendirilerek sunulmuştur. “Altı milyon Bitcoin kayıp” haberinde kullanılan görsel, Bitcoin’in diğer değer taşıma araçları gibi kaybolan-çalınan bir şey olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca görselde altını anımsatan Bitcoin simgesi yıpranmış 1dolarlık banknotların üzerine koyulmuştur. Bu şekilde Bitcoin’in daha yeni ve cezbedici görüntüsü ön planda tutulmuştur. Burada görsel, Bitcoin’in iktidarlığına atıf yapmıştır.

Görsel 4.1:"Flaş açıklama! Altı milyon Bitcoin kayıp" (Milliyet.com, 05 Temmuz 2018).

Görsel 4.2: "Bitcoin iki günde yüzde 15 değer kaybetti" (Milliyet.com, 07 Eylül 2018).

"Dünyanın en popüler sanal para birimi Bitcoin'in değeri iki günde yaklaşık yüzde 15 düşüş gösterdi. Bitcoin'in değeri 6 bin 273 dolara kadar gerilerken günlük kaybı ..." (Milliyet.com, 07 Eylül 2018). Bitcoinin yüzde 15 değer kaybettiği haberi aktarılırken, haberde arka planda Dolar ön planda ise Bitcoinin simgesinin kullanıldığı görsel ile beraber servis edilmesi dikkat çekicidir. Bitcoin adına olumsuz bir gelişmenin aktarıldığı haberde bu görselin kullanılmasının Bitcoin rakibi/rakipleri olan 'klasik para' karşısında konumlandırmakta olduğu varsayılmaktadır. Görselde, dolarla birlikte verilen Bitcoin'in okuyucuya tanıdıkları/bildikleri yani klasik para ile Bitcoin'in aynı ortamı paylaştığı bilgisi verilmektedir. Bu görsel Bitcoin hakkında hiçbir fikri olmayan bir okuyucuya, görseldeki simgenin tıpkı dolar gibi bir 'değer'e karşılık geldiğini işaret etmektedir.

Görsel 4.3.: "ABD'nin hamlesi Bitcoin'i uçurdu!" (Milliyet.com, 20 Ocak 2018).

"Dünyanın pek çok ülkesinde milletvekilleri tam olarak kavrayamadıkları finansal güçleri bastırmaya çalışırken, ABD bunun tam zıttı bir anlayışla, durumu bir fırsata çevirerek kripto para sektörü ve milletvekillerini bir araya getirdi. Son haftalarda tarihi düşüşler yaşayan Bitcoin'de bu gelişmenin ardından iki bin dolarlık bir artış gerçekleşti" (Milliyet.com, 20 Ocak 2018).

Haberde kullanılan görselin Bitcoin'i olumladığı/desteklediği görülmektedir. Görselde photoshop marifetiyle Beyaz Saray'ın (White House) fotoğrafının Bitcoin'in simgesiyle birleştirilmesi manidardır. Görsel, Bitcoin'in, "Yeniliğin ve gücün" temsilcisi ABD'nin resmi uğrağını 'arkasına almış' olduğu hissiyatını

vermektedir. Haber metni ve görsel aynı argümanları ‘konuşmak’tadır. Haber metninde bazı ülkelerin bitcoin’e yasaklamalar ya da kısıtlamalar getirdiği vurgulanmıştır. Görsel ise Bitcoin’in Beyaz Saray dolayısıyla ABD tarafından desteklediğini okuyucuya iletmektedir.

Görsel 4.4.: "Bitcoin, yıl sonuna kadar 25 bin dolar olacak" (Milliyet.com, 11 Temmuz 2018).

Milliyet.com'da yer alan haber görselinde, Fundstrat Global Advisors araştırma müdürü Thomas Lee'nin Bitcoin'i/leri istifleyen fotoğrafı kullanılmıştır. Bitcoin'in gelecekte değerinde yükseliş olacağı bilgisi, bilgiyi veren şahsın Bitcoinleri üst üste koyduğu bir görselle sunumu; bu alanda birikim yapılabilir çağrışımı uyandırmaktadır. Haberde ‘uzman’ görselinin kullanılması Bitcoin'e yatırım yapmakta sakınca olmadığına gönderme yapıldığını düşündürmektedir. Başlıkta ilk anda algılanan anlamın görselle desteklendiği çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

Hürriyet.com web sitesine yayınlanan bazı Bitcoin haberlerine ait görsel/görüntülerin incelemesi şu şekildedir:

Görsel 4.5.: "Bu haber uçurabilir" (Hürriyet.com, 2 Aralık 2017).

ABD Vadeli Emtia İşlemleri Komisyonu (CFTC) Başkanı Chris Giancarlo'nun iki özel şirket ile "Bitcoin kontratlarını denetleyebilmek için standart oluşturmaya çalıştıklarını söylemesi" ve buna bağlı olarak Bitcoin'in değerlendirileceğini konu alan haberde; kullanılan görsel ve başlık birlikte düşünüldüğünde, görselin olayın bir yüzünü yansıttığı düşünülmektedir. Görselde Bitcoin'in sadece teknolojik yönü ön planda tutulmuştur. Haberin detayını okumayan ve Bitcoin ile ilgili bir malumata sahip olmayan bir okuyucu için görsel ve başlık, Bitcoin'in varlığına işaret etmektedir. Bu işaret ise; Bitcoin'in dijital-teknolojik bir olgu olmasına yöneliktir. Ancak haberin detayında değerinin on katı kadar artacağı yönünde bilgiler yer almasına rağmen, görselin tam anlamıyla ne başlığa ne de haberin detaylarına karşılık gelmediği görülmektedir.

Görsel 4.6.:"Yok böyle bir para!" (Hürriyet.com, 11 Nisan 2013)

"Bitcoin'in değeri 1 ayda 7 kat artıp 218 dolara yükselirken, piyasa değeri 1.1 milyar dolara ulaştı. 10 milyon 'Bitcoin' 100 bin kişi tarafından kullanılırken, her 10 dakikada bir 25 'Bitcoin' piyasaya sürülüyor" (Hürriyet.com, 11 Nisan 2013).

Görsel, haberin anlatısıyla paralelik göstermektedir. Görselde, Bitcoin doların üstüne yerleştirilerek paradaki değişime atıfta bulunulduğu düşünülmektedir. "Yok böyle bir para" başlığı görselle desteklenerek 'yeni' olan Bitcoin'i belirginleştirmektedir. Haberin detayında Bitcoin'in bir yılda yedi kat yükseldiği, kullanıcı sayısının gün geçtikçe arttığı gibi bilgiler verilmektedir. Görselde, bitcoinin klasik para ile aynı çerçevede verilmesinin 'bitcoin paradır, paranın yeni halidir' imasını içermekte olduğu varsayılabilir. Bitcoin simgesi üzerinde yazan "vires in numeris" sayıların ya da rakamların gücü şeklinde çevirilebilir. Haberin içeriğinde bitcoinin piyasa değeri ve kullanıcı sayıları verilirken görselde de bu yönde bir gösterimin ön plana çıkarıldığı gözlemlenmiştir.

Görsel 4.7.:"Bitcoin nedir? Nasıl alınır? Daha ne kadar yükselecek?" (Hürriyet.com, 19 Aralık 2017).

Söz konusu haber görselinde elektronik devre işlemlerinde kullanılan kartta; kondansatör, direnç, entegre vs. gibi teknik malzemelerle birlikte Bitcoin simgesinin de kullanılmasının Bitcoin'in dijitalliğine gönderme yaptığı düşünülmektedir. Mevcut ekonomik sistemde Bitcoinin önemli bir işlevi olduğu hissi de verilmeye çalışılmıştır. Başlıktaki 'Bitcoin nedir?' sorusuna görsel bir ön cevap verilmektedir. Görselden yola çıkarak haberde, Bitcoin'in dijital bir olgu olarak tasvir edildiği düşünülmektedir. Görseldeki bitcoin simgesi, diğer bileşenlere nazaran daha büyük ve bu bileşenler vasıtasıyla tamamlanan bir olgu olarak tasarlanmıştır. Ayrıca bu görsel ile bitcoin, bir yapının ana parçası olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Görsel 4.8.: "Bitcoin'in değeri 20 günde fırladı" (Hürriyet.com, 21 Ağustos 2017).

Bitcoin`den ayrılarak Bitcoin Cash adıyla piyasaya çıkan sanal paranın 20 günde yüzde 133'e çıkmasını konu eden haberde söz konusu görsel kullanılmıştır. Haberde kullanılan görsel bir önceki haber görselindekine benzer bir anlamı/anlatısı vardır. Ancak bu görselde Bitcoin sembolü üzerinde kazma ile çalışan bir insan figürü dikkat çekmektedir. Elektronik kart aksamı üstünde yer alan ve Bitcoin üzerine kazı çalışması yapan kişi madencilğe işaret etmektedir. Madencilik işlemleri yazılım vasıtasıyla geliştirilen yeni algoritmalar anlamına gelmektedir. Madencilik işlemleri arttıkça Bitcoin sayısının arttığı bilinmektedir; sayısı artan Bitcoin ise taleple bağlantılı şekilde fiyatına yansımaktadır. Dolayısıyla görsel, haber metninde oluşturulan söylemi destekler şekilde kurgulanmıştır.

4.3. MAKRO YAPIYA YÖNELİK ŞEMATİK ANALİZ

Van Dijk'ın belirttiği gibi profesyonel rutinler, zaman, yetkin kişiler ve baskıya girişin zor koşulları ile hergün birçok kez haber üretimi gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla haber, bir şema çerçevesinde meydana getirilmektedir. Haber girişi, başlık ve haberin metni şemaya dahildir. Bunlar bütünüyle metnin makro yapısını oluşturur (Özer, 2009:90). İnternet haberciliğinde "baskının sınırlılığı" yerini hızlı ve fazla tıklanma kaygısı almıştır. Van Dijk, şematik

analizde 'durumsallık ve yorumlarla' ilgilenmektedir. Başka bir deyişle hikayenin veya olayın örgüsünü ve biçimini irdelemektedir (İnceoğlu ve Çomak, 2009:32).

4.3.1. Ana Olay ve Sunum

Bu kategori, metne konu olan olayın işlendiği yani asıl enformasyonun sunulduğu yerdir. Başlık altında *Milliyet.com* ve *Hürriyet.com* web adreslerinde yayınlanan Bitcoin haberlerinin ana olay ve bu olayların sunum şekilleri irdelenmektedir.

Milliyet.com web sitesinde yer alan haberlere bakıldığında çoğunlukla Bitcoin ile ilgili enformasyon verildiği gözlemlenmektedir. İncelemeye alınan örnek haber metinlerinde Bitcoin'in ne olduğu, değerindeki artış ve düşüşler, geleceği, yasallığı vs.; ayrıca, Bitcoinle zengin olan kişilerin hikayelerinin ana olay olarak sunulduğu görülmektedir. Yayınlanan haber metinlerinin haber başlıklarında; flaş, son dakika, soru ve ünlem işaretleri kullanılması okuyucuda merak uyandırmaktadır. Ayrıca haber metinlerinin alt satırlarında çerçevenmiş bilgiler sunmaktadır.

Milliyet.com haber sitesinde yer alan ve çözümleme kapsamına alınan bazı örnek ana olay sunumları şöyledir:

Milliyet.com'un 27 Eylül 2018 tarihinde "Google Bitcoin yasağını kaldırdı" başlığıyla servis ettiği haberde "**ABD merkezli teknoloji devi Google**" şeklinde bir tanımlama yapılmaktadır. Metnin gövde kısmında yasağın kapsamını açıklayan "Google'ın Bitcoin'e uyguladığı bu engel, Bitcoin'in yaşadığı ani yükseliş sonrasında oluşan yüksek profilli sahtekarlık girişimlerini engellemeyi amaçlıyordu" ifadelerine yer verilmiştir. Dolayısıyla haber metninde yasağın Bitcoin'e değil, Bitcoin üzerinden yapılacak '**yüksek profilli sahtekârlık**' girişimlerine yönelik olduğu vurgusu yapılmaktadır. Bu haber metninde söz konusu olayın bağlamından koparılarak farklı bir halde sunulduğu görülmektedir.

Milliyet.com, 17 Ekim 2018 tarihinde "**Son dakika: Bitcoin ile ilgili flaş açıklama!Yıl sonuna kadar...**" başlığıyla yayınladığı haberde "Dijital para yatırımcısı Michael Novogratz, Bitcoin'in yıl sonuna kadar 10 bin doları kırmasını beklemediğini belirtti" giriş/spotunu kullanmıştır. Haberin devamında "Önde gelen dijital para yatırımcılarından Michael Novogratz, kurumsal yatırımcılar giriş yapmadığı sürece Bitcoin fiyatlarında büyük hareketler beklemediğini tekrarladı."

ifadelerinin kullanılması başlıkla çelişkili olduğunu göstermektedir. Söz konusu haber metninin asıl maksadını alt başlıklar ele vermektedir. Alt başlıklardan biri şu şekildedir;

“Türkiye kripto para yatırımlarında bölgenin lideri!”

“Türkiye’nin kripto para yatırımları konusunda bölgenin lideri olduğu biliniyor. Ortadoğu ülkeleri ve Avrupa’da yaşayan kişilere oranla Türkiye’de yaşayan vatandaşlar kripto paralar hakkında çok daha fazla bilgi sahibi ve daha fazla yatırımları bulunuyor. Bunu yapılan araştırmalar kanıtlarken, dünyada en fazla kripto para yatırımcısının bulunduğu ve kripto paralara ilgi duyan ilk 8 ülke arasında Türkiye de bulunuyor”

Bu alt başlıktan da anlaşıldığı üzere haberin ana olayından uzaklaştıran bir dil ve sunum kullanılmıştır. “Bitcoin ile ilgili flaş açıklama” başlığıyla okuyucuyu çağıran haber metninde dijital para yatırımcısı Michael Novogratz’un açıklamalarıyla devam etmekte ve en son “Türkiye’de yaşayan vatandaşlar kripto paralar hakkında çok daha fazla bilgi sahibi ve daha fazla yatırımları bulunuyor” enformasyonunu okuyucuya iletmektedir. Dolayısıyla metnin, Bitcoin ile ilgili bilgi sahibi olmayan okuyucuyu bu alanı ‘öğrenmeye’ davet etmekte olduğu düşünülmektedir.

Milliyet.com'da 19 Nisan 2018 tarihinde "Bitcoin nedir ve Bitcoin madenciliği nasıl yapılır?" başlığıyla yayımlanan haberde ise şöyle bir giriş kullanılmıştır;

"9 yıl önce hayatımıza giren ve çok kısa sürede birçok kişi tarafından tercih edilen Bitcoin blok zincir ağına dönüşmüştür. Bitcoin kripto para piyasasında tercih edilen yatırım alanlarından biri hâline gelmiştir. Bitcoin işlemleri nedir? Güvenli bir şekilde madenciliği nasıl yapılır?" (Milliyet, 19.04.2018).

Haberin girişinde Bitcoin’in ne’liği üzerine kurulan bir olay örgüsü tasarlanmıştır. Bu tasarıda, Bitcoin’i destekleyen bir dil kullanıldığı gözlemlenmiştir. Haberin devamında ise Bitcoin ne olduğu, madencilik işlemlerinin nasıl yapıldığı hakkında bilgiler verilmiştir. Metnin alt başlığında ise "Bitcoin madenciliğiyle sizde kazanabilirsiniz" ifadelerinin kullanılması dikkat çekicidir. Bu ifadeden sonra madencilik işlemlerinin nasıl hangi kanallarla yapılacağı ile alakalı sistematik bilgiler verilmiştir. Haberde yer alan olgu, Bitcoin’in ‘ne’liğine yönelik ve diğer haber metinlerinde söz ettiğimiz söylem çerçevesinde sunulmuştur.

Hürriyet.com haber sitesinde yer alan ve çözümleme kapsamına alınan bazı ana olay sunumları ise şöyledir:

Hürriyet.com haber sitesinde yer alan haberlerde Bitcoin'in mevcut durumu ve geleceği ile ilgili bilgi veren metinlerin olduğu gözlemlenmektedir. Haber metinlerinde Bitcoin'i herkes tarafından konuşulan, merak edilen bir olgu olarak ele almakta ve yansıtmaktadır. Haber metinlerindeki bilgilerin genel olarak 'uzman' görüşleri ile desteklenmesi dikkat çekmektedir. Uzman görüşlerine dayandırılarak yayınlanan haberlerin okura yönelik bir ikna içerdiği düşünülmektedir.

Hürriyet.com haber sitesinde 11 Nisan 2013 tarihinde "Yok böyle bir para!" başlığıyla yayımlanan haberde kullanılan haber girişinde şu ifadeler yer verilmiştir:

"Bitcoin'in değeri 1 ayda 7 kat artıp 218 dolara yükselirken, piyasa değeri 1.1 milyar dolara ulaştı. 10 milyon 'Bitcoin' 100 bin kişi tarafından kullanılırken, her 10 dakikada bir 25 'Bitcoin' piyasaya sürülüyor" (Hürriyet, 11 04.2013).

Spottan da anlaşıldığı gibi sayısal verilerle bitcoindeki 'gelişim' den söz edilmektedir. Bu 'olağan dışı gelişmeler' ile Bitcoin'in aktif yapısı metinde alt başlıklar halinde sunulmuştur. Haber bir bütün olarak düşünüldüğünde Bitcoin'i tanıtan ve olumlayan bir söylemin hakim olduğu söylenebilir.

14 Kasım 2017 tarihinde "Sadece 27 dolar yatırdı, sonra unuttu! Bugün dünyanın en zenginlerinden..." başlığıyla yayımlanan haberin girişinde "Son yıllarda değeri en çok ses getiren para şüphesiz bitcoin. İşte bitcoin zenginlerinden Kristoffer Koch'un hikayesi..." ifadeleri kullanılmıştır. Haberde Bitcoinin ne olduğu, nasıl işlediği, nerelerde kullanıldığı, Bitcoin ATM'leri hakkında etraflıca bilgi verildikten sonra habere konu olan şahsın 'hikayesi' anlatılmıştır. Haberin ana olayının hem Bitcoin hem de şahsın görselleri ile birlikte bir söylem çerçevesinde yazıldığı gözlemlenmiştir. Metin, Bitcoin'i olumlayan bir dil ile sunulmuştur.

Hürriyet.com'da 19 Aralık 2017 tarihinde "Bitcoin nedir? Nasıl alınır? Daha ne kadar yükselecek?" başlığıyla yayımlanan haberin giriş bölümünde şu ifadeler yer verilmiştir;

"Bitcoin son günlerin en çok konuşulan konu başlıklarından biri ve her geçen gün bitcoin'e olan ilgi katlanarak artıyor. Ülkemizde de konuşulmaya başlanan bitcoin'in değeri yılbaşında 1000 dolar seviyelerinde seyrederken, Aralık ayı içinde 20 bin dolar barajını da aşarak değerini 20 kat birden artırmayı başardı. Peki bitcoin nedir? Bitcoin nasıl alınır? Bitcoin ne kadar? Bitcoin madenciliği veya bitcoin mining nedir? İşte bitcoin'le ilgili merak ettiğiniz her şey..." (Hürriyet.com, 19.12.2019).

Haber metninde; Bitcoin'e olan 'yoğun' ilgi, Bitcoin'i açıklanması gereken bir olgu olarak ele almıştır. Metinde bitcoin'in ne olduğu, klasik paralarla bağı, madencilik

işlemlerinin nasıl yapılabileceği vs. gibi birçok konuyu ele almaktadır. Haberde bitcoindeki değer artışını sayısal verilerle desteklenerek anlatımı yapılmıştır. Metinde bir ana olay karmaşası olduğu söylenebilir. Bir yandan bitcoinin değer artışından bahsederken öte yandan da bitcoinin nelerde kullanılabileceği ve nasıl elde edilebileceğine dair ‘bilinmeyenleri’ okuyucuya sunmaktadır.

Hürriyet.com haber sitesinde 8 Kasım 2018 tarihinde "Ünlü CEO'dan Bitcoin tahmini" başlığıyla yayımlanan haberin girişinde ise "GALAXY Digital Capital Management'ın kurucusu ve CEO'su Michael Novogratz, Bitcoin'in 2019'da tüm zamanların en yüksek değerlerini görebileceğini söyledi" ifadeleri kullanılmıştır. Haberin detayında kripto sektörünün 'önde gelen' ismi Michael Novogratz'ın çalıştığı finans sektörlerinden söz edilmektedir. Metinde kaynağın kariyer bilgisinin verilmesi dikkat çekicidir. Bu yolla haberde, Michael Novogratz'ın tahminlerinin güvenilir olduğuna dolaylı atıfta bulunulduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu ‘güvenilir’ kişinin söylediği ‘şey’in değerlendirileceği ya da değerli olduğu yönünde bir söylem inşa etmiştir.

4.3.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Ardalan ve bağlam bilgisi başlığında olay ve olguların sosyal-politik yönü irdelenmekte ve açığa çıkarılmaktadır.

Milliyet.com web sitesinde yayımlanan haberler incelediğinde büyük bir bölümünde bilgilerinin eksik olduğu görülmektedir. Metinlerde ardalan bilgisinin neredeyse yok olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu durum, okuyucuyu belli kalıpları düşünmeye yönlendirdiği yorumunu yapmayı haklı kılmaktadır. Haberlerin bağlam bilgisine bakıldığında Bitcoin'in değerine, yatırım aracı olduğuna, zengin olmak için bir yol olduğuna atıflar yapılmaktadır.

Hürriyet.com haber sitesinde ise ardalan ve bağlam bilgisi yıllara göre değişiklik göstermektedir. 2013 yılında yayımlanan haberlerin büyük çoğunluğunda Bitcoin sanal para olarak tanımlanmış ve değeri, geleceği hakkında haberler yapılmıştır. Son yıllarda ise daha çok Bitcoin'in dijital yüzünün ön planda tutulduğu gözlemlenmektedir.

4.3.3. Haber Kaynakları

Milliyet.com haber sitesinde yer alan haberlerin bir kısmının herhangi bir kaynağa dayandırılmadan haber-yorum karmaşıklığı içinde yazıldığı gözlenmektedir. Bu da haber yazarının Bitcoinle ilgili devamlı bilgi üretme ya da gündeme getirme kaygısı taşıdığı şeklinde ifade edilebilir. Öte yandan bir kaynağa dayandırılarak yazılan metinlerin varlığı da azımsanamayacak düzeydedir. Bu haber metinlerinde ise haber kaynaklarının dijital para yatırımcıları veya belli statülere sahip ve toplumun dikkatini çekebilecek isimler olduğu görülmektedir. Bu kaynaklar haber metinlerinde genellikle Bitcoin lehine söylemlerde bulunmaktadır. Bu durumun haber metinlerinin inandırıcılığını, ikna yönünü güçlendirmekte olduğu düşünülmektedir.

Milliyet.com'un haber metinlerinde haber kaynaklarının bazıları şu şekildedir:

"Ünlü girişimci ve milyarder Tim Draper" (Milliyet.com, 13.11.2018).

"Avrupa Dijital Ekonomi ve Toplum Komiseri Mariya Gabriel" (Milliyet.com, 13.03.2018).

"Dijital para yatırımcısı Michael Novogratz" (Milliyet.com, 17.10.2018).

"Fundstrat Global Advisors ortak kurucusu Tom Lee" (Milliyet.com, 11.07.2018).

"ABD'li finans profesörü Bhagwan Chowdhry" (Milliyet.com, 14.11.2015).

"New York eyaleti Mali Hizmetler Dairesi Başkanı Benjamin Lawsky" (Milliyet.com, 05.06.2015).

Hürriyet.com web sitesinde yer alan haber metinleri kaynak bakımından çeşitlilik göstermektedir. Haber kaynaklarının genellikle dijital para yatırımcıları ya da belli statülere sahip ve toplumun dikkatini çekebilecek isimler olduğu görülmektedir. Ancak özellikle 2013 yılında yayımlanan haberlerin muhabir tarafından yorum-haber şeklinde yazıldığı gözlemlenmiştir. Bazı haber metinlerinin ise; yabancı televizyon kanalları, web siteleri (teknoloji siteleri ve sadece bitcoin haberi yapan web siteleri) kaynak gösterilerek yayınlandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca *Hürriyet.com*'da "ABD medyasında yer alan haberlere göre..." şeklinde ucu açık haber kaynaklarını da görmek mümkündür.

Hürriyet.com'un haber metinlerinde yer alan haber kaynaklarının bazıları şu şekilde:

"Kripto para girişimcisi Juluan Hosp, Bitcoin fiyatında hızlı yükselişin henüz sona ermediğini savundu" (Hürriyet.com, 26.12.2017).

"Gizmodo portalının haberine göre, Bitcoin'e yıllar önce yatırım yaparak dijital para biriminin zenginleştiği kişilerden birisi olan gizemli bir yardımsever, Pineapple Fund isimli fon üzerinden çeşitli kuruluşlara bağış yapacağını duyurdu" (Hürriyet.com, 17.12.2017).

"Bitcoin fiyatı hafta sonu 3.000 dolar seviyesini aşarak tüm zamanların en yüksek seviyesini gördü. Hafta sonu rekor kıran bitcoin yükselişini bugün de sürdürüyor. GDAX verilerine göre Bitcoin fiyatı şu sıralar günlük bazda yüzde 1,40 artışla 3 bin 229 dolar işlem görüyor..." (Hürriyet.com, 07.08.2017).

"...BusinessHT'nin haberine göre kararın ardından yapılan açıklamaya göre CME, Bitcoin vadelerini 18 Aralık'ta işleme açacak. Saxo Bank Asya kripto para stratejisti Kay Van-Petersen, CME'nin Bitcoin vadeli kontratlarını işleme açmasının Bitcoin'e yeni bir ivme kazandıracığını söyledi..." (Hürriyet.com, 02.12.2017).

"CoinMarketCap'a göre Bitcoin'in piyasa değeri, 183 milyar dolar olan tüm kripto paraların toplam piyasa değerinin yüzde 60'ını oluşturuyor." (Hürriyet.com, 02.11.2017).

"Galaxy Digital Capital Management'ın kurucusu ve CEO'su Michael Novogratz, Bitcoin'in 2019'da tüm zamanların en yüksek değerlerini görebileceğini söyledi." (Hürriyet.com, 08.11.2018).

4.4. MİKRO YAPIYA YÖNELİK ANALİZ ÇALIŞMASI

Van Dijk'in 'mikro yapı' analizinde, haber metinlerinin cümle formları üzerine yoğunlaşmaktadır. Mikro yapı analizine göre haber yapılanması; cümlelerin yapısı, çekimi, boyutu ve kullanılan diğer materyallerin (görseller, tablolar,..) belli bir düzen ve sıralama kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır (akt. İnceoğlu ve Çomak, 2009:32).

4.4.1. Sentaktik

Sentaktik çözümlemede, haberde kullanılan cümlelerin formları inceleme altına alınmaktadır. Etken ya da edilgen bir formla ifade edilen cümleler anlamda farklılık kazanabilmektedir. Uygun anlatım, zıtlık, örnekleme olup olmadığı bu alanda incelenmektedir. Metinlerdeki sözcük tercihleri ideolojik yapılanma bakımından da büyük önem taşımaktadır (Özer, 2009:91).

Milliyet.com haber sitesinde yer alan haber başlıklarının bir bölümünde kısa ve etken cümle yapıları kullanıldığı gözlemlenmiştir. Haber metinlerinde etken cümle kalıplarıyla sürdürülen söylemin, kaynağın görüşleri vasıtasıyla örüldüğü görülmektedir. Haber metinlerinde enformasyon etken bir yapıyla temellendirilip sunulmuştur. *Milliyet.com* haber sitesinde yer alan başlık ve metin içeriklerinde

Bitcoin'i olumsuzlayan ifadelere pek rastlanmamıştır. Bitcoin "geleceği parlak", bir çok platformda konuşulan, yatırım yapmaya değer bir sanal para olarak kodlandığı gözlemlenmektedir.

"Bitcoin, BM'de de gündemde!" (Milliyet.com, 26.12.2017).

"Bitcoin tırmanışını sürdürüyor" (Milliyet.com, 30.04.2018).

"ABD'nin hamlesi Bitcoin'i uçurdu!" (Milliyet.com, 20.02.2018).

"Microsoft, Bitcoin Desteğini Sürdürecektir" (Milliyet,15.03.2016).

"Bitcoin, yıl sonuna kadar 25 bin dolar olacak" (Milliyet.com, 11.07.2018).

"Bitcoin 1000 doları da geçti" (Milliyet.com, 28.11.2013).

"Bitcoin Türkiye'de markette satılacak" (Milliyet.com, 06.12.2014).

"15 Yaşında 100.000 \$ Kazandı" (Milliyet.com, 03.07.2014).

"Avrupa Birliği'ne göre Bitcoin madenciliği tamamen resmi" (Milliyet.com, 13.03.2018).

Milliyet.com adresinden 13 Kasım 2018 tarihinde yayınlanan haberin spotunda "Ünlü girişimci ve milyarder Tim Draper (60), 2022 yılına kadar sanal para birimi Bitcoin'in değerinin 250 bin dolara ulaşacağını öne sürdü." ifadelerine yer verilmiştir. Tim Draper isimli şahsın soyledikleri, haberde esasen iddia olarak nitelendirilebilecek iken 'öne sürmek' sözcüğü kullanılarak haberi farklı bir boyuta taşınmıştır. Ayrıca şahsın yaşının verilmesi ile şahsın tecrübeli olduğuna atıfta bulunulduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla 'tecrübeli' bir şahsın fikirlerini okuyucuya 'iletme' verilen bilginin 'güvenli/doğru' olduğunu göstermektedir!

Milliyet.com'un 15 Mart 2016 tarihinde yayınladığı haberin spotunda kullanılan sözcükler dikkat çekicidir. Metinde ödeme sistemi olarak nitelendirilen

Bitcoin'in uzun süreden beri kullanımda olduğuna, Microsoft'un desteğiyle daha uzun yıllar kullanılacak olduğuna vurgu yapılmaktadır. Söz konusu haberin spotunda, "Son yıllarda epey yükselişe geçen Bitcoin ödeme sistemi, Microsoft'un sürdürdüğü destek ile beraber anlaşılan uzun bir süre daha kullanımda kalacak" ifadeleri kullanılmıştır. Haberde seçilen cümleler Bitcoin'in değerindeki pozitif yönelimlerine işaret eden ve Microsoft'un bu adımı ile bu artışın devamının geleceği düşüncesine dayandırılmıştır.

Hürriyet.com web sitesinde yayınlanan haberlerin sentaktik çözümlemesi aşağıda verilmiştir:

Hürriyet.com web adresinde yayımlanan bazı haberler incelendiğinde kullanılan cümlelerin farklı anlamlar içerdiği, başka bir deyişle belli anlamlara işaret ettiği düşünülmektedir. Haber anlatısında tercih edilen cümlelerin Bitcoin'i belirli hale getirdiği savını haklı kılmaktadır.

"Para sanal kâr gerçek" başlığıyla yayımlanan haberin başlığı Bitcoin'i olumlayan bir söylem içermektedir. Haberin spotunda ise "İnternetin bağımsız para birimi Bitcoin, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki değerini katladı. Temmuzda 150 TL'lik satış fiyatıyla işlem gören Bitcoin, 5 ay sonra 1600 TL'den işlem görüyor" (Hürriyet.com, 09.12.2013) ifadeleri kullanılmıştır. Haberde Bitcoin'in bağımsızlığı ve tüm dünyada değerini 'katladığı' vurgusu seçilen cümleler aracılığıyla yapılmıştır.

11 Nisan 2013 tarihinde yayınlanan haberde şu ifadeler kullanılmıştır:

"Bitcoin'in değeri 1 ayda 7 kat artıp 218 dolara yükselirken, piyasa değeri 1.1 milyar dolara ulaştı. 10 milyon 'Bitcoin' 100 bin kişi tarafından kullanılırken, her 10 dakıda bir 25 'Bitcoin' piyasaya sürülüyor" (Hürriyet.com, 11.04.2013).

Haberin girişinde sayısal verilerin kullanılmasıyla okuyucu kitlelerinin dikkatleri Bitcoin'in değerine çekilmektedir. Metinde kullanılan etken cümlelerin okuyucuyu Bitcoin ile ilgili yapılandırılmış belli kalıpları düşünmeye yönlendirdiği söylenebilir. Bu kalıplar diğer bölümlerde bahsi geçen yapılandırılmış düşünce sistemleridir.

"Uzmanlar Bitcoin için hedef yükseltiyor" başlığıyla yayımlanan haberde referans noktası olarak 'uzman/lar' gösterilmiştir. Toplumda 'uzman/lar'ın görüşlerine olan 'değer' ve ayrıca cümlenin yapısı göz önüne alındığında okuyucuya verilmek

istenen mesaj açığa çıkmaktadır. Haberin girişinde de "Goldman Sachs gibi büyük bankalar, spekülâtorler ve uzun süreli yatırımcılar, bitcoin fiyatı tahminlerini yükseltiyor" (Hürriyet, 23.08.2017) cümlelerinin kullanılması söylemi pekiştirmektedir.

14 Kasım 2017 tarihinde "Sadece 27 dolar yatırdı, sonra unuttu! Bugün dünyanın en zenginlerinden..." başlığıyla yayımlanan haberde spot olarak "Son yıllarda değeri en çok ses getiren para şüphesiz bitcoin. İşte bitcoin zenginlerinden Kristoffer Koch'un hikayesi..." ifadeleri sçilmiştir. Kulllanılan cümle ve noktalama işaretlerinin Bitcoin'in 'kudret'ini olumlayan cümleler olduğu düşünülmektedir. Cümlelerin aktif yapılarının okuyucuyu Bitcoin'e yönlendiren, olumlayan cümleler olduğu aşıkardır.

10 Kasım 2017 tarihli bir haberin girişinde kullanılan "Son dönemde peş peşe kırdığı rekorlar ile adından sıkça söz ettiren Bitcoin ilk defa Google aramalarında altını geride bıraktı. Türkiye'de ise durum tam tersi!" cümleleri Bitcoin'i dünyanın dört bir yanında konuşulan, konuşulmaya değer bulunan bir 'şey' olduğunu olumlamaktadır. Haberde kullanılan cümlede Bitcoin en değerli madenlerden olan altın ile kıyaslanarak sunulmuştur. Söz konusu dolaylı anlatımda doların değerine gönderme yapılmakta olduğu düşünülmektedir. Haberde "Türkiye'de ise durum tam tersi!" cümlesiyle duruma bir itiraz ya da durumu kabulenmeme olduğu söylenebilir.

19 Aralık 2017 tarihinde Hürriyet.com adresinde yayımlanan bir başka haberin girişinde ise şu ifadeler kullanılmıştır:

"Bitcoin son günlerin en çok konuşulan konu başlıklarından biri ve her geçen gün bitcoin'e olan ilgi katlanarak artıyor. Ülkemizde de konuşulmaya başlanan bitcoin'in değeri yılbaşında 1000 dolar seviyelerinde seyrederken, Aralık ayı içinde 20 bin dolar barajını da aşarak değerini 20 kat birden artırmayı başardı. Peki bitcoin nedir? Bitcoin nasıl alınır? Bitcoin ne kadar? Bitcoin madenciliği veya bitcoin mining nedir? İşte bitcoin'le ilgili merak ettiğiniz her şey... "

Haberde Bitcoin'e olan ilginin 'katlanarak arttığı' ve değerinin 'rekor seviyelere ulaştığı' gibi cümleler kullanılması dikkat çekicidir. Haber metninin neredeseyde tamamında benzer şekilde cümlelerin kullanıldığı söylemek mümkündür. Dolayısıyla haberde tercih edilen cümleler ile Bitcoin'i belirli, görünür hale getiren bir dilin hakim olduğu söylenebilir.

4.4.2. Sözcük seçimleri

Haber metinlerinin mikro çerçevede çözümlenmesinde, sözcük seçimleri son derece önemlidir. Sözcük seçimleri de cümle seçimleri gibi ideolojik tavırları ortaya çıkarmaktadır.

Milliyet.com haber sitesinde yer alan haberler incelendiğinde seçilen sözcük ve cümleler Bitcoin'i; "rekor, sanal para, yatırım aracı, büyük kâr elde etmenin yolu, çokça konuşulan bir 'şey', yatırım alanı" şeklinde nitelendirmektedir. Haberlerde ayrıca, Bitcoin madenciliğinin meslek olarak görülmekte olduğu da gözlenmektedir. Bu seçilen sözcüklerle haberlerin okuyucuya aktarılması *Milliyet.com'un* bitcoin ideolojisini nasıl aktarıldığını da göstermektedir. İdeoloji, Alemdar ve Erdoğan'ın dediği şekliyle "şeylerin nasıl olduğu", evrenin reel olarak nasıl işlediği ve ne yönde işlemesi gerektiği ile ilgili bilgiler verir. Ayrıca nelerin doğal olduğunu belirler ve olması gerekenler bakımından yönlendirme yapar (2002:277). Dolayısıyla *Milliyet.com* Bitcoin hakkında toplumda bir fikir oluşumuna bu sözcükler aracılığıyla da işaretlerde bulunmaktadır. Bu sözcüklerin okuyucuda Bitcoin ile ilgili bir anlam dünyası inşa ettiği düşünülmektedir.

Milliyet.com web sitesinde yayınlanan Bitcoin haberlerinde, seçilerek yazılan örnek sözcüklerin bazıları şu şekildedir:

"BITCOIN'E HÜCUM!"(Milliyet.com, 01.07.2015)

"Son dönemin **gözde ödeme aracı** Bitcoin tarihi **rekorunu kırdı**" (Milliyet.com,28.11.2013).

"Son dönemin en **popüler yatırım araçlarından** Bitcoin'in **ilk** borsası ABD'de açıldı" (Milliyet.com, 27.01.2015).

"Bitcoin, aslında uzun süredir var olan fakat son 1 yıldır **dünya gündemine oturan bir sanal para birimidir**. Bu **sanal para biriminin** dünya gündemine oturmasının nedeni değerinin oldukça yüksek olması, bunun yanı sıra bu **sanal para birimine** daha önceden yatırım yapanlara **çok büyük** miktarlarda **paralar kazandırmasıdır**. İşte bu nedenlerden dolayı son bir yıldır **gündemden düşmeyen** Bitcoin, **insanların merak konusu** olmuş durumdadır." (Milliyet.com,16.04.2018).

"Kırım'ın başkenti Simferopol'de yaşayan bir çift, yeni doğan bebeklerine **değeri 16 bin doların** üstündeki **sanal para birimi** Bitcoin'in ismini verdi" (Milliyet.com,22.12.2017).

"Dijital **para birimi** bitcoin'in değeri bu hafta yüzde 50 oranında yükselerek **rekor kırdı**" (Milliyet.com, 06.11.2015).

"9 yıl önce hayatımıza giren ve çok kısa sürede birçok kişi tarafından **tercih edilen Bitcoin** blok zincir ağına dönüşmüştür. Bitcoin kripto para piyasasında tercih edilen **yatırım alanlarından** biri hâline gelmiştir. Bitcoin işlemleri nedir? Güvenli bir şekilde madenciliği nasıl yapılır?" (Milliyet.com, 19.04.2018).

"**Bitmeyen maden** kaynağı **Bitcoin madenciliği** Günümüzde herkes rahat bir hayat sürmek için para kazanmaya çalışmakta ve bu amaç doğrultusunda ortaya bir sürü meslek grupları çıkmaktadır. Öyle ki bu mesleklerden birisi olan **Bitcoin madenciliği**, günümüzde paraya rahat bir yol ile ulaşmak isteyenlerin oldukça merak ettiği **bir meslektir**. Peki, nedir bu Bitcoin madenciliği?" (Milliyet.com, 28.04.2018).

"Bitcoin 7,500 doların üzerini **gördü** Kripto paralarda Bitcoin, Çarşamba günü işlemlerde 7,500 doların üzerine **tırmandı**." (Milliyet.com, 18.07.2018).

"**Sanal para Bitcoin**, artık vatandaşlık satın almak **için de** kullanılıyor. Lakabı Bitcoin Mesihî (Bitcoin Jesus) olan Roger Ver (35) adlı bir 'girişimci' Bitcoin'le Karayipler'de ki St. Kitts ve Nevis adalarının vatandaşlığını satmaya başladı" (Milliyet.com, 18.06.2014).

"Henüz 15 yaşındaki **girişimci genç**, büyük annesinden borç olarak aldığı 1.000 Dolar'ı **Bitcoin'e yatırdı** ve 17 ayda 100.000 Dolar **kazandı!** İşte detaylar!" (Milliyet.com, 03.07.2014).

Hürriyet.com web sitesinde yer alan haber metinleri incelendiğinde seçilen sözcük ve cümlelerin Bitcoin'i, "İnternetin sanal para birimi ve dijital para birimi" şeklinde tanımladığı görülmektedir. Haber metinlerinde, Bitcoin'in değer kazanması "rekor/lar" gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Ayrıca 'piyasanın belirleyicisi, adından çokça söz edilen' şeklindeki sözcükler ile Bitcoin'i diğer sanal paralardan/benzerlerinden ayırıp, olumladığı düşünülmektedir.

Hürriyet.com web sitesinde yayınlanan haber metinlerinde kullanılan sözcüklerin çözümlemesi:

"Bitcoin **rekora doymuyor!** Bu sefer de." Başlığıyla yayımlanan haberin girişi şöyle; "**Sanal para birimi** Bitcoin, tahminlerin de ötesine geçerek, **rekor üzerine rekor** kırmaya devam ediyor!" (Hürriyet.com, 06.09.2017).

"Bitcoin ne kadar? **Yükselişe geçti, yüzler güldü!**" (Hürriyet.com, 29.12.2017).

"**İnternetin bağımsız para birimi** Bitcoin, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki değerini katladı. Temmuzda 150 TL'lik satış fiyatıyla işlem gören Bitcoin, 5 ay sonra 1600 TL'den işlem görüyor." (Hürriyet.com, 20.11.2013).

"**İnternetin sanal para birimi** olarak **adından sıkça söz ettiren** 'Bitcoin' Net Holding'in sahibi Besim Tibuk'un oğlu Kerem Tibuk tarafından KKTC'de kurulan şirket ile Türkiye'ye girdi." (Hürriyet.com, 11.07.2013).

"Çıktığından beri **değeri sürekli artan** ve geçtiğimiz hafta 330.1 dolar ile **rekor kıran dijital para birimi** Bitcoin ABD Senatosu'nda Güvenlik ve İç İşleri Komisyonu'nda tartışılacak." (Hürriyet.com, 11.11.2013).

"Bitcoin küçük çocuğu **zengin etti!** Okula gitmiyor, bir işi de yok. Yaptığı tek şey **Bitcoin yatırımına** odaklanmak..." (Hürriyet.com, 21.08.2017).

"Bitcoin son günlerin **en çok konuşulan konu** başlıklarından biri ve her geçen gün bitcoin'e olan **ilgi katlanarak artıyor**. Ülkemizde de konuşulmaya başlanan bitcoin'in değeri yılbaşında 1000 dolar seviyelerinde seyrederken, Aralık ayı içinde 20 bin dolar **barajını da** aşarak değerini **20 kat birden artırmayı başardı**. Peki bitcoin **nedir?** Bitcoin nasıl alınır? Bitcoin ne kadar? Bitcoin madenciliği veya bitcoin mining nedir? İşte bitcoin'le ilgili merak ettiğiniz her şey..." (Hürriyet.com, 19.12.2017).

"Kripto para birimleri **piyasaının belirleyicisi Bitcoin** fiyatının son 24 saatte 3,800 doların altına indikten sonra tepki alımlarının etkisiyle toparlanmasının ardından piyasadaki en yüksek hacimli 10 **kripto para birimi** arasından son 24 saatte ikisi geriledi" (Hürriyet.com, 26.12.2018).

4.4.3. Retorik

Retorik bölümünde metinde yer alan inandırıcı verilere bakılmaktadır. Haber söyleminin retoriği incelenen metin analizinin bütün kategorilerini kapsamaktadır. Okuyucuyu ikna etmek ve inandırabilmek amacıyla görgü tanıklarına başvurulur. Haberde kullanılan görsel metaryeller de bu amaca yöneliktir (Özer,2009:92). Van Dijk'a göre, metinde retorik unsurların kullanılması "iletişimin niyet edilen etkileri ve amaçlarına dayalı" (Dijk'dan akt. Dedeoğlu, 2013:55) olduğunu ifade etmektedir. Haber metinleri ideolojik bağlamda, dolaylı yoldan kamuoyunda etkin olan sınıfın düşüncelerini ve tutumlarını yayma amacı gütmektedir (Dedeoğlu,2013:54-55).

Milliyet.com incelendiğinde haberlerin retoriğinde, bitcoine yönelik sürekli tekrar eden enformasyon ile sayısal verilerin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Haberlerde kanı oluşturmak için sayısal veriler içeren bilgiler ve toplumun dikkatini çekecek kişi ve kurumların sözlerine yer verildiği görülmektedir. Haber metinlerinde doğrudan bir olumlama ziyade, dolaylı bir olumlama olduğu düşünülmektedir. Özellikle haber başlıklarında kullanılan "sanal para, yatırım aracı, bitcoin fırladı, tırmandı, bir rekor daha, bitcoinle...'da yapılacak vs." şeklindeki kullanımların söylemi güçlendirdiği var sayılmaktadır. Bu haber metinlerinin büyük çoğunluğunun görsellerle bağlantılı ve bir anlatı şeklinde sunulması dikkat çekicidir. Toplumda belli statülere sahip kişilerin bu olguyla alakalı fikirleri ya da bakış açılarının bazı zümrelerin faydasına olacak şekilde işlendiği söylebilir. Milliyet.com'un haber görsellerinde bitcoini olumlayan, güvenli olduğuna işaretlerde bulunan ve geleneksel paraıyla ilişkilendiren imalar olduğu gözlemlenmiştir.

Hürriyet.com web sitesinde yer alan haber görselleri; Bitcoin'i sanal paradan ziyade, dijital/teknolojik bir olgu olarak lanse etmektedir. Haber metinlerinde ise Bitcoin'in dijitalliğinden çok, piyasa değerindeki artış/düşüş, geleceği, nasıl alınıp satılacağı gibi finansal yönü ön plana çıkarılmıştır. Haber metinlerinde, özellikle de başlıklarda yer alan sayısal verilerin okuyucuda heyecan uyandıracak şekilde tasarlandığı görülmektedir (Örnek:Yok böyle bir para!, Para sanal kâr gerçek, Yükselişe geçti yüzler güldü!"). Dolayısıyla Bitcoin'i dolaylı bir şekilde olumlayan bir dilin hakim olduğu söylenebilir. Ayrıca haber metinleri ve görseller bir arada düşünüldüğünde bu retorik unsurların belli düşünce kalıplarını işaret ettiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Neoliberalist aklın yapısı, anlatıya dayalı olması ile Bitcoin'in hayat bulma şekli bir biriyle ilintilidir. Bitcoin'e dair anlatı yine neoliberalizm ve buna bağlı politikaların şekillendirdiği medya eliyle gerçekleşmektedir. Medya bu anlatıyı, ideolojik bir dil ile inşa metinler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bitcoin'e yönelik yapılan araştırmalar, küresel manada değerinde büyük artışlar meydana gelmesine rağmen, Bitcoin'e karşı büyük bir güvensizlik olduğunu ve bu kripto paranın bir yatırım aracı ya da değer taşıma aracı olmadığını göstermektedir. Ancak medyanın bu durumun aksine bir anlam dünyası var ettiği görülmektedir.

Bu çalışmada 2013-2018 tarihleri arasında *Milliyet.com* ve *Hürriyet.com* haber sitelerinde yayınlanan Bitcoin haber metinleri eleştirel söylem analizi çerçevesinde incelemeye alınmıştır. Çalışmada, söz konusu mecralarda yayınlanan haberler makro-mikro açıdan incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmada, *Hürriyet.com* ile *Milliyet.com* web adreslerinde yayınlanan Bitcoin haberlerinde; Bitcoin'e nasıl anlamlar yüklenildiği, nasıl aktarıldığı dolayısıyla söz konusu iki medya kuruluşunun Bitcoin'i nasıl tasavvur ettiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Tablo 5.1.: *Hürriyet.com* ve *Milliyet.com*'da yayınlanan haberlerim yıllara göre dağılımı.

Yıl	Hürriyet	Yüzde	Milliyet	Yüzde
2013	36	%2,07	16	%2,8
2014	32	%1,8	26	%4,6
2015	2	%0,1	15	%2,7
2016	4	%0,2	15	%2,7
2017	465	%26,7	211	%38,01
2018	1198	%68,9	272	%49,09
Toplam	1737	%100	555	%100

Hürriyet.com web sitesinde 2013-2018 tarihleri arasında toplam bin 737 adet Bitcoin haberi yayınlanmıştır. Bu haberlerin sayısal dağılımı yıllara göre farklılık göstermektedir. 2015-2016 yıllarında *Hürriyet.com*'da neredeyse hiç haberin yayınlanmaması dikkat çekicidir. Bu durum *Hürriyet.com*'un, Bitcoin'e karşı tutumunun yıllara göre değişiklik gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. 2013 yılında *Hürriyet.com*'da yayınlanan Bitcoin haberlerinin hemen hepsi imzalı ve haber-yorum iç içe yazılmış ve Bitcoin'i olumlamıştır. *Milliyet.com* web sitesinde ise 2013-2018 tarihleri arasında toplam 555 adet Bitcoin haberi yayınlanmıştır. Her iki web sitesinde bu kadar fazla olumlu ya da olumsuz haberlerin yayınlanması Bitcoin'i belirli hale getirmekte ve toplumda daha fazla konuşulur bir 'şey' yapmaktadır. Medyanın neoliberal politikalar tarafından biçimlendirilmiş bir yapı olduğunu önceki bölümlerde de belirtmiştik. Hem *Hürriyet.com*'da hem de *Milliyet.com*'da Bitcoin haberlerine çok fazla yer verilmesi, bu kurumların her şeyden önce büyük holdinglere bağlı ticari kurumlar olmasından kaynaklıdır. Bu ticari kurumlar kâr oranlarını arttırabilmek için, okura bu 'yeni' ama aynı zamanda muğlâk gündemin şifrelerini, bir başka deyişle Bitcoin'in ne olup-olmadığını birer meta olan haber metinleri vasıtasıyla satmaktadır. Michel Foucault'nun da belirttiği gibi neoliberalizm, “kendine özgü bir akıl tarzı, özne üretme tarzı, bir 'davranış yönetimi' ve değerlendirme sistemidir” (akt. Brown, 2017: 22). Clarke'a (2014) göre ise neoliberalizm dünyayı olduğu haliyle tanıtmaktan çok, olması gerektiği gibi tanımlama iddiasına dayanmaktadır (104-105). Söz konusu mecralarda yayınlanan Bitcoin'e ait haber metinleri de bu yöndedir.

Milliyet.com web sitesinde yer alan haber görsellerinin Bitcoin'i sanal para ve yatırım aracı olarak aktardığı gözlemlenmiştir. *Hürriyet.com* web sitesinde yer alan görsellerin ise Bitcoin'i daha çok dijital/teknolojik bir olgu olarak yansıttığı gözlemlenmiştir. Her iki web sitesinin de haberlerinde, Bitcoin'in simgesini tekrar tekrar kullanması dikkat çekicidir. Aynı görsel materyalleri sürekli kullanmanın Bitcoin'i nesnel kılma ve okuyucuyu ikna etme çabasına yönelik olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.2.: *Hürriyet.com* ve *Milliyet.com* haberlerinin bulunduğu kategoriler.

Sekme/Kategori	Hürriyet	Yüzde	Milliyet	Yüzde
Ekonomi	19	%47,5	23	%57,5
Teknoloji	19	%47,5	8	%20
Dünya	1	%2,5	1	%2,5
Galeri	1	%2,5	1	%2,5
Gündem	0	%0	5	%12,5
Magazin	0	%0	1	%2,5
Spor	0	%0	1	%2,5
Toplam	40	%100	40	%100

Hürriyet.com web sitesinde Bitcoin ile ilgili haber metinleri ve görsellerin genel temasının iki yönlü olduğu anlaşılmaktadır. İlki Bitcoin'in dijital yönünü öne çıkarmakta diğeri ise Bitcoin'in “sürekli gelişen, değeri artan; sanal para” şeklinde konumlandırmaktadır. *Milliyet.com* web sitesinde oluşturulan tema ile sanal para ve bu sanal paranın değeri üzerine yoğunluk gösterdiği gözlemlenmiştir. Her iki haber sitesinde de farklı bağlamlarda haberlerin tekraren yayınlandığı ve metaforik başlıklarla sunulduğu gözlemlenmiştir. Her iki haber sitesinde kullanılan görseller dikkat çekicidir. *Milliyet.com*'da kullanılan haber görsellerinde genellikle, okuyucunun tanıdığı/bildiği yani klasik para ve altın ile Bitcoin simgesi aynı ortamda verilmiştir. Hürriyet.com da ise Bitcoin'in klasik para ile aynı çerçevede verilmesinin yanı sıra okuyucuya Bitcoin'in dijital bir olgu olduğunu söyleyen görsellere daha çok yer verildiği görülmektedir. Kısaca her iki medya kuruluşunda haber görsellerinin, haber metinlerinin anlatısıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Anlaşılacağı üzere *Hürriyet.com* haber sitesi Bitcoin'i ağırlıklı olarak dijital bir olgu öte yandan da sanal para olarak tasavvur etmekte iken, *Milliyet.com*'un ise Bitcoin'i; sanal para ve yatırım aracı olarak tasavvur ettiği gözlemlenmiştir. *Milliyet.com* web sitesinde Bitcoin haberleri büyük ölçüde ekonomi kategorisinde yayınlanırken, Hürriyet.com web sitesi söz konusu haber metinlerini hem teknoloji hem de ekonomi sekmesi altında yayınladığı görülmüştür. Dolayısıyla bu durum söz konusu medyanın, Bitcoin'i tasavvur şeklini ifade ettiğimiz yönüyle geçerli hale getirmektedir.

İncelemeler sonucunda her iki medya kuruluşunun Bitcoin'i, okuyucuya/kitlelere belli çerçevelerde sunduğu gözlemlenmiştir. Haber metinlerinde sıklıkla başarı hikâyeleri, uzman görüşleri ve Bitcoin'in değerindeki artış/düşüşün

belli söylemler çerçevesinde sunulduğu görülmüştür. Tüm bunlar düşünüldüğünde söz konusu medya kuruluşlarının farklı alanlardaki yatırımları olduğunu da göz ardı etmemek gerekmektedir. Neoliberal politikalara bağlı olarak medya kuruluşlarının holdingleşen sahiplik yapılarının kâr amaçlı olduğunu ifade etmiştik. Bitcoin'in söz konusu haber sitelerinde çokça yer bulması, süreklilik ve tekrarın olmasının sebeplerinden bir diğerinin; kâr amaçlı bu kuruluşların haber metinleri vasıtasıyla tirajını yükseltmek, 'tık' almak olduğu düşünülmektedir. Ancak medya bunu yaparken Bitcoin'e dair bir 'gerçeklik' yaratmaktadır. Bitcoin'in hakikatının ne olduğu belirsizliğini korumaktadır. İnşa edilen bu gerçekliğin ise kamuoyuna hakikat gibi sunulduğu düşünülmektedir. İnşa edilen bu gerçeklik kitlelerin Bitcoin'in ne olduğu yahut ne olmadığı hakkında bilgilendirmektedir. Medyanın söz konusu bu 'şey'i gündemde tutarak gündelik hayatın bir parçası haline getirdiği düşünülmektedir. Ayrıca sözü edilen yöntemlerle medyanın, Bitcoin'e dair okuyucuya kolektif bir 'fikir' verdiği, bu 'şey'i kavramsallaştırdığı düşünülmektedir.

Tablo 5.3.: *Hürriyet.com ve Milliyet.com'un Bitcoin'e yönelik tutumları.*

Haberler	Hürriyet	Yüzde	Mezun olan öğrenciler	Yüzde
Negatif	4	%10	3	%7,5
Pozitif	29	%72,5	33	%82,5
Nötr	7	%17,5	4	%10
Toplam	40	%100	40	%100

Yapılan analizlerde medyanın metinler vasıtasıyla oluşturduğu 'gerçeklik'le 'şey'lere yönelik toplumun nasıl düşünmesi gerektiğini söylemektedir. Tablo 5.3 referans olarak her iki gazetenin Bitcoin'i olumlayan tutumlara sahip oldukları söylenebilir. Medyanın kurumsal yapısı ve ideolojisinin haber söylemleri üzerinde etkili olduğu analizlerle açığa çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, çalışmada Neoliberalizmin hem Bitcoin ile hem de medyayla olan ilişkisine değindik. Bitcoin'in ne olduğunu, değer taşıma araçları ile arasındaki farkları ve Bitcoin'in teknik altyapısı olan Blockchain sistemini inceledik. Çalışmada "söylemsel bir inşa olarak haberin kuramsal tartışması: haber ve gerçeklik" başlığı altında liberal ve eleştirel yaklaşımların haberi nasıl ele aldıklarına ve medya, dil, söylem, anlamlandırma, ideoloji gibi kavramlar ile haber ve gerçeklik konularına

yönelik literatür taraması yaparak ele aldık. Son olarak Van Dijk'ın yöntemi kullanılarak Bitcoin örneği üzerinden *Milliyet ve Hürriyet* haber sitelerinin nasıl anlamlar inşa ettikleri ve Bitcoin'i tasavvur biçimlerini irdelemeye, değerlendirmeye ve tartışmaya çalışarak, literatüre katkı sunmayı amaçladık. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise konuya dair genel bir çerçeve çizmeye çalıştık.

KAYNAKLAR

- Adaklı Gülseren. (2010). Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye’de Medya Endüstrisinin Dönüşümü, *Mülkiye Dergisi*, Sayı:269 ss: 67-84
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/546>.
- Alemdar Korkmaz ve Erdoğan İrfan. (2002). *Öteki Kuram: kitle iletişimine yaklaşımların tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi*, Erk Pozitif Yayıncılık, Ankara.
- Alpago Hasan. (2018). Bitcoin’den Selfcoin’e Kripto Para, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2): ss. 411-428.
- Altunbaşak Tuğçe Akdemir. (2018). Blok Zincir (Blockchain) teknolojisi ile Vergilendirme, *Maliye Dergisi*, Ocak-Haziran; 174: ss.360-371.
- Ateş Aslantaş Burcu. (2016). Kripto Para Birimleri Bitcoin ve Muhasebesi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 349-366.
- Baktaş Sima. (2018). Elektronik Para, Dijital Para Sanal Para, Kripto Para Nedir, <https://medium.com/@simabaktas/elektroni%CC%87k-para-di%CC%87ji%CC%87tal-para-sanal-para-kri%CC%87pto-para-nedi%CC%87r-av-sima-baktas-c0ea08213a35> (E.t:25.12.2019).
- Bayraktar Süheyla.(2017). Yüksek Ökçeler Öyküsünün Eleştirel Söylem Analizi İle Değerlendirilmesi, *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 23-28. (Çevrimiçi) <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/98-Article%20Text-323-1-10-20190611.pdf>
- BİLGEM, Blokzincir Araştırma Laboratuvarı, Kocaeli,
<http://blockchain.bilgem.tubitak.gov.tr/> (29.11.2018).
- Bilgi Alaattin. (1992). Kapital, Özet ve Kılavuz, Yurt yayınları, Ankara.
- Brown Wendy. (2017) *Halkın Çözülüşü Neoliberalizmin Sinsi Devrimi*, (Çev.) Aksoy Engin Barış, Metis Yayıncılık, İstanbul.

- Canpolat Nesrin. (2005). *Kadife Karanlık 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*, (Ed.) Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yüce Doğan, Barış Çoban, Su Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, ss.75-130.
- Clarke Simon. (2014). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki. Neoliberal Toplum Kuramı*, Yordam Kitap, İstanbul, ss.91-105.
- Colas Alejandro. (2014). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki. Neoliberalizm, Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler*, Yordam Kitap, İstanbul, ss.123-13.
- Curran, James. (2002). “*Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme*” Medya Kültür Siyaset (Der.) S. İrvan, Alp Yayınevi, Ankara.
- Çarkacıoğlu, Abdurrahman. (2016). Kripto-Para Bitcoin, Sermaye Piyasası Kurulu *Araştırma Dairesi Araştırma Raporu*, <http://www.spk.gov.tr/siteapps/yayin/yayingoster/1130> Aralık, ss.42-43, (25.11.2018).
- Çoban Barış ve Özarıslan Zeynep. (2003). *Söylem ve İdeoloji*, Su yayınları, İstanbul.
- Çoban Barış. (2003). “*Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi*”, *Söylem ve İdeoloji*, Su yayınları, Çoban Barış ve Özarıslan Zeynep (Der.), İstanbul, ss.245-284.
- Dedeoğlu Gözde. (2013). Medya ve İletişim Çalışmalarında Teun A. Van Dijk’in Yaklaşımı Bağlamında Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Söylem Olarak Haberin Çözümlemesi, *Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1), ss.38-58.
- Devran Yusuf. (2010). *Haber, Söylem İdeoloji*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=xpReDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=dil+s%C3%B6ylem+ideoloji&ots=vOIGuTkle6&sig=sRoIDLZKHPEWXY3wd2zDnh6tgWo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (18.08.2019).
- Dilek Şerif. (2018). Blockchain Teknolojisi ve Bitcoin, Siyaset, *Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı* (SETA), Ankara, Sayı:231, ss.10-30.

- Dumenil Gerard ve Levy Dominique. (2014). Neoliberalizm Muhafız Bir Seçki. *Neoliberal (Karşı) Devrim*, Yordam Kitap, İstanbul, ss.25-40.
- Durna, Tezcan. (2010). *Medyadan Söylemler*, Libra Kitap, İstanbul, ss.48-51.
- Dursun Çiler. (2004). *Haber, Hakikat ve İktidar ilişkisi*, Elips Kitap, Ankara.
- Dursun Çiler. (2013). *İletişim Kuram Kritik*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Eğilmez Mahfi, Ekonomi Sözlüğü, <http://www.mahfiegilmez.com/p/ekonomi-sozlugu.html>, (28.11.2018).
- Fairclough Norman. (2003). “*Dil ve ideoloji*”, *Söylem ve İdeoloji*, Çoban Barış ve Özarslan Zeynep (Çev.), Su yayınları, İstanbul.
- Fiske John. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev.) İrvan Süleyman, Pharmakon Yayınevi, 5.Baskı, Ankara.
- Gökgöz Gökhan. (2013a.). *Paranın Toplumsal Yeniden Üretimi Merkez Bankası İletişim Politikaları*, NotaBene Yayınları, Ankara.
- Gökgöz Gökhan. (2013b). İletişim Çalışmalarında Yeni Bir Mecra: Finansal İletişim, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı:36, ss.287-309.
- Gül Şakir Ercan. (2018). *Neoliberalizm Sonrası Medyanın Hegemonik Güç İlişkilerindeki Rolü*. (Doktora Tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.66.
- Gülsoy Derya. (2005). *Kadife Karanlık 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*, (Ed.) Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yüce Doğan, Barış Çoban, İstanbul, Su yayınevi, 2. Baskı, ss.139-185.
- Hall Stuart. (1999). Medya, İktidar, İdeoloji, “*İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü*”, (Der. ve Çev.), Küçük Mehmet, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Harvey David. (20015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, (Çev.) Aylin Onacak, Sel Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.

İnceoğlu Yasemin G. ve Nebahat A. omak. (2009). *Metin özümlemeleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Kar, I. 2016, General Blockchain, The latest customers for the technology behind bitcoin are NATO and the US military, Quartz, <https://qz.com/681580/the-latest-customers-for-the-technology-behind-bitcoin-are-nato-and-the-us-military/>, (19.12.2018).

Kripto Para Dünyasıyla Hayatımıza Giren Terimler ve Anlamları, <https://www.webtekno.com/kripto-para-dunyasiyla-hayatimiza-giren-terimler-ve-anlamlari-h38648.html>, (30.11.2018).

Kripto Para Dünyasıyla Hayatımıza Giren Terimler ve Anlamları, <https://www.webtekno.com/kripto-para-dunyasiyla-hayatimiza-giren-terimler-ve-anlamlari-h38648.html>, (30.11.2018).

Kripto para Terimleri Sözlüğü, <https://coin-turk.com/sozluk>, (30.11.2018).

Lapavitsas Costas. (2014). *Neoliberal Dönemde Anayolcu İktisat Kuramı*, Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki, Yordam Kitap, İstanbul, ss. 57-75.

Marks Karl.(2003). Kapital 1.cilt: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, (Çev.) Alaattin Bilgi, Eriş Yayınları, Ankara.

Megill Allan. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri*, (Çev.) Tuncay Birkan, Ankara, Bilim Sanat Yayınları, ss. 314.

Mora Necla. (2008). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*, Alt Kitap, İstanbul.

Nakamoto Satoshi. (2008). *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>, (31.10.2018).

Nebil Füsün Sarp. (2018). *Bitcoin ve Kripto Paralar*, Pusula Yayıncılık, İstanbul, ss. 25.

Olgun Cem Koray. (2017). Neoliberal Politikalar Ekseninde Medyanın Dönüşümü, *Sosyolojik Düşün*, Sayı:2 Aralık, ss.22-28.

- Oran Burak. (2017). <https://wpmavi.com/blog/en-cok-tiklanan-siteler.html#1>, (E.t. 24.12.2019)
- Özbaş M. Yılmaz. (2018). Elektronik Para ve Sanal Para: Bitcoin Geleceğin Para Birimi Olabilir Mi?, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 1 ss. 85-104.
- Özçetin Burak. (2010). İdeoloji, İletişim, Kültür: Bir Stuart Hall Değerlendirmesi, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Dergisi*, Haziran sayı:13, ss.140-159.
- Özer Ömer.(2009). *Eleştirel haber Çözümlemeleri*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Piyasa Değerine Göre En İyi 100 Kripto Para Birimleri, Coinmarketcap, <https://coinmarketcap.com/tr/>
- Punch, Keith F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (Çev.) Bayrak Dursun, Arslan H. Bader, Akyüz Zeynep, Siyasal Kitabevi,1. Baskı, Ankara.
- Tahincioğlu A. Nevin Yıldız. (2017). Eleştirel Haber Çalışmalarının Ötesine Geçmek: Haberde muhalefetin olanakları üzerine bir tartışma, *Global Media Journal TR Edition*, 7(14).
- Tüfekci, Ömer Kürşad. (2018). "Güncel Akademik Araştırmalar: Sosyal Bilimlere Yönelik Stratejik Bakış Açısı, Turhan, Gökhan(Der.), *Blockchain ve Seçim Güvenliği*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, ss. 41-51.
- Turner Graeme. (2016). *İngiliz Kültürel Çalışmaları*, (Çev.) Özçetin Deniz, Özçetin Burak, Heretik Yayınları, Ankara.
- Türkiye'nin en çok ziyaret edilen haber siteleri açıklandı, https://www.medyatava.com/haber/turkiyenin-en-cok-ziyaret-edilen-haber-siteleri-aciklandi_150072, (28.09.2019).
- Uslusoy, Belkıs Saraç. (2016). Neoliberalizm ve Tüketim Toplumu Bağlamında Yapısal Şiddetin Reklamlarda Yeniden İnşası, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Nisan sayı:43, ss. 2134-2142.

Ünsal, Ersin ve Kocaoğlu, Ömer. (2018). Blok Zinciri Teknolojisi: Kullanım Alanları, Açık Noktaları ve Gelecek beklentileri, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Sayı 13, ss.54-64.

Yaylagül Levent, *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, 2006, Ankara.

<https://coinmarketcap.com/tr/>, (28.11.2018).

<https://t24.com.tr/haber/ilk-kez-bir-ulke-blockchain-teknolojisiyle-oy-kullandi,582491> (19.12.2018).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>, (28.11.2018).

<https://www.btcturk.com/yardim?id=bitcoin-nedir>, (29.11.2018)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>, (28.11.2018).

<https://blokzincir.tubitak.gov.tr/blok-zincir.html>, (29.10.2018).

https://www.medyatava.com/haber/turkiyenin-en-cok-ziyaret-edilen-haber-siteleri-aciklandi_150072 , (04.10.2019).

BitcoinHakkındaBasınAçıklaması,https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_0512_01.pdf , (23.11.2018).

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Milliyet_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Milliyet_(gazete)),[https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete)) , (04.10.2019).

LİNKLER

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bu-iste-bir-bit-yenigi-var-25304235>

(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/dev-bankadan-bitcoini-bitirme-plani-25331843>

(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/para-sanal-k-r-gercek-25151295>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/sanal-para-bitcoin-turkiye-de-1500-tl-ye-cikti-25149776>(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-kktc-uzerinden-geldi-23701318>(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/rekor-kiran-bitcoin-mercek-altinda-25085360>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yok-boyle-bir-para-23016242> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-ne-kadar-yukselise-gecti-yuzler-guldu-40693506> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/uzmanlar-bitcoin-icin-hedef-yukseltiyor-40558598> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-rekora-doymuyor-bu-sefer-de-40570298>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-kucuk-cocugu-zengin-etti-40556509>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-gelecek-yil-60-bin-dolara-firlyabilir-40690065> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-yeniden-yukseliste-40690099>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/maaslari-artik-bitcoin-olarak-oduyor-40681455>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-dur-durak-bilmiyor-40681323>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bitcoin-milyoneri-kazandigi-paralari-dagitiyor-40680965>(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoinin-degeri-20-gunde-firladi-40556428>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-nedir-nasil-alinir-daha-ne-kadar-yukselecek-40682663> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/rusya-bu-kez-bitcoine-goz-dikti-40561004>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-tum-zamanlarin-rekorunu-kirdi-40542352> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bu-haber-ucurabilir-40665271>
<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-sadece-27-dolar-yatirdi-sonra-unuttu-bugun-dunyanin-en-zenginlerinden-40643623/1> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-kac-tl-bitcoin-nasil-alinir-40640214>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-altini-solladi-altindan-cok-araniyor-40640197> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-7-000-dolara-dogru-gidiyor-40630937>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoinin-vadeli-islemleri-basliyor-40629403>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoinin-degeri-applei-sollayacak-40621177>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/uzmanlardan-bitcoin-tahmini-40599080>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-2017de-yuzde-350-yukselis-gosterdi-40550396> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-onlarca-kez-cakildi-yine-de-hayatta-41064862> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/unlu-ceodan-bitcoin-tahmini-41012822>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-2019-da-en-yuksek-degerine-ulasacak-41013221> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/unlu-milyarderden-bitcoin-tahmini-41016890>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/abddeki-muze-giris-ucreti-icin-bitcoin-kabul-ediyo-41017861> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-2017den-beri-ilk-kez-kritik-seviyenin-altinda-41020193> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-bu-sabah-dibe-vurdu-yatirimcilarini-uzdu-41024457> (E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-4-bin-dolarin-altina-indi-41030453>
(E.T,25.10.2019).

[hurriyet.com.tr/teknoloji/tum-turkiye-bitcoini-konusuyor-41042548](http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/tum-turkiye-bitcoini-konusuyor-41042548)
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-dustukten-sonra-toparlaniyor-41064562>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bitcoine-wozniak-destegi-40934840>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-1000-dolari-da-gecti-1799095>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/cin-bitcoini-yasakladi-1802893>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/hsbc-den-ayrildi-bitcoin-madeni-kurdu-1812164>
(E.T,25.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-turkiye-de-markette-satilacak-1980168>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/15-yasinda-100-000-kazandi-1906563>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/apple-dijital-paraya-geciyor-1892328>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/6-ayda-9-milyar-dolar-eridi-1870419>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-le-pasaport-satiyor-1898723>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/ilk-bitcoin-borsasi-acildi-2004542>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/ekvador-sanal-paraya-geciyor-2010730>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-e-hucum-2081408> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-kurallara-baglandi-2069661>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-ceo-suna-yeni-suclama-2096298>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-cilginligi-geri-dondu-2143609>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/sanal-para-nin-mechul-mucidi-nobel-e-aday-2147656> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/sanal-para-bitcoin-in-mucidi-icin-surek-avi-2161136> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-in-babasi-bulundu-2238122>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/microsoft-bitcoin-destegini-surdurecek-2210658> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/gundem/bitcoin-nedir-bitcoin-alacaklar-bunlara-dikkat-2576933> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/dunya/oglundun-adini-bitcoin-koydu-2577262>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-ne-kadar-haftalardir-boylesi-gorulmedi-2577452> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/cadde/imeraya-sasirtan-bitcoin-teklifi-2578022>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/skorer/cenk-tosun-bitcoinle-yarisiyor-2578032>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/okyanusya-ulkesi-vanuatu-bitcoin-karsiliginda-vatandaslik-veriyor-2577469> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-bm-de-de-gundemde-2580065>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/flas-aciklama-alti-milyon-bitcoin-kayip-2701150> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-7-500-dolarin-uzerini-gordu-2708776>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/bitcoin-yil-sonuna-kadar-25-bin-dolar-olacak-2704747> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/google-bitcoin-yasagini-kaldirdi-2749808>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/bitcoin-o-seviyeyi-asti-2731304>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/galeri/nakitsiz-bir-toplum-istiyorum-2758107/1>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/son-dakika-bitcoin-ile-ilgili-flas-aciklama-yil-sonuna-kadar-2761759> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/unlu-milyarder-tim-draper-bitcoin-2022de-250-bin-dolar-olacak-2777095> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/gundem/bitcoin-tirmanisini-surduruyor-2659108>
(E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/gundem/bitmeyen-maden-kaynagi-bitcoin-madenciligi-2657850> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/gundem/bitcoin-nedir-ve-bitcoin-madenciligi-nasil-yapilir-2651582> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/gundem/bitcoin-nerelerde-kullanilir-madenciligi-nasil-yapilir-2648804> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/teknoloji/avrupa-birligine-gore-bitcoin-madenciligi-tamamen-resmi-2626751> (E.T,28.10.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/abdnin-hamlesi-bitcoini-ucurdu-2613301>(E.T,28.10.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Mansur Yalvaç,1989 yılında Van'nın Muradiye ilçesinde doğdu. İlk, Orta ve Lise eğitimini Van'da tamamladıktan sonra 2010 yılında Dicle Üniversitesi Diyarbakır MYO Radyo Televizyon Programcılığı, 2014 yılında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünden mezun oldu. 2017 yılında ise Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Ana Bilim Dalı'na kabul edildi. Çeşitli ulusal ve yerel medya organlarında çalışan Yalvaç, Gazeteciler Cemiyeti tarafından düzenlenen 2017-2018 Basın Ödülleri yarışmasında röportaj kategorisinde 1.liğe layık görüldü.

VITAE

Mansur Yalvaç was born in 1989 in Muradiye, Van. After completing his primary, secondary and high school education in Van, he graduated from Dicle University Diyarbakır Vocational School Radio and Television Programming in 2010 and graduated from Atatürk University Communication Faculty Journalism Department in 2014. In 2017, He was accepted to Gaziantep University Social Sciences Institute, Department of Communication and Social Change.Yalvaç, working in various national and local media, was first in the interview category of the 2017-2018 Press Awards competition organized by the Association of Journalists.

